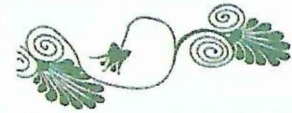

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΣΥΛΛΑΒΕΣ, ΠΡΟΘΕΜΑΤΑ

" Δεῖ ἐπίβτα βθαι ...

... τὸ εἶδος τιθέναι

εἰς τε τὰ δράμματα καὶ τὰς βυζαβίας . "

(Πλατ. Κρατύλος 390 Ε)

Διὰ γὰρ κεῖται κατῶς τὸ ὄνομα,

" τὰ προβήκοντα δεῖ αὐτὸ δράμματα ἔχειν "

(δηλαδὴ πρέπει γὰρ ἔχει τὰ κατάληξη, τὰ ἀρμόζοντα δράμματα).

(Πλατ. Κρατύλος 433)

***

Διότι καὶ τὸ ὄνομα εἶναι μίμησις, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ζωγραφική:

" ἔστι δέ που καὶ τὸ ὄνομα μίμημα, ὡς περὶ τὸ ζωγράφημα . "

Γίνεται, λοιπόν, φανερό ὅτι τόσο τὰ βήματα ὅσο καὶ οἱ ὀνομαβίες τῶν γραμμάτων ἔχουν βαθειὰ ὀργανικὴ συνάφεια μὲ τὴν ἔτυμολογία ἀρχαιοτάτων ἐλληνικῶν λέξεων. (Αὐτὸ προφανῶς δὲν θὰ συνέβαινε εἰάν τὰ δράμματα ἦσαν ἐπίβτα, δηλαδὴ " εἰβαζωχῆς ").

« Πυθαγόρας τοῦ κήρους αὐτῶν ἐπεμελήθη, ἐκ τῆς κατὰ γεωμετρικὸν δραμμῆς, ρυθμίσεως αὐτὰ ᾠγαῖσι καὶ περιφερείαισι καὶ εὐθείαισι ... »

Commentaria eis Dionysium tōn Thrakia, *Libreria Vaticana*

Β Β

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ: " Βῆτα τὸ στοιχεῖον, ὅτι δευτέραν ἔχον τάξιν, ἐπιβέβηκεν τῶν λοιπῶν. "

βητός = βατός, διαβατός.

βηταρμός, ἐκ τοῦ βαίνω + ἄρμος = ἔρρυθμον βῆμα.

Διὰ τοῦ Βῆτα ἐκφράζεται γενικῶς ἡ βοή καὶ ὁ ἰσχυρότερος τῶν ἀνέμων, ὁ βορέας. (πρβλ. βόμβος, βοῦς, βόγγος, βῆξ, βάξις (=φωνή), βάζω (=ὀμιλῶ), βαβάκτης (=φλύαρος), βαῦζω (=φονάζω), βροντή, βρόμος (= μέγας κτύπος), βρύχω (=τριζω τοὺς ὀδόντας) κ.ἄ....) Βορέας καὶ βοή πνέοντος ἀνέμου δύνανται νὰ ἐκληφθοῦν καὶ ὡς αἴτιον κινήσεως, ὅθεν βαίνω, βαδίζω, βάσις (=βάδισις, ἀλλὰ καὶ πορεία, ἐκ τοῦ πόρος =θαλάσσιον πέρασμα). Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι τυχαῖον πού τὸ σχῆμα Β ἐνθυμίζει ἰστόν μὲ ἀναπεπταμένα ἰστία, δηλ. μὲ "φουσκωμένα πανιά". Ὅθεν Β..Β..Β.. = κινήτριος δύναμις.

Ἐπίσης: βάρος, διότι βαρὺς εἶναι ὁ δυσκόλως αἰρόμενος, ὅθεν διὰ βογγητοῦ προσπάθεια ἄρσεως. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ λέξεις οἱ ὁποῖες φαινομενικῶς ἀρχίζουσιν ἀπὸ Β. Στὴν οὐσία αὐτὸ τὸ Β εἶναι τὸ παλαιὸν δίγαμμα (F). π.χ. βία (Fία), βίος (Fίος) (ἐκ τοῦ Fίς =δύναμις), βράκος (Fράκος), βραδὺς (Fράδιος) κλπ. κλπ. - θὰ ἀναφεροῦμε σχετικῶς εἰς τὸ F (δίγαμμα).

Γ Γ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: «Γάμα τὸ στοιχείον, παρὰ τὸ ἀμᾶν⁷⁰ τὴν γῆν, τὸ θεορίζειν. Δρεπανῶδες γάρ ἐστίν ῥ' (=γ' αὐτὸ) καὶ ὁ τύπος τοῦ γράμματος ὁμοίος ἐστί.»

Τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος φανερῶνει τὸ ἀρχέγονον ξύλινον ἐργαλεῖον μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἐχάραξε, ἐσκάλισε τὴν γῆν. Κατὰ τὴν χάραξιν αὐτὴν ἀκούστηκε καὶ ὁ ἦχος του: Γ... Γ...

ἕνις (γυνί) εἶναι τὸ σίδηρον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἀρότρου, τὸ τέμνον τὴν γῆν ("σύροντι... ἕνιν").

Γύης εἶναι τὸ κεκαμμένον ξύλον τοῦ ἀρότρου ὅπου προσηρμόζετο ἡ ἕνις. Συνεκδοχικῶς Γύαι εἶναι τὰ χωράφια, αἱ Γαῖαι, καὶ τελικῶς ἡ Γῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ Γυνή ἢ ὁποῖα Γεννᾶ ὅπως ἡ Γῆ. (Ἡ κοιλία τῆς γυναικὸς ἀπεκαλεῖτο καὶ ἄρουρα = καλλιεργήσιμος γῆ, δεχομένη τὸν Γόνον.) Γνώθος = ὄρυγμα.

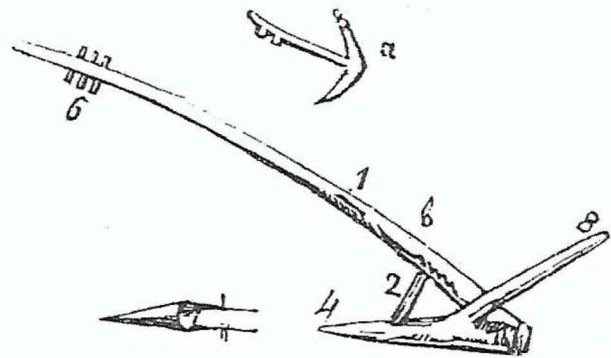
Τὸ κεκαμμένον αὐτὸ ἐργαλεῖον (Γ) ἐχρησίμευσε ἀργότερα καὶ διὰ τὴν χάραξιν τῆς Γραφῆς εἰκόνων καὶ Γραμμάτων.

Ἐπίσης: ἡ Γωνία εἶναι ἀκριβῶς δύο συναντώμενα εὐθεῖα. Τὸ Γόνυ μας Γναμπτόμενον (=καμπτόμενον), τὸ ἴδιο.

Ὁ ΟΔΥΣ. ΕΛΥΤΗΣ ἔχει γράψει διὰ τὸ γράμμα Γ:⁷¹

Γ: Τὸ πιὸ ἐλαφρὺ πὸν ἢ ἀδυναμία σου
νὰ τὸ προφέρεις, δείχνει τὸν βαθμὸ
τῆς βαρβαρότητάς σου.

*

70. ἀμᾶν = θεορίζω

71. "Ὁ μικρὸς ναυτίλος".

Δ Δ

Τὸ Δέλτα εἶναι τὸ μόνον γράμμα ποῦ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν δὲν ἀναλύει. Τὸ σχῆμα τοῦ "Δέλτα", Δ, ἔρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν Γραμμικὴ Γραφή Β: = ΔΕ. Συμβολίζει προφανῶς καὶ τὸν παραγόμενον ἦχον, "Δοῦπον", ὑπὸ τοῦ "Δελτοειδοῦς"

πελέκεως. Ὁ Πλάτων εἰς τὸν Κρατύλον (427 Β) ὁμιλεῖ διὰ τὴν δύναμιν "τῆς τοῦ Δέλτα συμπίσεως". (Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τὴν συλλαβὴν "ΔΕΛ" ἀρχίζουσιν πολλὰς ἑλληνικὰς λέξεις, ἡ δὲ κατάληξις -ΤΑ εἶναι ἀρχαιοτάτη ἑλληνικὴ πρβλ. νεφεληγερέτα, ἀκάκητα κλπ.)

Τὸ Δέλτα γενικῶς ἐκφράζει Δύναμιν καὶ διαθέτει σταθερότατον, Δυνατὸν σχῆμα, ὡς Δρυῖς, Δένδρον, Δασὺς (=πυκνός, τραχὺς, ἐξ οὗ καὶ Δάσος), Δῖος, Δεσμὸς ("πρὸς μίμησιν δεσμοῦ" -Πλάτων-) Δόμος, Δῶμα... Δόρυ, Δούρειος (=ξύλινος), Δάν (ἢ Δίνη καὶ Δόνησις τοῦ ὑγροῦ στοιχείου)... Δαίω = τεμαχίζω, Δάκνω (=Δαγκώνω), Δαμάζω (=ὑποτάσσω), Δεῖδω (=φοβοῦμαι), Δύω (=βυθίζω), Δηλέομαι (=βλάπτω, ἐξ οὗ Δηλητήριον), Δέλεαρ, Δόλος, Δελήτιον (=Δόλωμα), Δέρω (=γδέρνω), Δράττω, Δρέπανον...

Τὰ Σχόλια Vaticana⁷² ἀναφέρουσιν ὅτι τὸ Δέλτα "Διάρτιον ἐστί" (ἐτ. ἄρτιον) -δηλαδὴ ἰσοπλευρον.

***

72. Εἰς Διονύσιον τὸν Θράκα

ΤΟΥΣ ΦΘΟΓΓΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑΣ ΣΥΛΛΑΒΑΣ ΔΕΙ ΕΠΙΣΤΑΣΘΑΙ ΤΙΘΕΝΑΙ

(Πλάτ. Κρατύλος 389 D)

(Δηλαδή πρέπει βαγῶς νὰ γνωρίζεις νὰ τοποθετεῖς τοὺς φθόγγους καὶ τὰς συλλαβὰς).

Μὲ τὰ γράμματα βηματίζουμε συλλαβές (ἐτυμ. βύν + γαβή):

« Συλλαβὴ ἐστὶ βύρησις βυμφώνου ἢ βυμφώνων,
μετὰ φωνήεντος ἢ φωνήεντων,
καταχρηστικῶς δὲ συλλαβὴ — ἐστὶ —
καὶ ἢ ἐξ ἑνὸς — μόνου — φωνήεντος. »

(Διονύσιος ὁ Θραῦξ, Τέχνη Γραμματική, 7)

Μὲ τὶς συλλαβές αὐτές ἀκοροῦσως, βηματίζονται γέζεις. Τράγει ὁ Πλάτων:

« ... ποιοῦντες ὃ (= αὐτὸ τὸ ὁποῖον) συλλαβὰς καλοῦσι,
καὶ συλλαβὰς αὖ (= καὶ πάλιν) βυντιδέντες, ἐξ ὧν (= ἐκ τῶν ὁποίων)
τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ρήματα βυντιδέονται. »

(Κρατύλος 425)

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παρμενίδης παρατηρεῖ ὅτι οἱ ἀγνές γέζεις εἶναι βύμβολα τῆς "μερικότητας", δηλαδή τοῦ μερικοῦ, τοῦ ἐμμεροῦς, τῆς ζεπτομέρειας. Τοῦτέστιν, δραμμάτων καὶ συλλαβῶν.

"Ἄρα ὁ σοφὸς ὀνοματοδέτης πρέπει νὰ γνωρίζει νὰ δέτει τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον ἀρμόζει "γύβει" εἰς τὸ κάθε τι, μὲ τοὺς κατάλληλους φθόγγους καὶ τὶς κατάλληλες συλλαβές.

Ἀνιχνεύοντας λοιπὸν τὸ "φθογγολογικόν", ἀγαθόμεθα εἰς τὴν καταγωγὴν τῶν ἀρχετυπικῶν ἐννοιῶν. Τὰ βαβικώτερα καὶ γνωστότερα ρήματα ἐδημιουργήθησαν ἀρχικῶς ἀπὸ συλλαβές. Ὑπῆρξαν μογοβύββα.

Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρουμε:

B

Bw̄: βαίνω (ἐξ οὗ βάσις, βῆμα, βωμός...)

Βῶ: βοῶ, βοάω (ἐξ οὗ βοή...)

Βῶ: γέλω (ἐξ οὗ βάζω = ὀμίζω)

Βῆῶ: ἐξ οὗ βήπτω

Βρῶ: ἐβδίω (ἐξ οὗ βρῶδεις)

Γ

Γῶ: χείνω = χεννῶ, τίκτω (ἐξ οὗ γυνή)

Γνῶ: γνῶρίζω, γιγνώσκω

Δ

Δῶ: δένω, δεδμεύω...

Δῶ: δίδω, δίδωμι...

Δμῶ: (μέγλων δμῶδω) δαμάω, δμῶς (=δοῦλος αἰχμα-
γωτιβδεις)

Ζ

Ζῶ: ζέω, ζήω-ζῶ, (ἐξ οὗ ζωή, Ζεὺς)

Θ

Θῶ: θάω, θηγάω (ἐξ οὗ θηγή)

Θῶ: ἔδραιῶ, τοποθετῶ (ἐξ οὗ θῶκος = θρόνος)

Θῶ: τίθημι (ἐξ οὗ θήκη, θέβεις)

Θῶ: θεῶμαι (ἐξ οὗ θέατρον)

Θῶ: καταβάλλω καὶ ζημιῶ (ἐξ οὗ θωή = ποινή. ἀ-θῶος = ὁ ἄγνοο ποινῆς)

Θηῶ: θηάω, θηίβω (ἐξ οὗ θηάβεις)

Κ

Κῶ: κέω = κείω = κείμαι = κοιμῶμαι (ἐξ οὗ κῶμα)

Κρῶ: κράω, φωνῶ, κροτῶ

Κτῶ: κτῶμαι, ἀποκτῶ

Κτῶ: κτείνω, φονεύω

Λ

Λῶ: θέγω, ἐθέγω

Λῶ: φαγω

Λῶ: βλέπω (ἀραός = τυφλός)

Μ

Μνῶ: μνήσκω, μιμνήσκω

Ν

Νῶ: νέω, κορυμπῶ (ἐξ οὗ ναῦς)

Νῶ: ναίω, ρέω (ἐξ οὗ ναῖμα)

Νῶ: ναίω, οἴκῶ (ἐξ οὗ ναός)

Νῶ: νοῶ, γινῶ, γνώσκω (ἐξ οὗ νοῦς)

Π

Πῶ: πίνω (ἐξ οὗ ποτόν)

Πηῶ: πίμπλημι, πηρηῶ, πηρθῶ (ἐξ οὗ πηῆδος)

Ρ

Ρῶ: ρέγω (ἐξ οὗ ἔρω = ρέγω, ἔρω = δὲ εἶπω, ρῆβις, ἔρων, ρήτωρ, ρῆμα...)

Ρῶ: ρώννυμι, ὑγιαίνω, ἰσχύω (ἐξ οὗ ρώμη, ἄρ-ρωβτος)

Σ

Σῶ: βεῖω (ἐξ οὗ βειβμός)

Σῶ: ὑγιαίνω (ἐξ οὗ βῶος)

Στῶ: ἴσθημι, βτήνω, βτύω (ἐξ οὗ βτάβις, βτύος, βτήγη)

Τ

Τῶ: τῆτω

Τηῶ: τηάω = ὑπομένω, καρτερῶ (τηρήμων, Ἄττης, ἄττηον = τὸ τῆ καρτεροῦντι καὶ γι-
κῶντι δίδόμενον)

Τρῶ: τρυπῶ, τείρω (= φθείρω) ἐξ οὗ τερηδών, τέρετρον (= τρυπάνι)

Τρῶ: βλάπτω, τρώγω (ἐξ οὗ τρώκτης = βλαβερός, ἀπατεών, τρωκτικόν)

Φ

Φῶ: φημί = γέλω, φέρω εἰς φῶς (φωνή, φάσχος, φήμη)

Φῶ: φαίνω, φαγεῶ, φαίμπω (φῶς, φάρος)

Φρῶ: εἰβρῶ, εἰβρέω (ἐξ οὗ φρέαρ)

Χ

Χῶ: χέω, χύνω (ἐξ οὗ χῶμα)

Χῶ: χώνω, χώννυμι, χωνύω = δάπτω (χῶμα)

Χηῶ: χαχαῖω, ἐνοχηῶ (ὄχητος)

Χρῶ: χρίω (ἐξ οὗ χρῶμα)

Ψ

Ψῶ: ἔγω, γήνω (ἐξ οὗ ὄγον = φαγητόν)

Ψῶ: γήω, τρίβω (γῆκτρα = βούρτσα, γεδνός = μαδημένος)

Ω

ᾠ: ὑπάρχω (Ε.Μ.) - (πρβλ. ὑποτακτ. τοῦ ρήματος εἶμι → ᾠ)

ᾠ: γέλω, ἐξ οὗ ἦμι, ἦμί· ἦ = εἶπεν

Ἐξ αὐτῶν: "Οἱ πρῶτοι ἔζηνες τὸ ἐπίτομον διώκοντες, ἀπὸ μονοβυζάβου μέχρι τρυβιζάβου φωνῆς χωρήσαντες, ὠτόμαβαν ἕκαβτα. Ἔτα δ' ἐκ τούτων βυτιδέμενοι καὶ παράγοντες, προβωτόμαζον καὶ τὰ βοιπά..." (Στ. Κομητᾶς, Θεωρητ. Γραμματική).

Συλλαβές

Τά τμήματα από τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται μιά λέξη καί κάθε ἓνα προφέρεται χωριστά ἀπό τό ἄλλο λέγονται **συλλαβές**.

■ Κάθε συλλαβή ἀποτελεῖται:

α) ἀπό ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα μέ ἓνα φωνῆεν ἢ δίφθογγο
ἢ β) μόνον ἀπό ἓνα φωνῆεν ἢ μία δίφθογγο

π.χ.

ὁ, ἦ,	(ἀπό ἓνα φωνῆεν)
οἶ	(ἀπό μία δίφθογγο)
τά	(ἀπό ἓνα σύμφωνο + ἓνα φωνῆεν)
τοῦ	(ἀπό ἓνα σύμφωνο + μία δίφθογγο)
πρό	(ἀπό δύο σύμφωνα + ἓνα φωνῆεν)
στρά-τευ-μα	(ἀπό τρία σύμφωνα + ἓνα φωνῆεν ἀπό ἓνα σύμφωνο + μία δίφθογγο ἀπό ἓνα σύμφωνο + ἓνα φωνῆεν)

■ Ἀνάλογα μέ τόν ἀριθμό τῶν συλλαβῶν μία λέξη λέγεται:

μονοσύλλαβη: πῦρ, φῶς, νῦν, γῆ, ἄν, θά, εἰς ⇒ ὅταν ἔχει μία συλλαβή

δισύλλαβη: θε-ός, Ἰ-ώβ, ἀ-εῖ, ἄρ-τος,
λό-γος, δῶ-ρον, πρω-ί ⇒ ὅταν ἔχει δύο συλλαβές

τρισύλλαβη: ἰ-ε-ρεύς, ἰ-α-τρός, στρα-τη-γός,
ἄν-θρω-πος, ἀ-κού-ω, ἄ-λα-λος ⇒ ὅταν ἔχει τρεῖς συλλαβές

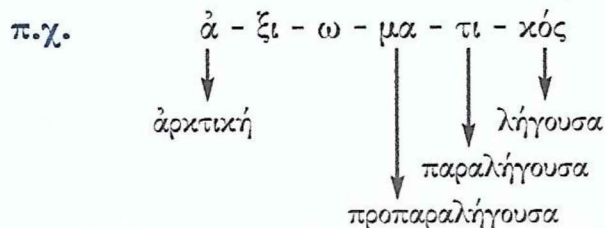
πολυσύλλαβη: ἐρ-γά-ζο-μαι, ἐ-πί-σκο-πος,
ἐ-πι-θε-ω-ρη-τής ⇒ ὅταν ἔχει περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές

■ Ἡ τελευταία συλλαβή τῆς λέξεως λέγεται ⇒ **λήγουσα**

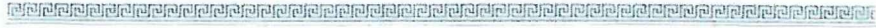
ἢ συλλαβή πρὶν τὴν λήγουσα λέγεται ⇒ **παραλήγουσα**

ἢ πρὶν τὴν παραλήγουσα συλλαβή λέγεται ⇒ **προπαραλήγουσα**

ἢ πρώτη συλλαβή τῆς λέξεως λέγεται ⇒ **ἀρκτική** (ἢ **ἀρχική**)

Συλλαβισμός

Συλλαβισμός λέγεται ο χωρισμός μιᾶς λέξεως στίς συλλαβές τῆς.
Ὁ συλλαβισμός γίνεται σύμφωνα μέ ὀρισμένους κανόνες.

Συλλαβισμός ἀπλῶν λέξεων

1. Στήν ἀρχή τῆς λέξεως τά σύμφωνα, ἕνα ἢ περισσότερα, συλλαβίζονται μέ τό ἐπόμενο φωνῆεν ἢ δίφθογγο,

π.χ. να-ός, ναύ-της, πτῶ-σις, στρα-τός

2. Στό τέλος τῆς λέξεως τά σύμφωνα, ἕνα ἢ περισσότερα, συλλαβίζονται μέ τό προηγούμενο φωνῆεν ἢ δίφθογγο,

π.χ. βρα-δύς, τα-χύς, Ἄ-ραιψ, σάλ-πιγέ (ἄλλως τε γνωρίζουμε ὅτι τά σύμφωνα μόνα τους δέν ἀποτελοῦν συλλαβή).

3. Ἐνα σύμφωνο μεταξύ φωνηέντων ἢ διφθόγγων συλλαβίζεται μέ τό ἐπόμενο φωνῆεν ἢ δίφθογγο,

π.χ. ἀνεμος ⇒ ἀ-νε-μος, ἥλιος ⇒ ἥ-λι-ος, ἀκούω ⇒ ἀ-κού-ω,
δουλεύω ⇒ δου-λεύ-ω, ἀπειροι ⇒ ἀ-πει-ροι.

4. Δύο σύμφωνα ὅμοια χωρίζονται,

π.χ. θάρ-ρος, γράμ-μα, ἄμ-μος, ἵπ-πος, πράτ-τω, στέλ-λω, θά-λασ-σα.

Συλλαβισμός

(Συνέχεια)

5. Δύο ή τρία σύμφωνα μαζί μεταξύ φωνηέντων ή διφθόγγων

α) συλλαβίζονται με το επόμενο φωνήεν ή διφθόγγο, αν υπάρχει λέξη ελληνική που αρχίζει από τα τρία αυτά σύμφωνα ή τουλάχιστον από τα δύο πρώτα,

π.χ. άγρός	ά-γρός	γιατί από γρ αρχίζει λέξη	⇒	γράφω
κόπτω	κό-πτω	γιατί από πτ αρχίζει λέξη	⇒	πτώση
γίγνομαι	γί-γνο-μαι	γιατί από γν αρχίζει λέξη	⇒	γνώσις
βιβλίον	βι-βλί-ον	γιατί από βλ αρχίζει λέξη	⇒	βλάβη
έχθρός	έ-χθρός	γιατί από χθ αρχίζει λέξη	⇒	χθές
ίσχνός	ί-σχνός	γιατί από σχ αρχίζει λέξη	⇒	σχήμα
πλήκτρον	πλή-κτρον	γιατί από κτ αρχίζει λέξη	⇒	κτῆμα
άστραπή	ά-στρα-πή	γιατί από στρ αρχίζει λέξη	⇒	στρέφω

β) αν όμως από τα σύμφωνα αυτά δεν αρχίζει λέξη ελληνική τότε χωρίζονται και το μέν πρώτο σύμφωνο συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν ή διφθόγγο το δε δεύτερο ή τα δύο άλλα συλλαβίζονται με το επόμενο φωνήεν ή διφθόγγο,

π.χ. έλπίς	έλ-πίς	γιατί από λπ δεν αρχίζει λέξη και χωρίζονται
άρτος	άρ-τος	γιατί από ρτ δεν αρχίζει λέξη και χωρίζονται
όρμη	όρ-μή	γιατί από ρμ δεν αρχίζει λέξη και χωρίζονται
άγαλμα	ά-γαλ-μα	γιατί από λμ δεν αρχίζει λέξη και χωρίζονται
στιλπνός	στιλ-πνός	γιατί από λπ δεν αρχίζει λέξη και χωρίζονται
άνθρωπος	άν-θρω-πος	γιατί από νθ δεν αρχίζει λέξη και χωρίζονται
άντλία*	άν-τλί-α	γιατί από ντλ δεν αρχίζει λέξη και χωρίζονται

Έξαίρεση: Όταν το πρώτο από τα δύο σύμφωνα είναι άφωνο (κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ) και το δεύτερο ένρινο (μ, ν), τότε και τα δύο σύμφωνα συλλαβίζονται με το επόμενο φωνήεν πάντοτε και αν δεν αρχίζει λέξη ελληνική απ' αυτά,

π.χ. δά-φνη, δρα-χμή, τά-γμα, πράγμα, βα-θμός, στρυ-φνός Σημ. 1 (661-10)

*Σημείωση: Στην δημοτική γλώσσα υπάρχουν λέξεις που αρχίζουν από ντ, γκ, μπ, αλλά στον συλλαβισμό λαμβάνεται υπ' όψιν η καθαρεύουσα, γι' αυτό τα συμπλέγματα αυτά χωρίζονται,

π.χ. άγ-κά-λη, γέ-ρον-τες, Ό-λυμ-πος, άγ-κι-στρον, άμ-πε-λος. Σημ. 2 (661-10)

6. Οι σύνθετες λέξεις χωρίζονται στα μέρη από τα όποια αποτελούνται,

π.χ.: συνάγω (συν + άγω) ⇒ συν-ά-γω, έξοδος (έξ + όδος) ⇒ έξ-ο-δος.

Αν όμως έχει αποβληθεί το τελικό βραχύ φωνήεν του θέματος του α' συνθετικού, τότε συλλαβίζονται σαν άπλές λέξεις,

πχ.: παρέρχομαι (παρά + έρχομαι) πα-ρέρ-χο-μαι.

Σημείωση 1.

Στην αρχαία ελληνική τὰ συμπλέγματα **σμ ἢ χμ, θμ, τυ, φυ** δὲν χωρίζονται κατὰ τὸν συλλαβισμό, γιατί ἀντιβτοίχουν πρὸς τὰ συμπλέγματα **κμ, τμ, θυ, πυ**, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀρχίζουν ἀρχαῖες ἐλληνικὲς ρέξεις: **τά-γμα, δρα-χμή** (κμητός = κατεργαζόμενος), **βα-θμός** (τηῆμα), **γά-την** (θυητός), **δά-φνη** (πυέω).

Σημείωση 2.

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΟΥΤΕ ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΕΞΗ — ΑΝΕΥ ΠΑΡΑΦΘΟΡΑΣ — ΠΟΥ ΝΑ ΞΕΚΙΝΑ ΑΠΟ **ΜΠ, ΝΤ, ΓΚ, ΤΣ, ΤΖ**.

ΟΥΔΕΜΙΑ

Καὶ ἂν κάποιος βρεῖ κάποια βῆμερα, δὲ πρέπει νὰ ζέρει πὺς αὐτὸ ἢ ἐλληνικὴ ἀρμονία δὲν τὸ καταδέχεται, γι' αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ γράζει ποῦ χάλασε βτὸν χρόνο, ποῖα ἢ παραφθορά της.

Ἐξδεικτικῶς ἀναγέρουμε μερικὲς:

- ΜΠ:** μπαίνω > ἐν + βαίνω, Μπαμπάς > πάππας
- ΝΤ:** ντύνομαι > ἐν + δύ(ν)ομαι, ντόπιος > ἐν + τόπιος
- ΓΚ:** γκουβερνάντα > κυβερνήτης, γκαρύτζω > γαρύω
- ΤΣ:** τβίγγανος > ἀδίγγανος, τβάντα > κανδήγια
- ΤΖ:** τζάμπα > εἰβεμβαίνω, τζατζίκι > γατ. caseum > ἔγγ. κείτω = κόπτω

“Ὅσον ἀφορᾷ βτὶς ρέξεις πὺς ἔχουν αὐτοὺς τοὺς φθόγγους βτὸ μέβον (ἔμπρακτος, ἀντίθεβις, βυγγραφεὺς) οἱ ἀρχαῖοι μας πρόδονοι τοὺς πρόγεραν ἐλαγρά, ὡς μία βυγχορδία. καὶ ἐμεῖς μέχρι βῆμερα δὲν ρέμε βυγραφέας, ἀγὰ βυγ-γραφέας, δὲν ρέμε ἔβρακτος, ἀγὰ ἐν-πρακτος, δὲν δηλώνουμε ἀδίθεβη, ἀγὰ ἀν-τίθεβη, κρατώντας βυγτανὴ αὐτὴν τὴν βυγχορδία (βυγ-χορδία κὶ ὄχι βυγγορδία) παρὰ τοὺς νεοβύβτατους βυγββικὺς « κανόνες » πὺς δέβουν βυγβυγββίτες.

Ἡ Ἀρμονία τοῦ Ἑλληνικοῦ Λόγου, ἔκτος ἀπὸ τὸν θρίαμβο τῶν φωνηέντων, ὁφεί-
γεται καὶ εἶναι Προβωδία.

ΠΡΟΣΩΔΙΑ

Ἡ προβωδία, τόσο εἶναι ποιητικὴ ὅσο καὶ εἶναι περὶ γόγγο, βαδίζεται εἶναι ποσότη-
τα τῶν συλλαβῶν, δηλαδὴ εἰς ἐναλλαχῆς τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχειῶν συλλαβῶν, ἀγ-
γὰ καὶ εἶναι τονικότητα: ὀξεῖα, βαρεῖα, ὀξυβαρεῖα.

Ἐνα εὐαίθετο αὐτὴ συλλαβάνει καὶ θήμερα τὴν δυσδιάκριτη γρηπτότητα τῆς
ποσοτικῆς διαφορᾶς τῶν συλλαβῶν, ἐὰν ὁ ἕλλην γόγγο ἀρθρωθεῖ κατὰ τρόπον ὀρθὸν
καὶ εὐκρινῆ: "μὲ τὸ νῆ καὶ μὲ τὸ βίγμα".

Τί ἐστὶ προβωδία;

Ἐπιπροβωδία - ἐστὶ - πᾶν τι ὅ (=κάθε τι τὸ ὁποῖον)

ἀπαρχέγγεται ὁμοίως πρὸς ὠδὴν.

(Ποιητικὴ, 25.18)

Ἐπιπροβωδία > ἄδω (συνηρημένος ἄττικὸς τύπος τοῦ αἰδέω) = τραγουδῶ.

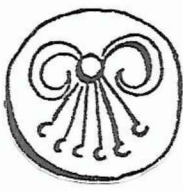
Ἡ προβωδία δὲν εἶναι ἀκριβῶς τραγούδι, ἀλλὰ κάτι μεταξύ ὀμιλίας καὶ τρα-
γουδιοῦ. Ἰὰν μουσικὴ ἀπαρχεγγία. Ἰτὴν οὐδία εἶναι ἡ φυσικὴ ἔκφρασις τοῦ ἀνθρώπου.

καὶ ὁ Ἑλύχιος ἐπεξηγεῖ ὅτι ἡ Προβωδία ἐγαμβάνετο γύρω ἀπὸ τὴν γέση
ὡς πρὸς τοὺς τόγους, τὰ πνεύματα, τὴν μακρότητα καὶ βραχύτητα τῶν συλλαβῶν.

Πραγματικὸς δηλαδὴ "ἐγορηγετρικὸς ἄσθρος"... Πρὸς ὠδὴν → προβωδία.

Ὁ Ζουίδας ἐρμηνεύει: "προβωδία = ὕμνος".

Ὁ Ζὰκ Μπουβάρ, Καναδὸς καθηγητὴς, γράφει ὅτι « Ἡ ἀπαρχεγγία βέβε-
ται τὰ μακρὰ καὶ τὰ βραχεῖα φωνήεντα, δηλαδὴ τὸ καθόλου τοῦ ἑξαμέτρου » καὶ ἀ-
ναγύει « πῶς ἡ γῆ καὶ ἡ δαβεία, ἡ περιβωμένη καὶ ἡ ὀξεῖα, ἡ μακρόχρονη γή-
χουβα καὶ τὰ βραχύχρονα φωνήεντα γίνονται γότες ».

ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΠΕΙΡΑΜΑ

Ο γνωστός τραγουδοποιός Διονύσης Σαββόπουλος έχει διαπιστώσει ότι η προφορά των μακρών και των βραχέων φωνηέντων είναι εξαιρετικής και αδιάφορης στην ελληνική γλώσσα, παρά την κακοποίηση που έχει υποστεί με τις διάφορες απροσεγγίσεις. Περιγράφει ο ίδιος:

« Έδωκα 6' έναν ανύποπτο νέο, που περιερισκόταν στο βτούντιο, να διαβάσει γρήγορα γράμεις. Έκεί μέσα είχα βάλει σκοπίμως την ίδια γέφυρα ως επίθετο και επίρρημα, διότι είχα πάντα την περιέργεια να διαπιστώσω αν προφέρουμε διαφορετικά το ωμέγα από το όμικρον.

Ακούστε τις γράμεις: Μαχνητοφωνίδαμε το εξής:

(Μαχνητ.) Εἶν' ακριβὸς αὐτὸς ὁ ἀναπτήρας. Ἄς μὴν εἶν' ὡραῖος, ἔχει τὴν ἀξία του. Ναι, ακριβῶς αὐτὸ ἦδεγα νὰ πῶ.

Ακουστικῶς δὲν παρατήρησα διαφορά. Ἔκοπα τὶς δύο γέφυρες καὶ τὶς κόλλησα τὴν μία κατόπι τῆς ἄλλης. Ακούστε το!

(Μαχνητ.) ακριβός... ακριβῶς.

Ἐλάχιστη διαφορά στο αὐτί· ὁ ἠχορήγος μόνον ἐπέμενε ὅτι τὸ δεύτερο εἶναι κάπως πιὸ γαρδύ. Ἄς τὸ ζανακούσουμε:

(Μαχνητ.) ακριβός... ακριβῶς.

Ἀθήμαντη διαφορά. Συνδέσαμε τότε τὸν παημογράφο. Νά τὸ διάγραμμα τοῦ ἐπιθέτου ακριβός, ὅπως προέκυψε, καὶ νὰ τὸ ποῦ πρῶτο τοῦ ἐπιρρήματος.

Δέν είναι καταπηκτικό; "Όταν τὸ εἶδα, τὰ μηχανήματα τοῦ βιούντιο
 μοῦ φαίνεσαν βὰν ὄργανα τοῦ παραμυθιοῦ. "Ὁ παγκοσμίος μοῦ φαίνεκε βὰν μία
 βραπάνη πού, κάτω ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς καθημερινῆς ὀμιλίας, ἀνακαλύπτει αὐτὸ πού
 δέν ἔπαυε νὰ ὑπάρχει, ἔβτω μέσα βέ χείμερια γάρκη, αὐτὸ πού βυεῖδνητοποίησαν καὶ
 προβνάθησαν γὰ μνημειώβουν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ 2.300 χρόνια πρὶν. Τίποτε δέν χάθηκε.
 "Ὁρα ὑπάρχουν. Ἀρκεῖ γὰ προβέξουμε αὐτὸ τὸ τραχοῦδι τῆς καθημερινῆς ὀμιλίας πού
 πληθαίνει ἐκνεχῶς ἀνάμεβά μας.

... "Ἡ μουβικὴ δέν εἶναι βτὴν γέξη, ἡ μουβικὴ εἶναι βτὴν γέξη βέ βχέβη
 μέ τὸ "ἄγχο" τῆς, βέ βχέβη μέ τὸ τί προηχῆται καὶ τί ἔπεται. Τὸ θέμα δέν εἶ-
 ναι τὸ "ὄμως" καὶ ὁ "ὠμος" ξεκομμένα. Ψιδυρίβτε τὴ γράβη "μέ ποιάει ὁ ὠμος
 μου ὄμως" καὶ θὰ καταγίβετε ἀμέβως τὴ διαφορά. "Ἡ πεῖτε "δέν πρόγανε γὰ μά-
 θεῖ κὰν τὸ ἐπ' ὠμου".

Τὰ ἐξηγητικὰ ὡς τραχοῦδι εἶναι ἀνυπόβουρα δύβκοβα. κανεῖς δέν τὰ βγά-
 ζει πέρα μέ τὰ ἐξηγητικὰ. Ἀπέναντι βτὰ ἐξηγητικὰ θὰ μάβτε πάντα γάρηβοι κι ἀ-
 χράμματοι. Ἀγὰ τί γὰ γίνεται; Ἰσημαβία ἔχει ἡ βυεῖδνη ὅτι τὰ μιγᾶμε ὄχι γὰ νὰ
 γίνουμε δεξιότεχνες ἀγὰ γὰ νὰ γίνουμε ἀνδρῶποι».

Λύρα με τέσσερις χορδές

ΠΡΟΘΕΜΑΤΑ (πρὸ + θέσις)

Φθόγγοι, γράμματα, συλλαβές... Ἐξ αὐτῶν δημιουργήθηκαν τὰ διάφορα θέματα - "ρίξες" - τῆς γαλιᾶς τοῦ ἔμφορος ἀνθρώπου, τοῦ "μερίζοντος τὴν ὄψα" του, δηλαδή τοῦ "μέροπος" ἀνθρώπου.

Ἰδιαίτερος καθοριστικὰ γιὰ τὴν τελικὴ διαμόρφωση τῶν ρήσεων εἶναι τὰ ποικίλα προθέματα. Μὲ τὴν συνδρομὴ τους ὀριοθετοῦνται οἱ ρηπτὲς ἐννοιολογικὲς ἀποχρώσεις τῶν ὀνομάτων.

Ἐνδεικτικῶς:

Τὸ προθεματικὸν α μπορεί νὰ βημαίνει ποικίλα:

1) στέρξη: ἄ-φιτος, ἄ-υπνος, ἄ-κοπος, ἄ-μύητος.

2) ἐπίταξη: ἄ-της (α + τηάω -ω), δηλαδή ὁ τὰ πάντα ὑπομένων.

3) ἀθροίξη: ἄ-πας, ἄ-θρόος.

4) τὸ ὄμοῦ: ἄ-δεγμός (δεγμός, -ύος = μήτρα). ἄ-κοιτις = (ἄ-γοχος = βύχοιτη).

Τίθεται καὶ κατὰ πηροναβρόν, χάριν εὐφωνίας: ἀβταγίς, ἀβπαίρω, ἀβηχρός (ἀντὶ βταγίς, βπαίρω, βηχρός = ἀβθενός).

Τὸ βτερπητικὸν α-, πρὸ φωνήεντος γιγνουμένου, τρέπεται εἰς ἀν- π.χ. ἀναυδος, ἀναίχως, ἀνεύθυνος. Ὑπάρχει, ὅμως, καὶ ἡ ἐκδοχὴ αὐτὸ τὸ ἀν- νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀνευ π.χ. (ἀνήβυχος).

Ἄλλα βτερπητικὰ προθεματικά:

νη- : νηγεμία (νη + ἄνεμος, δη. ἔρημις ἀνέμων).

νηβτεία (νη + ἐβδίω, δη. δὲν τρώχω). - Πιθανὸν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀρηπτικῶ νη → τὸ μή.

[ἀημ.: τὸ νῆ ὡς ρήξη, καὶ ὄχι ὡς προθεματικὸ, βημαίνει κατάφαξη: "ναί". καὶ θυμίζει τὸ νεῦμα τῆς βουκατανεύσεως, ὅπως τὸ "οὐ" τὴν πρὸς τὰ ἀνω ἀρηπτικὴ κίνηση τῆς κεφαλῆς.

Ἐκ τοῦ οὐ, διὰ προθέσεως τῆς ἐπιτακτικῆς καταρτήσεως -χι, → οὐχί.

Ἐξ αὐτοῦ προέρχεται τὸ βημερινὸν ὄχι. Ἐνῶ τὸ ἀρνητικὸν δέν, προέρχεται ἐκ τοῦ οὐδετέρου οὐδεῖς, δηγ. οὐδέεν, χωρὶς τὸ οὐ. — Ε.Μ. —]

νε-: νεκρός (νε + κῆρ = καρδία)

νο-: νόσος (νο + νόσος = νόσος)

νω-: νωθρός (νω + θρώβκω = ὀρμῶ)

(Πρὸς βύχρησις: ὁ γόγγυος "γ-τῶύ", πού χρησιμοποιοῦμε ἐπίστε ἐπὶ ἀρνήσεως, μὲ βύχρησις ἀρβη τῆς κεγαρήν, ὁμοιάζει πρὸς τὰ διάφορα ὡς ἀνω βτερητικά - ἀρνητικά μόρια).

Ἄλλα ἐπιτατικά προδέματα:

γα-: γάμπητος, γάιδος. Τὸ γα- προέρχεται προφανῶς ἐκ τοῦ διὰ (διά-πλητος, δηλαδή διαπεραβμένος ἀπὸ πληῖτον).

δα-: δαφινός (δα + φοινός = ἐρυσός). "Ὁδεν δα- = γα-

γα-: γάβρος (γα + βαρύς).

"Ἔως ἐκ τοῦ γα, τῆς βυβωρεύσεως τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης.

ἔρι-: ἐριάχην (= μεγαλοτραχίης, ὑπερήφανος)

ἔριτιμος (ἔρι: ἀκίτος τύπος τῆς γέξεως ἔριον, ἀρα σημαίνει "ἀψιδονος ὅπως τὸ μαγί").

ἀρι-: ἀρίστητος, ἀρίδηςτος (Προφανῶς ἐκ τοῦ ἀρ-αρίβκω = βυνδέω: "ἐν τῇ βυνδέει, ἀψιδονία").

ο-: ὄπατρος (= ἐκ τοῦ ἰδίου πατρός)· ὄαρ (= βυχθενής, βύσχος, φίλος· ο + αρ τοῦ ἀραρίβκω).

ἴφι: τὸ ἴφι εἶναι ἐπίρρημα καὶ σημαίνει κρατερώς (ἰσχυρώς)· βπαγίως εἰρήκεται μόνον· βυνήδως βυντίδεται: ἴφιγένεια = ἡ καταχόμενη ἀπὸ ἰσχυρὸν γένος. « Ἀπὸ τοῦ ἴς ἰνός, τὸ σημαίνον δύναμιν, γίνεται ἰνόφι καὶ κατὰ βυκοπή "ἴφι".

Ἰσχυρὸν προδεματικὸν εἶναι καὶ τὸ ε-. Τίδεται βτὴν βυγβαβική αἰφνη τῶν ρημάτων (κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους). Τὸ ε- τίδεται καὶ βτὴν βρωβική ἀπωνυμία, ἐ-χῶ (ἀ' πρόβ.), ἐ-βύ (β' πρόβ.), εἰ (γ' πρόβ.),

στὴν δεικτικὴ κείνος → ἐ-κείνος, τοῦτος → ἐ-τοῦτος, ἐ-ζήτου
 σου, κ.ά.

Γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ Τάγης ἐξηγητὴς Ζὰκ Λακαρριέρ:

«... Ἡ ἐλληνικὴ γλώσσα ἔχει τὸ χαρακτηριστικὸ νὰ προφέρεται θαυμάσια
 διὰ τὴν ἔκφραση ὄρων τῶν ἱεραρχιῶν, μὲ μιὰ ἀπὴρ ἀρραχὴ τοῦ πρώτου βυθδετικοῦ.
 Ἀρκεῖ κανεὶς νὰ βάζει παν-, πρωτο-, ὑπέρ, ἀρχι-, μπροστὰ εἰς ἓνα θέμα. Κι ἂν
 βυθδύαβει κανεὶς μεταξὺ τους αὐτὰ τὰ προθέματα, παίρνει μιὰ ἀτελείωτη ποικιλία
 διαβαθμίσεων... Τὰ προθέματα ἐκκεντρικῶς τὰ μὲν μέγα βτὰ δεῖ, βὰν μιὰ θεμα-
 τολογικὴ κλίμακα ὀρθωμένη πρὸς τὸν οὐρανὸ τῶν ζέσεων... >>

Νικηφόρος Βρεττάκος

Ὁ ἄγρος τῶν λέξεων

Ὅπως ἡ μέλισσα γύρω ἀπὸ ἓνα ἄγριο
 λουλούδι, ὅμοια κ' ἐγώ. Τριγυρίζω
 διαρκῶς γύρω ἀπ' τὴ λέξη.

Εὐχαριστῶ τίς μακριές σειρές
 τῶν προγόνων, πού δούλεψαν τὴ φωνή,
 τὴν τεμαχίσαν σὲ κρίκους, τὴν κάμαν
 νοήματα, τὴ σφυρηλάτησαν ὅπως
 τὸ χρυσάφι οἱ μεταλλουργοὶ κ' ἔγινε
 Ὅμηροι, Αἰσχύλοι, Εὐαγγέλια
 κι ἄλλα κοσμήματα.

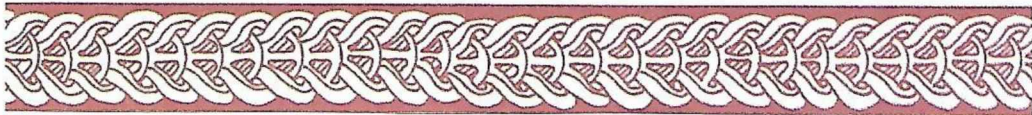
Μὲ τὸ νῆμα
 τῶν λέξεων, αὐτὸν τὸ χρυσὸ
 τοῦ χρυσοῦ, πού βγαίνει ἀπ' τὰ βάθη
 τῆς καρδιάς μου, συνδέομαι, συμμετέχω
 στὸν κόσμο.
 Σκεφτεῖτε:
 Εἶπα καὶ ἔγραψα, «Ἀγαπῶ».

Βιβλιογραφία:

1. Ο ΕΝ ΤΗ ΛΕΞΕΙ ΛΟΓΟΣ, Άννα Τζιροπούλου - Εβταδίου, έκδ. Γεωργιάδης, 2006.
2. ΣΥΝΤΟΜΑ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛ. ΓΛΩΣΣΑΣ, Εγχειρίδι Χορηγία Φ. Μ. Γόρτυνος ή Μεγαλοπόλεως (46ο βιβλίο της Έγκυκλιου Έλληνικού Σχολείου), Μάθημα 3ο, 4ο, 5ο.
3. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ/ΠΕΡΙ ΦΘΟΓΓΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΙΔΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ (από τὸ διαδίκτυο).

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

«Η Αρχαία Έλληνική αρχικά γραφόταν βέβαια, μεγαλογράμματη γραφή, χωρίς τόνους και πνεύματα, καθώς οι ρυθμικοί ὀμιητές δεν χρειαζόνταν ιδιαίτερα σημεία για να προφέρουν σωστά τις λέξεις. Ύστερα όμως από την επέκταση του Έλληνισμού με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η ελληνική γλώσσα υπέστη μεταβολές εξ αιτίας της επαφής της με άλλες γλώσσες.

Οι κατακτημένοι βαρβαρόφωνοι λαοί της εποχής, οι οποίοι αναγκασμένοι για λόγους εμπορικούς και επικοινωνιακούς να την ὀμιλούσαν με την τραχιά τους ἄρρωστη, επέφεραν τραύματα και αλλοιώσεις στην προφορά, στην σύνταξη, στην ἄρμονία και μελωδία της.

Τις αὐτὲς παρουσιάστηκε ἡ ἀνάγκη νὰ ἀναπτυχθοῦν τρόποι καὶ κανόνες ποὺ θὰ βοηθοῦσαν στὴν σωστὴ ἐκμάθηση τῆς Ἑλληνικῆς ἀπὸ τοὺς ξένους.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνέλαβαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ σοφοί.

«Ὁ Διονύσιος ὁ Ἐρᾶς συνέταξε συστηματικὸ ἑξχειρίδιο γραμματικῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας βέβαια 3 βιβλία μετὸν τίτλο «Τέχνη Γραμματικὴ», τὸν 2^ο π.Χ. αἰ. Τὸ ἔργο αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ βιουδασιότερο διδακτικὸ βιβλίο γιὰ σχεδὸν 12 αἰῶνες. Δημιούργησε τὸν ὄρο "ἐπίθετο" καὶ ξεχώρισε τὰ ὀνόματα βέβαια "ὀνόματα οὐβιαβτικά" καὶ "ὀνόματα ἐπίθετα", διαχωρισμὸς ὁ ὁποῖος χρησιμοποιήθηκε κατόπιν καὶ βέβαια ἄλλες γλώσσες.

«Ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Δύσκολος (μέσα 2^{ου} αἰ π.Χ.) θεωρεῖται ὁ θεμελιωτὴς τοῦ λυττακτικοῦ μετὸ «Περὶ συντάξεως» ἔργο του.

«Ὁ δὲ περίφημος Ἀλεξανδρινὸς γραμματικὸς καὶ διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας, Ἀριβτογάνης ὁ Βυζάντιος, περὶ τὸ 200 π.Χ. ἐπιτόνησε τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα, καθώς καὶ τὰ σημεία ἑπίξεως. «Γιὰ πρώτη φορά τὰ πνεύματα καὶ οἱ τόνοι, βάν μουβικά σημάδια, ἀπεικονίζουν τὴν ἀρχετυπικὴ φωνή

ἀπ' ὅπου ἀναβλύζουν τὰ ἐξηγητικά ἐπὶ αἰῶνες ... >>, γράφει ὁ Διονύσιος Σαββόπουλος.

Τόνοι

Σὲ κάθε λέξη, ἐπάνω στὸ φωνήεν ἢ στὴ δίφθογγο τῆς συλλαβῆς ποὺ **τονίζεται**, σημειώνουμε ἕναν ὀρισμένο τόνο. Οἱ τόνοι εἶναι: ἡ **ὀξεῖα** ('), ἡ **βαρεῖα** (`) καὶ ἡ **περισπωμένη** (~).

ΔΙΔΑΧΘΟΜΕΝ ΚΛΗΜΙΚΟΣ

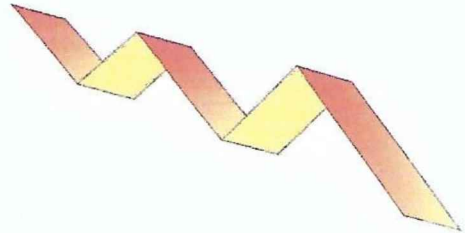
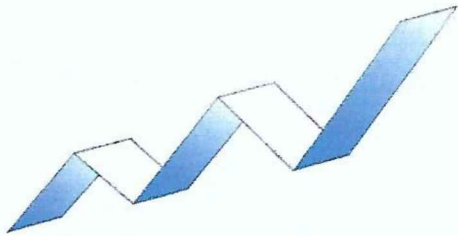

ΕΙΡΗΝΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Τόνοι

ΒΑΡΕΙΑ

ΟΞΕΙΑ

Ὁ τόνος τῆς φωνῆς ἀνεβαίνει,
ἔτσι γίνεται ὀξύς.

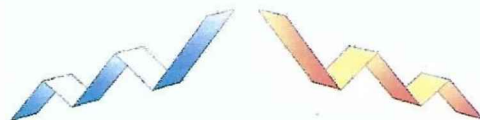
Ὁ τόνος τῆς φωνῆς κατεβαίνει,
ἔτσι γίνεται βαρύς.

ΔΙΔΑΧΘΟΜΕΝ ΚΛΗΜΙΚΟΣ

ΠΕΡΙΣΠΩΜΕΝΗ

ἢ
ΟΞΥΒΑΡΕΙΑ

Εἶναι δύο τόνοι μαζί, γι' αὐτὸ μόνο
τὰ μακρὰ φωνήεντα μποροῦν νὰ
“σηκώσουν” τὴν περισπωμένη.

- Η **ὀξεῖα** σημειώνεται πάνω ἀπὸ τὸ φωνήεν τῆς συλλαβῆς ποὺ προφέρεται σὲ ὑψηλότερο τόνο.
- Ἡ **βαρεῖα** τονίζει μόνο τὴ λήγουσα, ποὺ προφέρεται σὲ χαμηλότερο τόνο, ὅταν δὲν ἀκολουθεῖ σημεῖο στίξης*.
- Ἡ **περισπωμένη** [ἢ ὀξυβαρεῖα (^)] σημειώνεται μόνο σὲ μακρὲς συλλαβές, ὅταν ὁ ὁμιλητὴς πρέπει νὰ ἀνεβάσει καὶ ἀμέσως μετὰ νὰ κατεβάσει τὸν τόνο τῆς φωνῆς του κατὰ τὴν προφορὰ τοῦ ἴδιου φωνήεντος.

* Ἐπίσης ἡ βαρεῖα τονίζει μόνο τὴν γήγουσα, ὅταν δὲν ἀκολουθεῖ ἐγκλιτικὴ γέση†.

Ἡ βαρεῖα προφέρεται μὲ γρηπτότητα **δυσδιάκριτη**. Γιὰ ἐὰν εὐαῖδθητο αὐτὶ, ἡ διαφορὰ γίνεται αἰθέρη, ἐὰν διαφάδουμε μεγαζοφώνως:

ὁ υἱὸς καὶ ἡ μήτηρ / ἀλλὰ ὁ υἱὸς μου.

ὁ χυιὸς τῆς Μαρίας καὶ ὁ δικὸς μου χυιὸς.

Οἱ πέντε βασικοὶ κανόνες τονισμού:

1. Ὄταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη, δὲν τονίζεται ἡ προπαραλήγουσα, π.χ. *ἄνθρωπου*.
2. Μία μακρόχρονη παραλήγουσα, ὅταν τονίζεται, παίρνει ὀξεῖα, ἂν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη, π.χ. *μνήμη*.
3. Μία μακρόχρονη παραλήγουσα, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη, ἂν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη, π.χ. *μήλον, οἶκος*.
4. Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει πάντοτε ὀξεῖα, ποτέ περισπωμένη, π.χ. *ἄτομον*.
5. Μία βραχύχρονη συλλαβὴ παίρνει πάντοτε ὀξεῖα, ποτέ περισπωμένη, π.χ. *τόμος*.

1. Ἐγκλιτικὸν εἶναι μικρὴ γέση ποὺ χάνει τὸν τόνο της, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖται ἐπὶ τὴν γέση ποὺ προχᾶται, ὅπως: "ἄνθρωπός τις".

Περί τῶν τόνων, ὁ Δ. Ζαβδόπουλος ἔχει γράψει:

« Προβπαδώντας ν' ἀκούσω τὴν διαφορά ὀφείας καὶ περιβωμένης, διάβαβα τὴν γράβη: *λυγᾶ πάντα ἢ γυναῖκα*. Τὸ "πάντα" ἀκούγεται γρητότερα ἀπὸ τὸ "γυγᾶ" ποὺ παίρνει περιβωμένη. "*λυγᾶ πάντα ἢ γυναῖκα*". Ἀκούγεται ὁμως περιέρχως γρητότερα κι ἀπ' τὸ "γυναῖκα" ποὺ ὁμως παίρνει ὀφεία: ὀφύνεται. Γιατί ἄραγε; Τηλεφωνήσα ε' ἓνα φίλο, κι ἔμαθα ὅτι ἡ γυναῖκα ὀφείγει νὰ παίρνει περιβωμένη, διότι εἶναι τῆς τρίτης κλίβως (τὸ -α τῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἐνικοῦ καὶ τὸ -ας τῆς αἰτιατ. τοῦ πληθυντικοῦ τῆς Γ' κλίβως εἶναι βραχέα: τὴν γυναῖκα, τὰς γυναῖκας). Ἡ τρίτη κλίβη ὁμως καταρχῆθηκε, γι' αὐτὸ παίρνει ὀφεία ἢ γυναῖκα. Νὰ γοιπόν, ποὺ ἀπὸ ἄλλο βημεῖο ὀρμώμενος, ἀναγκάσθηκα νὰ θυμωγνήσω ὅτι κακῶς καταρχῆθηκε ἡ τρίτη κλίβη, ἀφοῦ βτὴν φωνή μας ἐφακοροῦδὲ νὰ ὑπαίρχει. "*λυγᾶ πάντα ἢ γυναῖκα*" γοιπόν καὶ παίρνει καὶ περιβωμένη.

Πνεύματα

Κάθε λέξη ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φωνήεν ἢ δίφθογγο ἢ ἀπὸ τὸ σύμφωνο ρ παίρνει πάνω σὲ αὐτὸ ἓνα πνεῦμα. Τὰ πνεύματα εἶναι: ἡ ψιλὴ (°) καὶ ἡ δασεῖα (˘).

- Οἱ περισσότερες λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνήεν ἢ δίφθογγο παίρνουν ψιλὴ.
- Δασύνονται πάντα τὸ υ καὶ τὸ ρ, ὅταν βρίσκονται στὴν ἀρχὴ μιᾶς λέξης, π.χ. ὕδωρ, ῥοή.

• Ἡ δασεῖα δηλωνόταν ἀρχικὰ μὲ τὸ γράμμα « Η » καὶ προγερόταν βὰν ἓνα ἀχνὸ « χ », περίπου ὅπως ὁ ἀγγλικὸς φθόγγος « h » (π.χ. βτὴν γέφη « histogy »). Ἔτσι, ὅταν βὲ μία ἀρχαία ἐπιγραφή διαβάζουμε « **HELLAS** », μεταγράφομε « Ἑλλάς ».

Στὴν Ἀττικὴ, μετὰ τὴν μεταρρύθμιση τοῦ 403 π.χ., καταρχεῖται τὸ Η ὡς βημεῖο δάβυνθης καὶ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ δηλώβει τὸ μακρὸ φωνῆεν. π.χ. ΠΛΗΘΟΣ καὶ ὄχι ΠΛΕΘΟΣ.

Γιὰ τὴν δάβυνθη χρησιμοποιεῖται τὸ ἀριβτερό μιβὸ τοῦ Η (H), ἐνῶ γιὰ νὰ δηλώβουν τὸ γιγὸ φωνῆεν χρησιμοποιοῦν τὸ δεξιὸ μιβὸ τοῦ Η (H). Μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων, τὰ σύμβολα μετατράπηκαν βὲ ὀρθὲς γωνίες, γιὰ νὰ ἀποκτιβουν βτὰ βουγαντινὰ χρόνια τὴν καμπυλότητα ποὺ ἔχουν βῆμερα.

- Παρατηροῦμε ὅτι οἱ ἐλληνικὲς γέφεις ποὺ δαβύγονται ἀρχίζουν βυνήθως ἀπὸ

η, όταν μεταγράφονται βέ ζέρες χρωστές π.χ. (αρχ.) *Hellas, history* (ἱστορία), *hego* (ἦρω), (χαρ.) *Homēre* ("Ὅμηρος), *hystérie* (ὑβερία), (γερμ.) *Harmonie* (ἁρμονία).

"Ὅσο και ἂν νομίζουμε ὅτι δὲν ὑφίστανται πῆλον τὰ πνεύματα, τοῦναντίον ὑπάρχουν πάντοτε και ἐκφέρονται. Λόγου χάριν, διαφοροτικά (ὡς πρὸς τὸ "πνεῦμα") ἐκφέρεται ἡ ζέση ἦγιος και διαφοροτικά ἡ ζέση ἦέγιος. Αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ διαπι-
 βτώσουμε ἔαν, προφέροντας μεγαλοφώνως τις δύο αὐτὲς ζέσεις, δέβουμε τὴν παλάμη μας πηγβίου τοῦ στόματος, ὥστε νὰ ἀντιληφθοῦμε τὸ ποιὸν τῆς ἐκπνοῆς. Προφέροντας τὴν
 ζέση ἦγιος ἀδθανόμαστε νὰ προκρούει ἐπὶ τῆς παλάμης δαβύτερη πνοή, ἐγὼ προφέρον-
 τας τὴν ζέση ἦέγιος ἡ πνοή ἐξέρχεται ἀδθενέστερη. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ ἄλλη
 βτάβη παίρνει ἡ βτοματικὴ κοιλότητα διὰ νὰ ἐκφέρει ἦγιος (διότι μετὰ τὸ η ἀκοιου-
 δεῖ τὸ "ὑχρὸν" γ) και ἄλλη βτάβη διὰ νὰ ἐκφέρει ἦέγιος (ἐδῶ μετὰ τὸ η ἀκοιουδεῖ
 ἔγιγον). Ἰχτικὸς κανόνας: "Τὸ Η πρὸ τοῦ Ρ, μετὰ κυβικοῦ μακροῦ δαβύεται:
 "Ἡρα, ἦρως, "Ἡρων ... μετὰ βραχέος, γιγούται: "Ἡριδαγός, ἦριγένεια, ἦριον ..."

Τι' αὐτὸ ἀκριβῶς και ὅγες οἱ ζέσεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ ὑγιον δαβύονται.
 "Ἐπειδὴ τὸ ὑγιον προφερόμενον, ὅπως χράζει ὁ Διονύβιος ὁ Ἀλικαρναββέως, "πνίξε-
 ται και βτευῶς ἐκπίπτει". Δηλαδὴ τὸ προφέρανε ἐλαφρῶς κλειβτό, ὅπως περίπου τὸ
 βημερινὸ χαρρικό "υ". "Ὅποτε κλείνοντας, "βουρώνοντας" ζίγο τὰ χείρη δι' αὐτὴν
 τὴν προφορά, ἐξέρχεται παχύτερη πνοή, δαβύτερη: "τὸ ὑγιον πάντοτε δαβύεται".

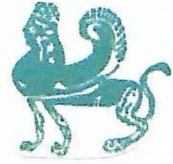

"Ὅσον ὅμως και ἂν ἡ δαβεῖα διώχθηκε βιαίως, ὅσο και ἂν τὴν ἐφορκίσαμε
 ὡς "κακὸ πνεῦμα", ἡ βυνηχητικὴ τῆς πνοῆ παραμένει βτὴν χρωσββα, ἀβχέτως ἂν τὰ
 παιδιὰ ἀδυνατοῦν νὰ κατανοήβουν διὰτὶ προφέρουμε "ἀνδυπολοχαγός", ἀλλὰ "ἀντε-
 ραβτής". διὰτὶ ζέμε καχεζία, ἀλλὰ κακέκτυπον.

Ὁ ζόχος εἶναι ἀπγός. "Ὅταν τὰ γιγὰ ἀφωνα κ, π, τ βυαντηθοῦν με ζέση ἡ
 ὁποία δαβύεται, τότε "κοιγούν" δαβύτητα και τρέπονται βτὰ ἀντίβτοιχα δαβεῖα

χ, φ, θ.

π.χ. ἀπό + αἷμα, ἀπ' - αἵματις → αἵματις
 ἐπί + ἀμιγῆα, ἐφάμιγῆος
 ἐπί + εὐρέβις, ἐφεύρέβις
 ὑπό + ἥγιος, ὑφήγιος
 κατά + ἡβυχάϊω, καθηβυχάϊω
 ἐπί + ἡμέρα, ἐφημερία, ἐφημερεύω
 ἀπό + ἴκνυμαι, ἀφικνυμαι, ἀφίτις
 ἀπό + ὅμοιος, ἀφομοίωβις
 κατά + ὄρω, καθορώ
 ἀντί + ὑπογοχαχός, ἀνθυπογοχαχός
 κακή ἔξις, καχεξία
 πέντε ἡμέρες, πενθήμερον
 ἐπί ὄηρου γόγγη - ἐφ' ὄηρου γόγγη
 κ.ο.κ...

Μουσικά βημέα γοιόν, τόβον ἢ δαβεία ὄβο καὶ ἢ γιγῆ.

ΕΝΑΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΑΣ:

Γιὰ γὰ διαπιστώσουμε ἂν μία ἀρχαιοελληνική γέση δαβύεται, ἀναζητοῦμε μία νεοελληνική βύνδετη γέση, πού γὰ περιλαμβάνει τὴν ἀρχαιοελληνική γέση ὡς β' βύνδετικό καὶ γὰ ἔχει ὡς α' βύνδετικό μία πρόδεση, π.χ. ἀπό, ἐπί, ὑπό, κατά, μετά, ἀντί. Ἄν κατὰ τὴν βύνδεση, τὰ βύμωνα τῶν προδέσεων μετατρέπονται τὸ π βὲ φ καὶ τὸ τ βὲ θ, τότε βυμπεραίνουμε πὺς ἡ γέση πού ἀποτερεῖ τὸ β' βύνδετικό βτὴν ἀρχαιοελληνική τῆς μορφῆς ἔπαιρνε δαβεία.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ:

ἀπό + ὄπηϊω > ἀφοπηϊω

→ Ἄρα: Ἡ ἀρχαιοελληνική γέση ὄπηρον ἔπαιρνε δαβεία.

ἀπό + ἀγωχῆ > ἀπαγωχῆ

→ Ἄρα: Ἡ ἀρχαιοελληνική γέση ἀγωχῆ ἔπαιρνε γιγῆ.

Πνεύματα και τόνοι

Τά πνεύματα είναι δύο: Ἡ ψιλὴ (˘) καὶ ἡ δασεῖα (ˆ) καὶ τοποθετοῦνται στὶς λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν ἢ δίφθογγο.

Τόνοι: Εἶναι ἡ ὀξεῖα (´), ἡ περισπωμένη (~) καὶ ἡ βαρεῖα (ˊ).

Ὁ τόνος τίθεται στὴν λήγουσα, τὴν παραλήγουσα καὶ τὴν προπαραλήγουσα. Πιο πάνω ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα δέν τονίζεται καμμία λέξη.

Ἀνάλογα μέ τό εἶδος τοῦ τόνου καὶ τὴν θέση του σέ μιά λέξη ἢ λέξη αὐτὴ λέγεται:

1. Ὀξύτονη ἂν ἔχει ὀξεῖα στὴν λήγουσα: Θεός, ὁδός, μαθητής.
2. Παροξύτονη ἂν ἔχει ὀξεῖα στὴν παραλήγουσα: λόγος, ρήτωρ, κόσμος.
3. Προπαροξύτονη ἂν ἔχει ὀξεῖα στὴν προπαραλήγουσα: ἄνθρωπος, ὄνομα.
4. Περισπωμένη ἂν ἔχει περισπωμένη στὴν λήγουσα: τιμῶ, ἐκτελῶ.
5. Προπερισπωμένη ἂν ἔχει περισπωμένη στὴν παραλήγουσα: νῆσος, δῶρον.

Γενικοί Κανόνες Τονισμοῦ

Ὀξεῖα παίρνει:

1. Κάθε βραχεῖα συλλαβή: Θεός, λόγος, θέλω.
2. Ἡ προπαραλήγουσα πάντοτε: δωμάτιον, Κύριος, πείθομαι.
3. Ἡ παραλήγουσα ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρά: ἀκούω, παιδεύω, θήκη.
4. Ἡ προπαραλήγουσα δέν τονίζεται, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρά, π.χ. ἄνθρωπος, ἀλλά ἀνθρώπου, κύριοι, ἀλλά κυρίων.

Περισπωμένη παίρνει:

Ἡ μακρὰ παραλήγουσα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχεῖα: κῆπος, δῶρον.

Πότε παίρνει ὀξεῖα καὶ πότε περισπωμένη ἡ λήγουσα θά τό δοῦμε σέ ἐπόμενα μαθήματα.

ΤΗΣ ΔΑΣΕΙΑΣ ΟΙ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ

Ἡ δαβεία τόβου ἐντὸς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας ὄβο καὶ ἐῖς γέγες γλωσσες (ἐῖς γέγεις τὶς προερχόμενες ἐκ τῆς ἐλληνικῆς) τρέπεται, ἐταλλάσσεται κατὰ κανόνα μὲ τὰ οὐρανικόφωνα κ, χ, γ, καθὼς καὶ μὲ τὸ δίγμα.

π.χ.

ἄπτω → χάπτω

ἑπτὰ → βεπτὰ

ἄγέα → καγέα

ἔρπετον → βερπετον

ἄγς → χαγανός

ἑραγ → χεράκι

Ἡ δαβύτης τοῦ ρ (ῥ, ἐκ τοῦ παλαιοῦ δίγαμματος Fr) τρέπεται εἰς β ἢ γ:
ῥάκος → βράκος, ῥίχος → γρικη, ῥάδιος → βραδύς, ῥίγα → βρίγα κ.λ.π.

Οἱ Λατίνοι καὶ οἱ Λυτικοί, τὴν ἐλληνικὴν "δαβεία" τὴν προφέρουν καὶ τὴν γραφου ἀγγοτε ὡς h (ῥα → hoga), ἀγγοτε ὡς s (ἑπτὰ → septem), ἀγγοτε ὡς v (ἑπέρα → vesper), ἀγγοτε ὡς c (ἑγη = ἀσχηπρή, → calog).

Τὸ ἴδιο καὶ οἱ Ἄραβες (οὔρα → kulā).

Οἱ Ρῶοι τὴν τοίγουν περιβότορο: ἦρως → χκερόλ, ἀρμονία → χκαρμόνιγια.

Ἡ δαβύτης τοῦ "ῥ" τρέπεται συνήθως εἰς f (ῥίχος → frigus), ἀλλὰ τοίγεται καὶ μὲ h (ῥητορικὴ → rhetorica).

« Ἡ μουσικότητα τῆς Ἑλληνικῆς εἶναι ἐγάμνητος τῆς Ἰουμαντικῆς »

Ἰάνης Ξεγάκης

Δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γωνή, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὀνομαζόταν «αὐδὴ» ἀπὸ τὸ ρῆμα "ἄδω", ποὺ σημαίνει τραχοῦδω.

« Οἱ τόνοι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας εἶναι μουσικὰ σημεῖα ποὺ μαζί μὲ τοὺς κανόνες προσηγάττουν ἀπὸ τὴν παραφωνία μίαν γλώσσα κατ' ἐξοχὴν μουσικὴ, ὅπως κάνει ἡ

αντίβιτη που δικάζεται βὰ ἰσδεῖα, οἱ δῖεβεις καὶ ὑέβεις που δῖορδῶνουν τῖς κακὴς βυχορδῖες.

Ἡ κίνηση τοῦ τριβυγαβικοῦ τόνου προέδιδε βὰ ἑλληνικὰ ἰδιότροπα ρυθμὸ καὶ χάρη. Ὁ τόνος μετακινεῖται ὅπως τὰ δάκτυλα ἐπάνω βτῖς καρδῆς τῶν μουσικῶν ὀργάνων: ἡ καλλιπέια τῆς καλλιπέιας, ἡ κυβέρηβις τῆς κυβερνήβεις, τὰ βάρη τῶν βαρῶν. Ὁ ἄηλός βχορικός κανόνας που κάποτε ὄηοι βέβονταν: « ὅταν ἡ γήγουβα εἶναι μακρά, ἡ προ- παραγήγουβα δὲν τοῖγεται » δὲν εἶναι ἰδιοτροπία τῶν "δραμματικῶν" καὶ τῶν Ἀγεφαυδρινῶν γοχῖων. εἶναι κανόνας ἀντιβτῖζεις καὶ ἄρμονιας, γιὰ νὰ ἀπογευχθεῖ ἡ παραγωγία, ἡ μονοτονία, τὸ "γῶγβο", βὲ μία γηῶββα που μιγῖεται ἀπὸ ἕταν γὰὸ που βτῖν κα- θμερινὴ του ὀμηγία, βτῖς παροιμῖεις του, βτὰ αὐτοβχεδῖα μοιρογῶγια, βτῖς εὐχῆς του, ἀνυπογῖαβτα καὶ αὐδὸρμητα ἔχει τῖν τάβη γὰ χρηβιμοποιεῖ ἴαμβους, οἱ ὀποῖοι πη- βιάβουν περιββότερο τὸ βαδύτερο κυμάτιβμα τῆς γαγῖᾶς του: « καγῖ χρονία, γειὰ καὶ χαρά, ἰῶρα καγῖ... ».

Ἢταν πῖὸ πᾶγω μιγῖεβμε γιὰ παραγωγία καὶ μονοτονία, δὲν ἦταν βχῖμα γῶ- χου. κυριογεκτούβμε, μιὰ καὶ εἶναι γνωβτὸ ὅτι οἱ πρόχονοἱ μᾶς χρηβιμοποιούβαν τὸ ἀγῶβητο ἔκτὸς ἀπὸ τῖν γραγῖ τῆς γηῶββας καὶ γιὰ τὰ μαθηματικὰ, ἀγού τὰ γράμ- ματα ἦβαν καὶ ἀριθμοἱ, ἀγῖ καὶ ὡς βημεῖα μουσικῆς, δηγᾶδῖ νότες. εἶ κανονικὴ γραγῖ, πηγῖαβτά, ἀγῖποδα, γογῖ, καὶ βὲ διάγορους βυδουαβμούς, ἔγέφραβαν περίπου 1600 βημεῖα τῆς μουσικῆς θεωρίας. δὲν δᾶ βριβεῖομαβτε βὲ γᾶδος δρόμο ἀν ἰβχυριγῶ- μαβτε ὅτι ἡ καδὲ γέγῖν εἶχε τῖν βυγατότητα γὰ παιχθεῖ μουσικὰ.

Τὰ βημάδῖα τῆς βυγαυτινῆς Μουσικῆς προέρχονται ἀπὸ τοὺς τόνους τῆς γηῶβ- βας. Ὀνομάβονται ἀκόμη ὀζεῖα, βαραῖα, ἀπὸβτροφος. βᾶβῖγονται βτὰ μακρὰ καὶ βτὰ βραγῖα.

Φαῖγεται ὅτι ἡ τάβη πρὸς τὸν ρυθμὸ καὶ τῖν μεγῶδῖα εἶναι ἔμφυτη βτὸν ἀν- δρωπο, γι' αὐτὸ καὶ βὲ ὄηες τῖς γοχτεχνῖεις πρῶτα ἀναπύββεται ἡ Ποῖβη καὶ ἀ- κογουδῖ ὁ πεγῖὸς γῶχος. καὶ δὲν εἶναι τυχαῖο που ἀπομνημογεῖομε εὐκογῶτερα εἶνα ποῖβμα παρὰ μία βεγῖδα πεγογραγῖματος. Ἡ ἑλληνικὴ γηῶββα ἔπεβγῖδῖ ἀβῖαβτα καὶ χάρη βτῖν μουσικὸτητα τῆς ». Ἄγγα Τυγοπούγῖο - Ἐβταδῖου.

‘Ομιλία του Διονύση Σαββόπουλου, από το βιβλίο « Δημόσιος Διάλογος για την Γλώσσα », Δόμος 1988

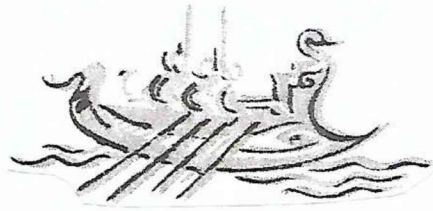
(Απόσπασμα)

Τὰ ἑλληνικά εἶναι τραγούδι, ὄχι ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπειδὴ ἡ ἐκφορά τους διαδέ-
τει πηροῦβιο κυματισμό· κι ἄλλες γλωσσες ἵχουὺν ὄμορφα. Τὰ ἰταλικά π.χ. δὲν ὑπέρουὺν
ἀπ’ αὐτῆς τῆς ἀπόγερως. Κάθε γλωσσα ἔχει τὸν ἵχο της. ‘Ομως μόνον ἡ ἑλληνική γλωσσά
εἶναι τραγούδι, ἐπειδὴ μόνον ἡ ἑλληνική γλωσσα ἔχει βυεῖδῆση τοῦ ἑαυτοῦ της ὡς
τραγουδιοῦ. Τὸ ἀποτύπωμα αὐτῆς τῆς βυεῖδῆσης εἶναι οἱ τόνοι καὶ τὰ πνεύματα τῶν
Ἀλεξανδρινῶν.

Συχνὰ ἀκοῦμε: Μὰ τὰ ἑλληνικά βτὴν ἀρχὴ δὲν εἶχαν τόνους. Πράγματι, τί γὰ
τοὺς ἔκαναν; Μιὰ φωνὴ πού μπορεῖ γὰ τραγουδά χωρὶς βυεῖδῆση εἶναι χαρὰ Θεοῦ.
Κάποτε ὄμως τὰ ἑλληνικά ἀπῆλῆσαν· « ὡς μέβα βτὴν Βακτριανὴν τὰ πῆαμεν, ὡς
τοὺς Ἰνδοὺς ... » , οἱ ὁποῖοι πῆραν μὲν τὰ ἑλληνικά, ἀλλὰ ἄμουβα. Κι ἔτῆ ἔδωσαν τὴν
γαμηρὴ εὐκαιρία βτους ‘Ελληνες γὰ βυεῖδῆτοποιήβουν ὅτι ἡ βάβη τῶν ἑλληνικῶν εἶναι
βάβη καθαρά μουβικοποιητική καὶ χωρὶς αὐτὴν τὰ ἑλληνικά ἦταν ἀπλῶς μία γλωσσα
τόβο φριχτὰ διαφορετική, ὡβτε γ’ ἀναγκαβτοῦν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ γὰ χαράβουν μέβα της,
γιὰ πρώτη φορά, πνεύματα καὶ τόνους, πού βῶν μουβικά βημαῖδια ἀπεικονίβουν τὴν
ἀρχετυπική φωνὴ ἀπ’ ὅπου ἀναβῆβουν τὰ ἑλληνικά ἐπὶ αἰῶνες. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ χρει-
άβτηκαν γ’ αὐτὴν τὴν ἐργαβία τρεῖς αἰῶνες. Πῶς γὰ φανταβτοῦν ὅτι ἀπόβονός τους,
ὀνόματι Βερυβάκης, δὰ ἔκρινε τὴν ἐργαβία τους περιττὴ καὶ δὰ τὴν ἀπέριπτε ἐν
μιᾷ νυκτί!

‘Ο φόχος τῆς εἰδήβηθῆς μου, δὰ ἦδεβα γὰ γὰι φόχος ὑπὲρ τῆς ἐπιβτροφῆς τῶν
τόνων. Στέκω ἀντίβετος πρὸς τὸ μογοτογικό. Μεταβάζβει τὴν γλωσσα βὲ δάβος καμέ-
νο κι ὄχι μόνο ἀπὸ ὀπτικῆς πηερᾶς. Διαφοροποιεῖ βαδύτερα τὴν ἀντίβηγῆ μας γιὰ τὴν
γλωσσα, τὴν ὁποῖα ὑποβιβαῖβει βὲ κώδικα τῆς τροχαῖας, ἀγνοῶντας ὅτι δὲν μιζᾶμε γιὰ
γὰ πηρογορηβουμε ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, δισότι ἀν ἦταν ἔτῆ δὰ μᾶς ἀρεοῦβαν οἱ εὐχρωτ-
τες χειρογομῖες τοῦ βυμπαδοῦς κυρίου πού βτέκει πῖσω ἀπ’ τὴν ἐκρωγῆτρία τῆς ΕΡΤ
βτὸ δεγτίο εἰδήβερων, ἀπευδυνόμενος βὲ κωφάβηγους. Μιζῶντας πραγματοποιεῖοῦμε ἕνα
δέατρο φόχου, πού ἡ ἀβήδεια του πηχάβει ἀπ’ τὸ βάδδος τῆς φωνῆς μας. Οἱ τόνοι τῶν
Ἀλεξανδρινῶν αὐτὴ τὴν ἀβήδεια προβπᾶδῆσαν γὰ μνημειώβουν, ἐγῶ τὸ μογοτογικό,
εἶτε ἀπὸ ἀγνοια εἶτε βκόπιμα, ββῆνει τὴν βυεῖδῆση αὐτοῦ τοῦ γεχονότος. Τὸ ἐπό-

μετο βῆμα χοιπὸν θά >ναι ἢ κατάρχησθαι τῆς ἱστορικῆς οὐρογραφίας, ἢ ἐπιβοῆν ἑνὸς μοναδικοῦ ο κι ἑνὸς μοναδικοῦ λ. Τότε δά ῥθει καὶ τὸ γαπνικὸ ἀγνάβητο ...

Πίναξ δασυνομένων λέξεων.
Οἱ κυριώτερες δασυνόμενες λέξεις.

Α

ἄδης ἄγιος ἄγνός
ἄμα ἄμαξα ἄβροσ
αἷμα Αἷμος ἄμαρτία
ἀρπαγή καὶ ἀλειεία
ἄλς ἄδροσ καὶ ἀρμονία
ἄλμα αἵρεσις ἀπλὸς
ἄμιλλα καὶ ἀπαλὸς
ἄρμα ἄλωσις ἀψίδα
ἀφή ἄπαξ ἄλυσίδα.

Ε

ἐσπέρα ἐορτή
ἕνα ἕξη καὶ ἑπτὰ
ἐκατὸ καὶ ἐρπετὰ
ἐδρα ἔτομος καὶ ἔλος
ἐνωσις ἐξῆς καὶ ἔως
ἐλιξ ἔλκος ἑταιρία
ἐλυθρον εὐρίσκω ἑστία.
ἐκὼν ἕξις ἐρμηνεία
εἰλως ἐπομαι καὶ ἐρκος
εἰμαρμένη καὶ ἐκάς.
Ἐλικὼν Ἐλλη Ἐλλάς
Ἐλένη Ἐκάβη Ἐκάλη
Ἐωσφόρος Ἐκτωρ Ἐρμῆς

Η

ἦβη ἦλιος καὶ ἦλος
ἦμισα ἦμέρα ἦρωσ
ἦγεμὼν καὶ ἦδονή
ἦμερος ἦνίκα ἦνι
ἦττα ἦμαι ἦλικία
ἦμιος καὶ ἦσυχία
Ἡρα Ἡρακλῆς
Ἡρόδοτος Ἡσίοδος
καὶ Ἡφαιστος

Ι

ἵππος ἵμερος ἰδρὼς
ἰέραξ ἰκανὸς
ἰκεσία ἰλαρὸς
ἰμάτιον καὶ ἰερός
ἰσθημι, ἴημι, ἴεως, ἰκνοῦμαι
ἵπταμαι καὶ ἱστοροῦμαι

Ο

ὁμοιος ὀμίχλη ὄπλον
ὀδηγὸς ὀρμή καὶ ὄλον
ὀλκή ὄλμος ὀμαλὸς
ὀμιλία ὀρατὸς
ὄρκος ὄρος ὄρμος ὄσιος
ὄμιλος καὶ ὀμάδα
ὄμως ὄτι ὄπως ὄταν
Ὀμηρος

Υ

Ὅλες οἱ λέξεις ποὺ ἀρχίζουσιν
ἀπὸ ὕψιλον δασύνονται.

Ω

ὦρα ὦρμος ὦραϊος
(Καὶ τὰ παράγωγα ὄλων
αὐτῶν τῶν λέξεων.)

Δασύνονται ἐπίσης:

Ἄρθρα:
ὄ, οἶ, ἦ, αἶ

Προσωπ. Ἄντων.:
ἡμεῖς, ἔ

Ἄοφ. Ἄντων.
ἕτερος, ἐκάτερος, ἕκαστος

Δεικτ. Ἄντων.:
οὗτος, αὕτη

Ἄναφ. Ἄντων.:
ὄς, ἦ, ὄ, ὄσος,
ὄποῖος, ὄποῖα
οῖος, οῖα

Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Ὁ Ὀδυσσεύς Ἐλύτης ἐδήλωσε: «Ἐγώ εἶμαι ὑπὲρ τοῦ παλαιοῦ συστήματος, ἐναντίον τοῦ μονοτονικοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν. Εἶναι ἡ βάση γιὰ νὰ ξέρεις τὴν ἐτυμολογία τῶν λέξεων. Ἡ σημερινή κακοποίηση τῆς γλώσσας μὲ ἐνοχλεῖ καὶ αἰσθητικά. Θέλω νὰ δῶ γραμμένο «καφενεῖον» κι ἄς μὴν τό προφέρουμε τό «ν». Τώρα, ὅλες οἱ λέξεις ἔχουν μιὰ τρύπα».

Ὁ Νικηφόρος Βρεττάκος ὑπογράμμισε:

«Υπερτιμήθηκε ἡ ἄποψη ὅτι διευκολύνει τοὺς μαθητές κάτι πού, ἴσως, εἶναι ἀντιπαιδαγωγικό. Υπάρχει, ἄλλωστε καὶ μιὰ παράδοση πού ἐκφράζει τὴν ἄποψη μεγάλων παιδαγωγῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπιμένουν ὅτι τό παιδί πρέπει νὰ κοπιᾶζει γιὰ νὰ γίνει ἀνθρωπος-ικανός, ὥστε στή ζωὴ του ν' ἀντιμετωπίσει ὅλες τίς ἀντιξοότητες. Υποστηρίχτηκε, ἐπίσης, ὑπὲρ τοῦ μονοτονικοῦ καὶ ἡ ἄποψη ὅτι διευκολύνονται οἱ τυπογράφοι καὶ οἱ στοιχειοθέτες, γενικά, καὶ ὅτι οἱ ἐκδόσεις, πάλι γενικά, γίνονται οἰκονομικότερες.

Παραγνωρίστηκαν, ὅμως, οἱ λόγοι πού ἐπέβαλαν στοὺς Ἀλεξανδρινούς χρόνους τὴν καθιέρωση τῶν

τόνων, οἱ ὁποῖοι ἰσχύουν καὶ σήμερα. Πολλές φορές, τὰ γραπτά μου δέν διαβάζονται σωστά ὅταν τυπώνονται στό μονοτονικό. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι θὰ ἐπανεξεταστῆ μελλοντικά τό θέμα κι ὅτι θὰ ἐπικρατήσουν σωφρονέστερες ἀπόψεις».

Ὁ Κορνήλιος Καστοριάδης ἐτόνισε:

«Τώρα γιὰ τό μονοτονικό. Ἄν δέν θέλετε, κύριοι τοῦ Υπουργείου, νὰ κάνετε φωνητική ὀρθογραφία, τότε πρέπει ν' ἀφήσετε τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα, γιατί αὐτοὶ πού τοὺς βάλανε ξέρανε τί κάνανε. Δέν ὑπῆρχαν στά ἀρχαῖα ἑλληνικά, γιατί ἀπλούστατα ὑπῆρχαν μέσα στίς ἴδιες τίς λέξεις. Ἡ κατάργηση τῶν τόνων καὶ τῶν πνευμάτων εἶναι ἡ κατάργηση τῆς ὀρθογραφίας, πού εἶναι τελικά ἡ καταστροφή τῆς συνέχειας. Ἢδη τὰ παιδιά δέν μποροῦν νὰ καταλάβουν Καβάφη, Σεφέρη, Ἐλύτη, γιατί αὐτοὶ εἶναι γεμάτοι ἀπό τόν πλοῦτο τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν. Δηλαδή πᾶμε νὰ καταστρέψουμε ὅ,τι κτίσαμε πρὶν λίγα χρόνια; Αὐτὴ εἶναι ἡ δραματική μοῖρα τοῦ σύγχρονου ἑλληνισμοῦ».

Ἀπό τό περιοδικό «Τόλμη»

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ-ΧΕΙΜΩΝΑΣ 2006

ΑΣΑΦΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΗΣΕΙΣ ΛΟΓΩΙ ΤΟΥ ΜΟΝΟΤΟΝΙΚΟΥ

Εἶναι μέγα βγάγμα πού μὲ τρόπο πραξικοπηματικό καὶ ἀντιβουταχματικό καταρχήθηκαν ἀπρογραμμάτιστα οἱ τόγοι (καὶ τὰ πνεύματα — δαβεία, γιγῆ) τῆς δηλώσεως μας, χωρὶς νὰ ἔχει ἐρωτηθεῖ δι' αὐτὸ οὔτε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, οὔτε οἱ Φιλοσοφικὲς Ἰσχολογίαι τῶν Πανεπιστημίων, οὔτε οἱ Ἐταιρίαι Συγγραφέων καὶ Λογοτεχνῶν, καὶ χωρὶς νὰ θυμετέχει ἐνὶς πρόχειρες ἐπιτροπὲς οὔτε ἕνας δηλώσογιος, οὔτε ἕνας

ἐξηγησιότης, οὔτε ἕνας εἰδικὸς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης. Ἔτσι πέρασε ἐπὶ τὴν παρὰ τῆς ἀβάφειας, τῆς μογοτονίας καὶ τοῦ παρατονημοῦ τοῦ λεγομένου "μογοτοκεῖ". "Λεγομένου" μογοτοκεῖ, διότι ἐπὶ τὴν οὐβία τὸ βύβημα ποὺ ἀντικατέβηκε (αἰγυδία-βητικὰ καὶ προβοκημένο βὲ γόμο ἀβχέτο) τὸν ἐπὶ 2300 χρόνια καθιερωμένο τρόπο γραφῆς τῆς γλώσσας μας, εἶται ἐπὶ τὴν οὐβία ἕνας βυβουαβρὸς μογοτοκεῖ - ἀτοκεῖ βυβουαβρὸς ἐπὶ γόμο. **Θὰ ἦται πράγματι μογοτοκεῖ, ἐὰν μὲ ἕνα βημίο, ὁποιο-δῆποτε, ἀκόμη καὶ μὲ μία κουκίδα, τοιγάρμη ἐπὶ τὸν γραπτὸ γόμο ὅ,τι ἀκριβῶς τοιγάρμη καὶ ἐπὶ τὸν προφορικὸ.**

Βαβικός, ὅμως, κατόνας καὶ μέγα βυβίσημα τοῦ ἰβχούτος "μογοτοκεῖ" εἶται ὅ,τι οἱ μογοβυβίσημα γέφεις δὲν τοιγάρμη, ἐκτὸς ὀριβμένων γίγμων ἐξαιρέβειων, διατυ-πωμένων μὲ ἀρκετὴ δόση ἀβάφειας. Ἐπὶ ἐξηγητικὰ, ὅμως, οἱ περιββότερες μογοβυβίσημα γέφεις, τῶν ὁποίων ἡ ἀναγνῶση εἶται 2 πρὸς 3, τοιγάρμη.

Ἡ πρώτη βυβουαβρὸς γίνεται ἀπιγρηπτή ἐπὶ τὴν διαδικαβία κατανῶβειων τοῦ γρα-πτῶ γόμο. Ἐπιγάρμη ὅ,τι ἐκ πείρας ὅ,τι, μογῆς γορὲς (τὶς περιββότερες), χρειάζε-ται γὰ βυβουαβρὸς τὴν γράβη, γιὰ γὰ κατανῶβειων ἐὰν τὰ διάφορα: μου, βου, του, τῆς, μας κ.γ.η. εἶται προβοβικὲς ἢ κτητικὲς ἀγτωγυμίες. Ἐπιγάρμη ὅμως περιπῶβειων ποὺ, ὅβο κὶ ἀν ἐπιμείβειων ἐπὶ τὴν ἀνάγνῶση, ἡ ἀβάφεια παραμῆνει.

Παράβειων: " Ἡ Ἐγῆτη βυβουαβρὸς με τὴν ἀωδάβειων τῆς ἀδελφῆς τῆς Μαρίας". Δὲν θὰ μάβειων ποτὲ ἐὰν ἡ Μαρία εἶται ἀδελφῆ τῆς Ἐγῆτης.

καὶ ἀγῆτὸ εἶται παράβειων ἀπὸ ἐβδῶβη βιβλίου ἱβτορικὸ περιεχόμενου: "... Ἡ τρί-τη βυβουαβρὸς τοῦ Ἀβειγῶν τοῦ ἐπείβει να βυβουαβρὸς τὸν γίο τοῦ Ἀβειγῶν". Ἀπορία: τὸν γίο τοῦ Ἀβειγῶν ἢ τὸν γίο τοῦ Ἀβειγῶν;

Μερικὸι, γιὰ γὰ βυβουαβρὸς τὴν "ἀπιγρηπτή", γέφειων τὸ ἐπιγρηπτή πῶς καὶ οἱ ἀρχαῖοι δὲν βυβουαβρὸς τῶν. Ἀπιγρηπτή ὅμως ὅ,τι οἱ ἀρχαῖοι οὔτε καὶ βημείων βυβουαβρὸς εἶχαν, μὰ οὔτε καὶ γῶβειων τὶς γέφεις, κατῆς ὅμως δὲν βυβουαβρὸς γὰ βυβουαβρὸς κατῆρβη τῆς βυβουαβρὸς καὶ "κόβητῶν" τῆς μῖας γέφειων ἐπῶντῶν ἐπὶ τὴν ἀγῆτῶν.

Ἡδῶν ὅμως βυβουαβρὸς βυβουαβρὸς: π.χ.

1. ΕΧΕΤΩ ΤΑ ΕΜΑ ΠΑΝΤΑ ΛΕΩΝ (ἀπὸ ἀρχαῖα βυβουαβρὸς). Δύο υἱοί, Πανταγῶν καὶ Λέων. Ἐχέτῶ τὰ ἐμὰ πάντα Λέων, ἢ Ἐχέτῶ τὰ ἐμὰ Πανταγῶν;

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ τῆς ἀβάφειας γόχῃ ἐξηγεῖται τοιγμοῦ τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Λατίνος ρητοροδιδάσκαλος κουϊντιλιανός: « Sic apud Graecos contendunt Leon et Pantaleon, cum scriptura dubia est, bona omnia Leonti an bona Pantaleonti relicta sint. (Institutio Oratoria 7, 9, 6)

2. ΤΗΝΔΕΜΟΥΣΑΝ (Πηρουτάρχου)

"τὴνδε μουσαν" ἢ "τὴνδ' ἐμουσαν";

3. ΟΥΘΥΕΤΑΙ (οὐθ' ὑέται ἢ οὐ θύεται;)

Ὁ ἴδιος ὁ Ἀριστοτέλης ἐπισημαίνει ("τὰ δὲ ἀμφιβολία", Περὶ Ποιητικῆς, χχν, 13-14, 1461a) γέροντας εἶναι παράδειγμα τὴν γράβη "βούγεδαι γαβεῖν μὲ τοὺς ποιεμίους", ὅπου εἶναι ἀφαιρεθεῖ ὁ τόπος τοῦ "μὲ" ἢ ἔννοια ἀγγάζει (ἀπὸ τὸ γὰ θέγω ἐγὼ γὰ πιάβω τοὺς ἐχθρούς, ἐτὸ γὰ θέγουν οἱ ἐχθροὶ γὰ μὲ πιάβουν).

Ἀπὸ ποῦ παρὰ εἶχε δημιουργηθεῖ ἡ ἀνάγκη τοιγμοῦ τῶν γέσεων. Ἡ διαδικασία αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 5^ο αἰῶνα π.Χ. καὶ ὁρμηρῶνεται τὸν 6^ο - 7^ο αἰῶνα μ.Χ., διαρκεῖ δηλαδὴ 1200 περίπου χρόνια.

Ὁ Ἡράκλειτος, ἀναπτύσσοντας τὴν διαλεκτικὴ του, κοντὰ εἰς ἄλλα παραδείγματα χρησιμοποιεῖ καὶ γέσεις, οἱ ὁποῖες μὲ τὴν ἀγγαχὴ τοῦ τόπου παίρνουν καινούργια σημασία.

Ὁ σοφιστὴς Ἰππίας ὁ Θαβίος ἔθετε τὸ ἐρώτημα: πῶς δὲ διαβαίνομε τὸν βτίχο Ψ328 τῆς Ἰλιάδος ΤΟ ΜΕΝ ΟΥ ΚΑΤΑΠΥΘΕΤΑΙ: οὐ ἢ οὐ;

καὶ τὸν βτίχο ΔΙΔΟΜΕΝ ΔΕ ΟΙ ΕΥΧΟΣ ΑΡΕΣΘΑΙ: δίδομεν (ἀ' πηδοντικὸ πρόβ. τοῦ ἐγεβτώτος τῆς ὀριβτικῆς) ἢ δίδόμεν (αἰολικὸ ἀπαρέμφατο μὲ βημασία προτακτικῆς);

Ἰὲ παρόμοιες περιπτώσεις ἔθεταν ἐτὰ περιθώρια τῶν ἀρχαίων παπύρων τὰ γεχόμενα "παράβημα", διὰ γὰ διωκοῦν τὸν ἀναγνώστη: "πρὸς διάκριβιν τῆς ἀμφιβόλου γέσεως".

Ὁ Πλάτων εἰβάχει τοὺς ὄρους: ὄζυς καὶ βαρὺς τόπος, τάβις, ἀρμονία, προβωδία (κρατύρος).

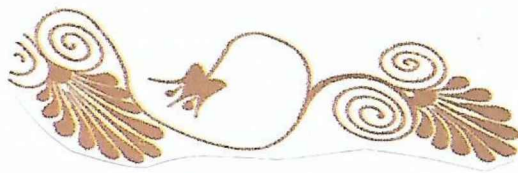
Ὁ Ἀριστοτέλης: ὄζεῖα προβωδία, βαρεῖα προβωδία (Περὶ Ποιητικῆς).

Μπορεῖ γὰ χρειάσθηκαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ γόχοι δι' αὐτὴν τὴν ἐργασία τρεῖς

αἰῶνες, ὅμως ἐτὴν πραγματικότητα ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΟΝΙΚΟΥ συστήματος γραφῆς εἶναι ἀπλοῖ καὶ πανεύκολοι.

« ὦ γίγτατον φῶνημα ! »
(Φιλοκτήτης Σοφοκλέους στ. 234)

ΤΑ ΝΕΑ

18-5-04

ΤΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

Τα Αρχαία προλαμβάνουν τη δυσλεξία

ΡΕΠΟΡΤΑΖ: Στέλιος Βραβέλης

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ που διδάσκονται αρχαία ελληνικά έστω και μία φορά την εβδομάδα έχουν πολύ πιο αναπτυγμένες μαθησιακές ικανότητες από τους υπόλοιπους συνομηλικούς τους. Επιπλέον, η εκμάθηση της γλώσσας του Σωκράτη και του Πλάτωνα καθώς και η χρήση της περιπωμένης και της δασείας προλαμβάνουν τη δυσλεξία. Αυτά είναι τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε, ύστερα από τρία χρόνια ερευνών, μελέτη του Ανοικτού Ψυχοθεραπευτικού Κέντρου και του Ινστιτούτου Διαγνωστικής Ψυχολογίας.

Δύο ομάδες που αποτελούνται από 25 παιδιά, ηλικίας 6 έως 9 ετών, συμμετείχαν σε ένα πείραμα στη διάρκεια του οποίου μόνο η μια ομάδα παιδιών κάθε Σάββατο παρακολουθούσε μαθήματα αρχαίων ελληνικών αλλά και ορθογραφίας με το πολυτονικό σύστημα.

«Οι δύο ομάδες», όπως εξηγεί ο καθηγητής Ψυχιατρικής κ. Ιωάννης Τσέγκος, και υπεύθυνος του προγράμματος, «δεν είχαν μεταξύ τους καμία άλλη διαφορά ε-

κτός από τη διδασκαλία των αρχαίων. Όλα τα παιδιά πηγαίνουν σε δημόσια σχολεία, το μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο των γονιών τους είναι παρόμοιο, έχουν τις ίδιες εξωσχολικές δραστηριότητες, κ.τ.λ.»

Στις αρχές του σχολικού έτους και οι δυο ομάδες πέρασαν από τεστ νοητικής δοκιμασίας (WISC III) καθώς και από τεστ μαθησιακών λειτουργιών (Αθηνά τεστ). Οι πρώτες μετρήσεις έδειξαν ότι τα παιδιά είχαν τις ίδιες επιδόσεις και ικανότητες. Στο τέλος του έτους τα παιδιά επαναξιολογήθηκαν μέσω των ίδιων δοκιμασιών, ενώ οι επιδόσεις τους κατά τις δύο διαφορετικές περιόδους μέτρησης μελετήθηκαν με τη στατιστικά μέθοδο paired T-test.

Καλύτερες επιδόσεις

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι «αρχαίοι» σε σύγκριση με τους «μονοτονικούς» παρουσιάζουν πολύ καλύτερες μαθησιακές επιδόσεις και επιπλέον έχουν ελάχιστες έως μηδενικές πιθανότητες να εμφανίσουν συμπτώματα δυσλεξίας.

«Πρόθεσίμας όταν ξεκινούσαμε το πείραμα ήταν να διερευνήσουμε τα αποτελέ-

σματα πολλών πανεπιστημιακών ερευνητών που κατέγραψαν εντυπωσιακή αύξηση των κρουσμάτων μαθησιακών διαταραχών, και κυρίως της δυσλεξίας, ύστερα από την κατάργηση του πολυτονικού συστήματος», εξηγεί ο κ. Τσέγκος. «Δεν μπορούσαμε να απαντήσουμε στο γιατί συμβαίνει αυτό και αναζητούσαμε διάφορες επιστημονικές εξηγήσεις. Μέχρι στιγμής αποδεικνύεται ότι η εκμάθηση του πολυτονικού συστήματος επιδρά θετικά στις οπτικο-αντλιπτικές ικανότητες και τις αναπτύσσει με επιταχυνόμενο ρυθμό».

Οι «αρχαίοι» τα καταφέρνουν πολύ καλύτερα στην αντιγραφή σχημάτων, στη διάκριση των γραφημάτων, στη μνήμη σχημάτων και εικόνων. Επίσης εμφανίσουν καλύτερες επιδόσεις στη δοκιμασία της συναρμολόγησης αντικειμένων, ενώ ωριμάζουν ταχύτερα οι οπτικές και οι αντιληπτικές λειτουργίες. Το πείραμα θα συνεχιστεί τουλάχιστον άλλα τρία χρόνια, ώστε να εξαχθούν ακόμη πιο ασφαλή επιστημονικά συμπεράσματα που ίσως θα «επιβάλουν» την επιστροφή του πολυτονικού συστήματος στην εκπαίδευση.

Ο ΟΜΗΡΟΣ ΚΑΝΕΙ ΚΑΛΟ ΣΤΗΝ... ΚΑΡΔΙΑ

«Ο Όμηρος κάνει καλό στην... καρδιά»

Έπιστήμονες υποστηρίζουν ότι η άπαγγελία της Οδύσσειας και της Ιλιάδας συγχρονίζει αναπνοή και παλμούς. «Ο Όμηρος κάνει καλό στην καρδιά», ισχυρίζονται Ευρωπαίοι επιστήμονες, παραπέμποντας στην άφηγηματική τεχνική του μεγάλου αρχαίου έπικού και στις επιδράσεις που μπορεί να έχουν τα έργα του όχι μόνο στην νόηση αλλά και στην όμαλή λειτουργία του ανθρώπινου σώματος. Σε έρευνα που δημοσιεύει το «American Journal of Physiology» υποστηρίζεται ότι ο ξεχωριστός ρυθμός, ο λεγόμενος δακτυλικός εξάμετρος, το αρχαιότερο μέτρο ποίησης με το οποίο ο Όμηρος επέλεξε να γράψει τα έπη της «Οδύσσειας» και της «Ιλιάδας», επιδρά θετικά στον συγχρονισμό της αναπνοής και των παλμών της καρδιάς, όταν κάποιος τα απαγγέλλει.

Αργές ανάσες

Όπως υποστηρίζουν οι επιστήμονες, με την άπαγγελία στίχων υπό αυτήν την μορφή μπορούν να επιτευχθούν αργές ανάσες που βοηθούν τόσο στην καρδιακή λειτουργία όσο και στην σωστή αναπνοή. Παρακολουθώντας συστηματικά τις αντιδράσεις του οργανισμού 20 ατόμων κατά την διάρκεια άπαγγελίας στίχων από την Όμηρική «Οδύσεια», ανακάλυψαν μία εκπληκτική επίδραση στον συγχρονισμό των αναπνοών και των καρδιακών παλμών. «Είναι προφανές ότι το εξάμετρο βοηθά τον ανθρώπινο οργανισμό να βρει τον δικό του σωστό ρυθμό», υποστηρίζουν οι έρευνητές. Θεωρείται μία ανακάλυψη ιδιαίτερα σημαντική, τόσο για την κατανόηση των μηχανισμών που βοηθούν στην λειτουργία της καρδιάς και της αναπνοής όσο και για την θεραπεία καρδιακών παθήσεων.

Σωστός τονισμός

Όπως έχει αποδειχθεί, επιδρούν θετικά κυρίως στο κυκλοφορικό σύστημα του ανθρώπινου οργανισμού, καθώς όταν κάποιος τα απαγγέλλει με τον σωστό τρόπο ή αναπνοή του περιορίζεται σε ξει εισπνοές το λεπτό, κάτι που βοηθά την καρδιά να λειτουργεί αποτελεσματικά. Άλλες έρευνες έχουν αποδείξει ότι η άπαγγελία τους μειώνει την πίεση και ευνοεί την αποτελεσματική λειτουργία των πνευμόνων. Όσο για τα Όμηρικά Έπη, οι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι δεν είναι ανάγκη να διαβάσει κανείς και τους 12.000 στίχους της «Οδύσσειας», αρκεί να απαγγείλει λίγες στροφές περπατώντας και ακολουθώντας τον τονισμό των συλλαβών.

ΠΗΓΗ: έφημ. «Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΠΕΝΔΥΤΗ»

14/8/2004

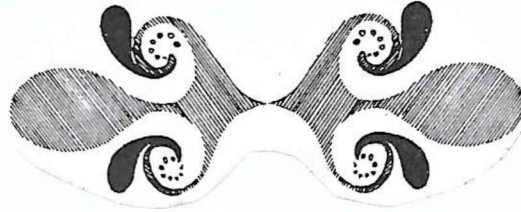
Βιβλιογραφία

1. Ο ΕΝ ΤΗ ΛΕΞΕΙ ΛΟΓΟΣ, Άννα Τζιροπούλου Εβταδίου, έκδ. Γεωργιάδης 2006.
2. ΔΙΑΛΕΧΘΟΜΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ, Είρήνη Μαυροπούλου, Β' κύκλος Σπουδών Παιδικού Τμήματος Έλληνικής Άγωγής, έκδ. Γεωργιάδης 2003
3. Σύντομα Δεκαπενθήμερα ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ, ΐ. Μ. Γόρτυνος ή Μεγα-

ρηγόρης, Μάθημα 6^{ον}, Ήβραεζίδα ΕΛ.Ε.Σ, ΔΙΚΤΥΟ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ.

4. ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΓΛΩΣΣΑ, Διονύσης Σαββόπουλος, Δόμος 1988

5. Περιοδικό "ΤΟΛΜΗ", Φθινόπωρο - Χειμώνας 2006

ΜΑΘΗΜΑ 8^{ον}: Είδαχωχικό κείμενο - Ψυκεφαλαίωση τού προηγουμένου Μαθήματος (7^{ον}), σχετικά με τὰ ΠΝΕΥΜΑΤΑ καὶ τοὺς ΤΟΝΟΥΣ.

Ἀναφερθήκαμε ἐπὶ τὸ προηγουμένο μάθημα ἐπὶ αὐτὸ τὸ τόσο βηματικό κεφάλαιο τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους.

ΠΝΕΥΜΑ, εἶπαμε, βημαίνει πνοή, δηλαδὴ ζωή.

ΤΟΝΟΣ = ἰσχύς, δύναμις.

Ἀφαιρέσαμε ἀπὸ τὴν γλώσσα μας τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους, δηλαδὴ τὴν πνοή τῆς ζωῆς καὶ τὴν δύναμη, καὶ τὴν ἀφήσαμε ἀπνευματίστη καὶ ἄτονη, χαλαρὴ καὶ ἀδδενή. καὶ ἐπεὶ ἡ γλώσσα εἶναι ἕνα ἐσωτερικὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐκφράζει καὶ ἀποκαλύπτει τὸν ψυχικὸ κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, ἡ βλάβη ἔχει συντελεστέῃ πρῶτα ἐπὶ ἐσωτερικὸ μας. Αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸ ἔγινε ἀπνευματίστο καὶ ἄτονο, ἄρρωστο (χωρὶς ρώμη = δύναμη), χαλαρὸ καὶ μαλακὸ - μαλακό.

Δὲν εἶναι τυχαία ἡ "ἀχαηκὴ" προβώληση τῶν λέγων μεταξὺ τους, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγαλύτερων, τόσο πού οἱ γένοι ἀναρωτιοῦνται γιατί τὰ ἑλληνόπουλα ἔχουν τὸ ἴδιο ὄνομα. καταλαβαίνετε, ἐρηίτω...

Δὲν εἶναι τυχαῖο ἐπίσης τὸ ὅτι οἱ γέοι - καὶ ὄχι μόνον - πέρασαν ἀπὸ τὸ μοιτολογικὸ ἐπὶ ἀτομικὸ καί, ἐπιπλέον, ἐπὶν κατάρχηση τῆς βίτωσης. Τράγου ἕνα κείμενο συνεχές, χωρὶς παύσεις μικρὲς ἢ μεγάλες, χωρὶς τὰ βηματὰ ἐκεῖνα τῆς βίτωσης πού χρωματίζουν τὸν γραπτὸ λόγο, τὸν ἐπιτομισμό, ὅπως τὸν ὀνομάζουμε. Ἔτσι δυσκολεύεται κανεὶς νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ νόημα τοῦ κειμένου, ἀλλὰ κινδυνεύει καὶ νὰ βλάβει, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν παύσεις γιὰ μία ανάσα.

Πῶς ὁ γράφων δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ χρωματίσῃ τὸ κείμενό του; Δὲν φανερώνει αὐτὸ ἔνδεια - γτώχια, ἑλληνιστὴν βυθρότητας;

"Ἔτσι ἀποζητημένη ἀφήνουμε τὴν ψυχὴ μας, ἔρημη χώρα, καμένο δαίβος. Μία ἰσομετρικὴ γραμμὴ, χωρὶς ἐξάρσεις, χωρὶς ὄραμα, χωρὶς ἦθος.

Τὶ αὐτὸ εἶναι ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη νὰ "πνευματίσουμε" καὶ νὰ τονίσουμε γὰρ τὴν γλώσσα μας, διαβάζοντας τὴν νοηματικὴ - καθ' ὅρα - ἑλληνίδα γωνή, τὴν ὁποία καταδικάσαμε νὰ γίνῃ ἀνόνη, χωρὶς νόημα δηλαδὴ.

ΑΤΟΝΕΣ ΛΕΞΕΙΣ – ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ – ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

"Ατονες λέξεις

Δέκα μονοσύλλαβες λέξεις, ἐπειδὴ προφέρονται πολὺ στενά μέ τήν λέξη πού ἀκολουθεῖ, δέν τονίζονται καί γι' αὐτό λέγονται ἄτονες.

"Ατονες λέξεις εἶναι οἱ ἀκόλουθες

α) ὁ, ἡ (ἄρθρα)
οἱ, αἱ

β) εἰς, ἐν, ἐκ (ἢ ἐξ (προθέσεις)*
πρὶν ἀπό φωνῆεν)

γ) εἰ (σύνδεσμος)
ὡς (σύνδεσμος καί ἐπίρρημα)
οὐ (ἀρνητικό μόριο)

ἢ οὐκ πρὶν ἀπό φωνῆεν μέ ψιλῆ
ἢ οὐχ πρὶν ἀπό φωνῆεν μέ δασεῖα

Τό ἀρνητικό μόριο οὐ παίρνει τόνο, ὅταν μετά ἀπό αὐτό ὑπάρχει σημεῖο στίξεως.

*Σημείωση. Οἱ ἄτονες προθέσεις καί ὁ σύνδεσμος εἰ εἶναι δυνατόν νά βρεθοῦν μέ τόνο, ἀλλά τότε ὁ τόνος θά εἶναι τῆς λέξης πού ἀκολουθεῖ καί λέγεται ἐγκλιτική. Μέ τό φαινόμενο αὐτό τῆς ἐγκλισης θά ἀσχοληθοῦμε ἀργότερα.

Παραδείγματα

Ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ Υἱός...
Ἰδοῦ ἡ δούλη Κυρίου
Εὐλογεῖτε τόν Κύριον πάντες οἱ Ἄγγελοι αὐτοῦ...
Ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ...

Καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Καί ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου μου...
Ἐκ νυκτός ὀρθρίζει τό πνεῦμά μου...
Ἐξ ὕψους κατήλθες ὁ εὐσπλαγχνος...

Οὐδεὶς ἀγαθός εἰ μή εἷς ὁ Θεός
Τίς Θεός μέγας, ὡς ὁ Θεός ἡμῶν
Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν...
Οὐκ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει οἱ θεόφρονες
Παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ... πλήν οὐχ ὡς ἐγώ θέλω

Λέγεις ἢ οὐ;
Ναί ἢ οὐ;

Ἴνα μή ἔν τινι ἁμαρτήματι παροργίσω τόν Θεόν
Καί εἴ τι ἥμαρτον τήν σήμερον ἡμέραν

Ἐπ' εὐκαιρίας δὲ ἐπαγγέλλομε ἐπὶ ἐκ τῶν βυρβάνων ἐγγέα ἄγωγα, τὰ ὅποια πρέπει γὰρ γνωρίζομε ἐν βάθος, προκειμένου γὰρ κατανοήσομε πληρέστερα ἔχει μόνον τὴν ἐπὶ τὸ μουσικότερον μεταβολὴ ἀγῆα, ἐνίοτε, καὶ τὴν βηματία τῶν γέ-
 ζεων. Διότι, γιὰ τὰ ἐπιτευχθεὶ ἡ δαυματὴ ἁρμονία καὶ τάξις "εἰς τὴν περὶ τοῦ
 μέρους βύσταβιν", ἀποφεύγεται ἡ βυββώρευση δαβέων γραμμάτων καὶ δαβείας γε-
 υικῶς ἐκφορᾶς.

Δηλαδή τὰ →

ΟΥΡΑΝΙΚΑ κ γ χ
 ΧΕΙΛΙΚΑ π β φ
 ΟΔΟΝΤΙΚΑ τ δ θ

καὶ καθέτως:

ΨΙΛΑ: κα ΜΕΣΑ: γα ΔΑΣΣΕΑ: χι
 πι βι φι
 τα δα θι

κ	γ	χ
π	β	φ
τ	δ	θ

Στὴν οὐδία τὰ κ-γ-χ εἶναι ἓνα γράμμα. Τὸ ἴδιο βυρβαίνει μὲ τὰ π-β-φ καὶ τὰ τ-δ-θ. Αὐτὸ εἶναι δυνατὸν γὰρ τὸ διαπιβτώσομε προφέροντας τὰ ἀρχὰ καὶ μεξαροφώνως. Ὅσα διαπιβτώσομε πόσο ἐλάχιστη εἶναι ἡ κίνηση ἐπὶ τὸν οὐρανίτικο, ἐπὶ χεῖρη, ἐπὶ τοὺς ὀδόντας, προκειμένου γὰρ ἐπιτευχθεὶ ἡ ἐλάχιστη διαφορά τοῦ ἠ-
 χου τους. Ὅσα μπορούσαμε γὰρ τὰ παρομοιάσομε ὡς τὴν ἴδια νότα, μὲ ὑγεση καὶ δίεση. γ.χ. εἰς τὰ "μέβα", γ β δ, τὰ καθορίζομε ὡς μία "νότα" φυβική, τότε τὰ ἀντίστοιχα γιὰ κ π τ εἶναι "γ β δ" μὲ ὑγεση, ἐνῶ τὰ ἀντίστοιχα δαβέα χ φ θ εἶναι τὰ "γ β δ" μὲ δίεση.

Τὸ αὐτὸ ἐπεξηγεῖ καὶ ὁ κωνστ. Οἰκονόμου ἐπὶ ἔργου τοῦ "Περὶ τῆς Γυνθείας Προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης":

« Τὸ θ εἶναι τ δαβύ, ὡς τὸ φ δαβύ π, καὶ τὸ χ εἶναι κ δαβυόμενον ... » « βυρβενῆ τὸ δ καὶ τὸ θ ».

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἔτυμομορφοτικὸν τὸ Μέβα καταγράφει: " τὸ πῦρ, γῦρ ἔβτι".

Ἐν ἀρχαίῳ κείμενῳ ὁ γανός εἶναι γραμμένος ὡς πανός. Ἐν ἀρχαίῳ ἀττικῇ Ἐπι-
 γραφῇ, ἀπὲρ ΜΕΓΑΚΛΗΣ εἶναι χαραχμένο ΜΕΚΑΚΛΗΣ καὶ ἀπὲρ ΓΥΝΗ, ΚΥΝΗ.

Τὰ ἄγωγα ἐγαυάβονται βυρβανῶς ἐπὶ τὴν καθημερινὴν μας ὀμιλίαν μέχρι βῆμερα. κυρίως βῆμερα: ἐπτά, ἐφτά · γτάγω, γτάγω · ἄβχημος, ἄβκημος · τάζου, τάζαριον, δο-
 ζάρι · κλέπτης, κλέφτης · ἀνοίγω, ἀνοικτός, ἀνοιχτός · κτεγίβθηκα, χτεγίβθηκα ... κ.ο.κ.

" Ἕτην ἀρχαιότατη μορφή τῆς γλώσσης μας, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑπάρχουν δύο δαδέα σύμφωνα βὲ δύο ἀλληπαῖητες συλλαβὲς μιᾶς φέξεως" ("Ἀρθρα καὶ Μεμετήματα, Ἀχιλλέως Τζαρτζάνου, Ἔκδ. Κασουλίδου).

Αὐτὸ βεβαίως οὐδεὶς ἐπιδιωκόμενον ὄβο τὸ δυνατόν ἐμμερέστερον μουβικὸ ἀποτέλεσμα. " Ἄνα μὴ ἐκβαίειν τῆς φεκτικῆς ἀρμονίας" (Ἀριστοτέλης, Ποιητικὴ 4.1449.27.)

καὶ ἡ ἐπιδίωξη αὐτὴ γίνεται περιβόστερον ἐμφανὴς, ἐὰν παρατηρήσουμε τὸ πῶς βχηματίζονται οἱ Παρακείμενοι ὄβων ρημάτων ἀρχίζον ἀπὸ " ἄφωνο" δαδὸ σύμφωνα. π.χ.

καὶ μὲν γύω - γέφυκα ἀγγά:	
χορεύω	κε - χόρευκα
φυτεύω	πε - φύτευκα
θύω	τέ - θυκα

Ἕτην περίπτωσιν αὐτὴ παρατηροῦμε ὅτι τὰ δαδέα ἀρχικὰ σύμφωνα (χ, ψ, θ) τρέπονται βτὰ ἀντίστοιχα γιγὰ (κ, π, τ) χάριν εὐφωνίας. Ἡ συββώρευση δαδέων συμφώνων εἶναι ἀνεπιθύμητη.

Ἄλλος ἀρχαῖος βχηματὴς βημειώνει:

" κόχης, καὶ διὰ τὴν ἐπαγγελίαν τῶν δαδέων, κόχης". Δηλαδὴ ἡ φέξη ἦταν κόχης ἀγγὰ φόχῳ τῶν δύο χ, τὸ πρῶτο τράπηκε βὲ κ: → κόχης.

Ἡ "μουβικὴ" αὐτὴ ἐπεφερχαβία παρατηρεῖται βυχνότατα προκειμένου νὰ τελειοποιηθεῖ ἡ ἀκουβτικὴ τῆς φέξεως: " ἔχω (= κρατῶ) + χεῖρ → ἐχεχειρία, καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαγγελίας τῶν δαδέων → ἐκεχειρία.

Ὁ ἰχθύς ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ " ἰκθύς" (ἰκω = γράνω + θύω = ὀρμῶ· ὁ κινούμενος ὀρμητικῶς). Ἐπεδὴ ὅμως τὸ κ μὲ τὸ θ εἶναι ἀβύμητοκα (ὅπως ἐκ τοῦ ἐκδεῖναι → ἐκθῆς → ἐχθῆς) διαμορφώνεται ὡς ἰχθύς καὶ πρὸ τοῦ δαδέου χ τρέπει τὴν δαδεῖα βὲ γιγὰ: ἰχθύς.

Ἄλλα παραδείγματα: Ἡ κλίση τοῦ ὀνόματος " θρίψ", ὅπου τὸ θ εἶναι δαδὸ, ἐνῶ τὸ ψ (ἐδῶ ἐκ τοῦ χς) βτὴν οὐβία ἀκούχεται ὡς γιγὸν κς.

καὶ διαμορφώνεται ὡς ἔφης: ἡ θρίψ → θρίψ. Γενικὴ τῆς τριχός. Ἐδῶ ἀκού-

γεται τὸ χ, ἐπομένως τὸ δαβὺ θ, "θριχός", τρέπεται ἐπὶ ἀντίστοιχο γιγόν → τριχός. Ἡ κλίση τοῦ ὀνόματος συγχέεται μὲ τὴν ἴδια μουσικὴ διαδικασία: Δοτ. τῆ τριχέ, Αἰτιατ. τὴν τρίχα, κλητ. θρίζ. Πληθυντικός: ὄνομ. αἱ τρίχες, Γεν. τῶν τριχῶν, Δοτ. ταῖς θρίζι, Αἰτ. τὰς τρίχας...

— Τὸ ρῆμα ἔχω ἀρχικῶς ἐδαβύνετο (ἔχω), ἐγιγώθη δὲ γόχω τοῦ χ. Ὅμως ἐπὶ μέρητα ἔζω, ὅπου τὸ ζ ἀκούγεται ὡς γιγόν (κς) ἢ δαβεῖα παραμένει.

— Τρέφω, τροφή, ἀλλὰ ἔθρεφα. Ἐδῶ τὸ γ ἀκούγεται ὡς γιγόν, δι' αὐτὸ τὸ γιγόν τ τρέπεται ἐπὶ δαβὺ θ.

— ἐπὶ + ἀίπομαι → ἐφάπτομαι. Ἀλλὰ: ὄχι ἐφαφή, → ἐπαφή. Ὅμως ἐφαγίς. Διότι τὸ -γίς ἀκούγεται ὡς -πίς.

Προφανῶς, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι "μουσικοὶ νόμοι" πῶς δαβύνα, οἱ ὁποῖοι δὲ εἴπρεπε γὰρ μελετηθοῦν εἰς βάθος ἀπὸ εἰδικούς μουσικούς.

Ἐπὶ παραδείγματι, γιατί βτιζῶ ἀλλὰ βτιζνός καὶ ὄχι βτιζνός; Διότι ἡ μουσικὴ τοῦ ἐλληνικοῦ γόχου ἀρνεῖται τὸ βύμπηγμα "βν". Ὅπως ἀρνεῖται τὸ βύμπηγμα "μν" ἢ "μρ" (δηλαδὴ τὸ μ μὲ τὰ ὑγρά ἡμίφωνα). καὶ δημεῖναι ὁ ἀρχαῖος βχοριαβτής: "βιάζ, μάραζ τις ὦν, μιάζ, ἐπειδὴ τὸ μ, τῷ γ ἀβύμπηκον-ἔβτι". Γι' αὐτὸ ὁ ὑποκείμενος εἰς μοῖραν μροτός, γίγεται βροτός.

Δὲν εἶναι ἐπιόσης βπάνιο γὰρ ἐγαγγάβονται οἱ "γότες" τῶν ἀφώνων προκειμένου α) γὰρ δημιουργηθεῖ πρῶτος γεζιγοχίου, ἀλλὰ καὶ β) γὰρ ἀποφευχθεῖ ἡ βύσχυθη ἐννοιῶν.

Παραδείγματα:

α) μήδομαι = βκέπτομαι

μῆτις = βοφία

β) Ἐγαγγάβονται τὰ χράμματα ἐξ αἰτίας βυμπτώβους γραμμάτων καὶ βυμπτώβους ἐννοίας. Πρβλ. καγός, ΚΑΛΗ, καγόν. (καγ-ός = αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔρχεται ἐκ τῆς ἀγ-έ-ας = θαλασπυρῆς καὶ φωτός — τροπῆ δαβεῖας εἰς κ-). Ἐνα γῶο ποὺ ἀγαπᾷ πορὺ τὴν "ἀ-γέαν" ὀνομάζεται ΚΑΛΕΑ → ΚΑΛΗ. Πρὸς ἀποφυγὴν βυμπτώβους μὲ τὸ δημικὸ τοῦ ἐπιπέτου καγός (ΚΑΛΗ), ἡ καλέα → καγῆ ἔτρεψε τὸ κ ἐπὶ γ καὶ ἔγινε θαλέα → θαγῆ (=γάτα). Ἐπί τῆς ὑπάρχει διαφοροποίηθη τῶν βημαιγόντων (ΚΑΛΗ, ΓΑΛΗ) καὶ ὄχι ταύτιση (ΚΑΛΗ, ΚΑΛΗ).

5

Τιὰ τὸν ἴδιον γόχον ἢ **ΧΑΜΗΛΟΣ** (χάμηλος, τὸ γῶο τὸ ὁποῖο "χαμηλώνει" διὰ τὰ φορτωθεῖ ἀγῆα καὶ διὰ τὰ ἀνέγξει ὁ ἀναβάτης) ἔχινε **ΚΑΜΗΛΟΣ** (κάμηλος). "Ἔτι δὲν συμπίπτουσι ὁ **ΧΑΜΗΛΟΣ** καὶ τὸ γῶον **ΧΑΜΗΛΟΣ** (χαμηλός, χάμηλος → κάμηλος).

"Τὸ μεταβάλλειν χάριν ἔχει", ἐκ παραρηγήου ὅμως "τὸ μεταβάλλειν διεκκρίνειν ἐννοίας παρέχει". (Διογύβιος Ἀηκαργαββέως).

Μοῦ ἐδόθηκε, ἀγαπητοὶ φίλοι, νὰ γράφω σὲ μιὰ γλῶσσα πὺ μιλιέται μόνο ἀπὸ μερικὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Παρ' ὅλα αὐτά, μιὰ γλῶσσα πὺ μιλιέται ἐπὶ χιλιάδες χρόνια χωρὶς διακοπὴ καὶ μὲ ἐλάχιστες διαφορὲς.

Ἡ παράλογη αὐτὴ, φαινομενικὰ, διάσταση ἀντιστοιχεῖ καὶ στὴν ὑλικοπνευματικὴ ὄντοτητα τῆς χώρας μου. Πὺ εἶναι μικρὴ σὲ ἔκταση χώρου καὶ ἀπέραντη σὲ ἔκταση χρόνου. Καὶ τὸ ἀναφέρω ὄχι γιὰ νὰ ὑπερηφανευθῶ, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξω τὶς δυσκολίες πὺ ἀντιμετωπίζει ἓνας ποιητὴς, ὅταν χρησιμοποιεῖ γιὰ τὰ πιὸ ἀγαπημένα πράγματα τὶς ἴδιες λέξεις πὺ χρησιμοποιοῦσαν μιὰ Σαπφῶ ἢ ἓνας Πίνδαρος π.χ., χωρὶς ὥστόσο νὰ ἔχει τὸ ἀντίκρουσμα πὺ εἶχαν ἐκεῖνοι πάνω στὴν ἔκταση τῆς πολιτισμένης τότε ἀνθρωπότητας.

Ἐὰν ἡ γλῶσσα ἀποτελοῦσε ἀπλῶς ἓνα μέσον ἐπικοινωνίας, πρόβλημα δὲν θὰ ὑπῆρχε. Συμβαίνει ὅμως ν' ἀποτελεῖ καὶ ἐργαλεῖο μαγείας καὶ φορέα ἠθικῶν ἀξιών. Προσκιτᾶται ἡ γλῶσσα στὸ μάκρος τῶν αἰῶνων ἓνα ὀρισμένο ἦθος. Καὶ τὸ ἦθος αὐτὸ γεννᾷ ὑποχρεώσεις...

Ὀδυσσεὺς Ἐλύτης
Βραβεῖον Νόμπελ 1979

... "Λέξεις Ἐμψυχοὶ" ...

Ἀριστοτέλους Frg 129.1500

Ἑγκλιτικές λέξεις – Ἑγκλίσις τόνου

Μερικές μονοσύλλαβες καί δισύλλαβες λέξεις συνδέονται κατά τήν προφορά τόσο στενά μέ τήν προηγούμενη, ὥστε ἀκούονται ὡς μία λέξις, γι' αὐτό ὁ τόνος τους ἄλλοτε ἀποβάλλεται (χάνεται) καί ἄλλοτε ἀναβιβάζεται (ἀνεβαίνει) στήν λήγουσα τῆς προηγουμένης λέξεως ὡς ὀξεῖα. Τό φαινόμενο αὐτό, νά ἀποβάλλουν ἢ νά ἀναβιβάσουν τόν τόνο τους, λέγεται Ἑγκλίσις τόνου καί οἱ λέξεις αὐτές λέγονται Ἑγκλιτικές ἢ ἀπλῶς Ἑγκλιτικά.

Οἱ πιά συχρές Ἑγκλιτικές λέξεις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς εἶναι:

1. Οἱ τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν **μοῦ, μοί, μέ**
σοῦ, σοί, σέ
οὔ, οἶ, εἶ (δέν ὑπάρχει στήν
νέα ἐλληνική)
2. Ἡ ἀόριστη ἀντωνυμία **τίς, τί, σέ** ὅλες τίς πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ ἐκτός τοῦ τύπου **ἄττα** (οὐδέτερο πληθ.).
3. Οἱ δισύλλαβοι τύποι τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστῶτος τῶν ρημάτων
εἰμί = εἶμαι καί φημί = λέγω.
4. Τά ἀόριστα ἐπιρρήματα: **πού = κάπου, ποί = πρὸς κάποιο μέρος, ποθέν = ἀπό κάποιο μέρος, πῶς = κάπως, πῆ = σέ κάποιον τόπο, κάπου, ποτέ = κάποτε.**
5. Τά μόρια **γέ, τέ, τοί, πέρ, πῶ, νύν** (διαφορετικό ἀπό τό ἐπίρ. νῦν) καί τό πρόσφυμα **δέ** (ἄσχετο πρὸς τόν σύνδεσμο δέ) π.χ. τοιόσδε.

Βασικοί κανόνες Ἑγκλίσεως

Α' Ὁ τόνος τοῦ Ἑγκλιτικοῦ ἀποβάλλεται

1. ὅταν ἡ προηγούμενη λέξις εἶναι **ὀξύτονη ἢ περισπωμένη**,
π.χ. σοφοί τινες λέγουσι, Εἶπέ μου, ἐχθρικῶς πως, ἀγαπῶ τινα.
2. ὅταν ἡ προηγούμενη λέξις εἶναι **παροξύτονη καί ἡ Ἑγκλιτικὴ εἶναι μονοσύλλαβη**
π.χ. γέρον τις, φίλος τις.

Β' Ὁ τόνος τῶν Ἑγκλιτικῶν ἀναβιβάζεται στήν λήγουσα τῆς προηγουμ. λέξεως ὡς ὀξεῖα ὅταν ἡ προηγούμενη λέξις εἶναι **προπαροξύτονη ἢ προπερισπωμένη**.

π.χ. Ἄνθρωπός τις κατήρχετο ἀπό... Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι...

Γ' Ὁ τόνος διατηρεῖται ὅταν ἡ προηγ. λέξις εἶναι **παροξύτονη καί τό Ἑγκλιτικό δισύλλαβο** π.χ. φίλοι τινές, τρόπον τινά, ἀνθρώπων τινῶν, ὀλίγοι εἰσίν.

Τίς εἰδικές περιπτώσεις θά ἀναφέρουμε στόν πίνακα πού θά ἀκολουθήσει.

ΣΤΗΝ ΕΓΚΛΙΣΗ ΤΟΝΟΥ Ο ΤΟΝΟΣ ΤΙ ΠΑΘΑΙΝΕΙ
ΚΑΙ ΣΕ ΠΟΙΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ

Τί παθαίνει ὁ τόνος	Παράδειγμα	Πότε; (σέ ποιά περίπτωση)	Ποιῶν ἐγκλιτικῶν;
Α' ἀποβάλλεται	<ul style="list-style-type: none"> • πτωχός <u>εἰμι</u> • σοφοί <u>τινες</u> λέγουσι • ναός <u>τις</u>, ναοί <u>τινες</u> • καλόν <u>ἐστι</u> • ἐχθρικῶς <u>πως</u> • ἀγαπῶ <u>τινα</u> • γέρον <u>τις</u>, • παιδεύω <u>σε</u> 	<p>ὅταν ἡ προηγ. λέξη εἶναι ὀξύτονη</p> <p>περισπωμένη</p> <p>ἢ</p> <p>παροξύτονη</p>	<p>1) ὄλων (μονοσυλ. καί δισυλ.)</p> <p>2) τῶν μονοσυλλάβων <u>μόνο</u></p>
Β' Ἀναβιβάζεται ὡς ὀξεῖα στήν λήγουσα τῆς προηγ. λ.	<ul style="list-style-type: none"> • ἄνθρωπός <u>τις</u> • ἄνθρωποί <u>τινες</u> • <u>σῶσόν</u> με, Κύριε • <u>ταῦτά</u> φησι • <u>ἐν</u> τινι τόπῳ • <u>εἶ</u> τις βούλεται, • <u>εἶ</u> τίς ἐστί μοι φίλος 	<p>ἢ προηγ. λέξη προπαροξύτονη</p> <p>ἢ</p> <p>προπερισπωμένη</p> <p>ἢ</p> <p>ἄτονη ἢ <u>ἐγκλιτική</u></p>	<p>ὄλων (μονοσυλλάβων καί δισυλλάβων)</p>
Γ' Διατηρεῖται (δέν γίνεται ἐγκλιση τόνου)	<ul style="list-style-type: none"> • τρόπον <u>τινά</u> • φίλοι <u>τινές</u> • ἀνθρώπων <u>τινῶν</u> • ὀλίγοι <u>εἰσίν</u> • Καλόν <u>ὃ</u> ἐστίν • πολλοί <u>ὃ</u> εἰσίν ἀγαθοί • Ὅμηρος <u>φασί</u>, τυφλός ἦν • πρὸς <u>σέ</u> κατέφυγον • παρά <u>σοί</u> ὁ ἰλασμός • Ταῦτα <u>σοί</u> λέγω, <u>οὐκ ἐκείνῳ</u> 	<p>ἢ προηγούμ. λ. ἄτονη <u>παροξύτονη</u></p> <p>ἢ προηγ. λ. ἔχει πάθει <u>ἐκθλιψη*</u></p> <p><u>προηγεῖται</u> τοῦ ἐγκλι- <u>τικοῦ</u></p> <p>ὅταν <u>ὑπάρχει ἔμφαση</u></p> <p>ὅταν <u>ὑπάρχει ἀντιδια- στολή</u></p>	<p>τῶν δισυλλάβων <u>μόνο</u> [στά μονοσύλλαβα ἀποβάλλεται· πίνακας Α'2]</p>

Σημείωση: Μερικές ἐγκλιτικές λέξεις ἐνώνονται μέ τήν προηγούμενή τους σέ μία. Αὐτές εἶναι τά μόρια τέ, τοί κ.ἄ.

π.χ. οὔτε (οὐ+τέ), μήτε (μή+τέ), εἴτε (εἰ+τέ), ὥστε (ὡς+τέ), καίτοι (καί+τοί).

Γι' αὐτό οἱ λ. αὐτές παροξύνονται καί δέν προπερισπῶνται, γιατί θεωροῦνται δύο ἀπό τίς ὁποῖες ἡ δεύτερη εἶναι ἐγκλιτική πού ἀπέβαλε ἡ ἀναβίβασε τόν τόνο της στήν προηγούμενη.

* Ἐκθλιψη λέγεται ἡ ἀποβολή τοῦ τελικοῦ βραχέος φωνήεντος μιᾶς λέξεως, ὅταν ἡ ἐπόμενη λ. ἀρχίζει ἀπό φωνήεν ἢ δίφθογγο.

• Ἐπάνω ἀπό τήν θέση τοῦ φωνήεντος πού ἐκθλίβεται σημειώνεται ἡ ἀπόστροφος ('),

π.χ. κατά ἐμοῦ ⇔ κατ' ἐμοῦ

ἐπί αὐτοῦ τοῦ θέματος ⇔ ἐπ' αὐτοῦ

παρά ὀλίγον ⇔ παρ' ὀλίγον

• Ἐκθλιψη γίνεται καί σέ σύνθετες λέξεις· τότε ὅμως δέν σημειώνεται ἀπόστροφος,

π.χ. παρά + ἔχω ⇔ παρέχω

ἀνά + ἔρχομαι ⇔ ἀνέρχομαι

• Ἄν μετά τήν ἐκθλιψη τοῦ φωνήεντος ὑπάρχει ἄφωνο ψιλό (κ, π, τ) καί ἡ ἐπόμενη λέξη ἔχει δασεῖα τό ψιλό ἢ τά ψιλά τρέπονται στά ἀντίστοιχα δασέα (χ, φ, θ),

π.χ. ὑπό ἡμῶν ⇔ ὑπ' ἡμῶν ⇔ ὑφ' ἡμῶν

ἐφ' ὅλης τῆς ὕλης (ἀπό τό ἐπί ὅλης τῆς ὕλης)

ἐφ' ἀπλοῦ χάρτου (ἀπό τό ἐπί ἀπλοῦ χάρτου)

οἱ ἀκολουθίες τοῦ νυχθημέρου (ἀπό τό νύκτα + ἡμέρα ⇔ νυχθήμερον)

• Ὁ τόνος τοῦ φωνήεντος πού ἐκθλίβεται ἀποβάλλεται μαζί μέ τό φωνήεν

• Δέν ἐκθλίβονται:

1. τό υ

2. τό τελικό α καί ο τῶν μονοσυλλάβων λέξεων τά, τό, πρό

3. τό ι α) τῶν προθέσεων ἄχρι, μέχρι, περί

β) τοῦ εἰδικοῦ συνδέσμου ὅτι

γ) τῶν τύπων τῆς ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας τί (=ποιό)

τῆς ἀόριστης τί (= κάποιο)

τῆς ἀναφορικῆς ὅ,τι (= ὅποιο)

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ
ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΛΦΑΒΗΤΟΥ

(δυνέχεια : Ε, Ζ, Η)

«Τὰ γράμματα ἄφωνα ὄντα, τοῖς πόρρω
γράφει»

(Τὰ γράμματα, ὄντα ἄφωνα, γαροῦν εἰς αὐτοὺς πού εὐρίσκονται μακρὰν)
(Ἀντιφώνους Ἐπιστολή)

Ε Ε

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "Ἐπιλον τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὴν ἐπέκτασιν τὴν εἰς μέσον καὶ τὴν κυκλωτερεῆ. Τὸ μὲν... κυκλωτερεῶς καὶ περίξ, τοῦ ὄντος αἰῶνος μιμεῖται τὰ περίξ, τὸ δὲ εἰς μέσον μακρὸν ἔχον, τὴν ἐπέκτασιν τοῦ αἰῶνος".

"Τὴν ἐπέκτασιν τοῦ αἰῶνος"... Ἀπὸ τὸ Ἐδῶ Ἔως Ἐκεῖ... Ἐλαύνει. Ἐλλεται... Ἐλπίζει. Ἐὼς (=αὐγή). Δὲν εἶναι τυχαῖον τὸ ὅτι φωνάζουμε, ἀπὸ ἀπόστασιν, Ε... Δὲν εἶναι τυχαῖον πού ἡ συλλαβικὴ αὐξήσις τοῦ Παρατατικοῦ καὶ τοῦ Ἀορίστου εἶναι "Ε": λύω, ἔ-λυον, ἔ-λυσα - παιδεύω, ἐπαίδευον, ἐπαίδευσα...

Ἔρα (=ἡ γῆ), Ἔργον, Ἔρωῆ (=ὀρμή), Ἔρωσ... Ἐπίσης, προθέσεις καὶ σύνδεσμοι τόπου καὶ χρόνου σημαντικά: Ἐν, Εἰ, Ἐάν, Ἐπί, Ἐκ, Εἰς, Ἔς, Ἔσω... Ἔσ-μι = εἰμι (τὸ ἔσω μου) -Εἶς, ὁ Ἔνας, ὁ πορευόμενος μόνος... Ἐγώ... Ἔ = προσωπικὴ ἀντωνυμία γ' προσώπου - Ἔ-αυτός... Ἐν-Ἐργεῖα...

Γράφει ὁ Ὅδ. Ἐλύτης:

"Ε!.. ὄλο ἀέρα - τὸ πιάνει ὁ μπάτης.."

Ζ Ι

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "Ζῆτα τὸ στοιχεῖον ἀπὸ τοῦ Ζήτου τοῦ Βορέου· οὗ μέμνηται Ἀπολλώνιος".

(Ζήτησ: υἱὸς Βορέου καὶ Ὠρειθυίας, Ἀργοναύτης.) Τὸ γράμμα Ζ ἀναλύεται εἰς Σ καὶ Δ, ὅθεν Σ-υριγμός καὶ Δ-οὔπος. (Ἀθήναςδε → Ἀθήναζε· κωμάσδω → κωμάζω).

Γράφει σχετικῶς ὁ Ἀριστοτέλης:

"Οἱ μὲν γὰρ τὸ ζα ἐκ τοῦ σ καὶ δ καὶ α φασὶν εἶναι,
οἱ δὲ τινες ἕτερον φθόγγον φασὶν εἶναι καὶ οὐδένα τῶν γνωρίμων."

Διὰ τοῦ σχήματός του δυνατόν νὰ συμβολίξῃ τὴν γεφύρωσιν δύο ἀντικρουστῶν ἄκρων, ὅθεν "ζεῦγνυμι" (ζεῦγος, ζυγός, ζυγίται =οἱ κωπηλάται τῆς μεσαίας σειρᾶς τῆς τριήρους).

Ὁ Πλάτων τὸ χαρακτηρίζει "γράμμα πνευματῶδες". Ὅθεν, βασικὲς λέξεις: ζωή, ζῶ, ζέω, Ζεύς...

H

ΑΓΟΡΑΣ ΗΘΡΟΣ
 Ἄγορᾶς Ὁθος
 (Τὸ Η στήν θέσι τῆς δασείας)

H Θ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "Ἡτα ἐκ τοῦ Η καὶ ΤΑ ἔχειν τὸ χαρακτηριστῆρα τοῦ στοιχείου. Ἡνίκα γὰρ πλάγιον τεθῆ, εὐρήσεις Ταῦ. εἰ δὲ ἀπὸ πρώτης γραμμῆς τοῦ ἦτα βαρεῖαν δώσει, διὰ τῆς ἐν μέσῳ γραμμῆς, τὸ ἦτα εὐρήσεις Ἄλφα".

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ: "Τὸ δὲ ἄλφα τῷ μεγάλῳ ἀπέδωκε, καὶ τῷ μήκει τὸ ἦτα, ὅτι μεγάλα τὰ γράμματα".

Τὸ ἦτα εἶναι μακροφωνία τόσον τοῦ ἄλφα ὅσον καὶ τοῦ ἔψιλον, τὸ δὲ σχῆμα του μεταλλαγῆ τοῦ σχήματος τοῦ Α, κατὰ τὸ Ε.Μ. [πρὸβλ. ἡμέρα → ἀμέρα (δωρ.) → μήτηρ → μᾶτηρ (δωρ.), ἡδύς → ἀδύς (δωρ.) κ.ο.κ.]

Ἀρχικῶς καθόριζε τὴν δασεῖαν πνοήν, ὅ,τι σήμερα ὀνομάζουμε "δασεῖα": ΗΕΛΛΑΣ, ΗΑΡΜΟΝΙΑ... Εἰς τὰ μεταενκλειδία ἀλφάβητα καθόρισε τὸ μακρὸν ἔψιλον ἢ καὶ τὸ εἰ. "Ὅν γὰρ ἦτα" ἐχρώμεθα, ἀλλὰ "εἶ" τὸ παλαιόν". [= ὄχι τὸ Η ἀλλὰ τὸ ΕΙ ἐχρησιμοποιούσαμε κατὰ τὸ παρελθόν]. (Πλατ., Κρατύλος 426 c). Κατόπιν ὡς σημεῖον τῆς δασείας ἐλήφθη τὸ ἡμισὺ του: †

π.χ. ΗΕΡΩΣ (=ἦρωσ) → † ΗΡΩΣ → ἦρωσ.

Γι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ γιὰ λόγους μουσικῶς, "τὸ ἦτα πρὸ φωνήεντος ψιλοῦται" (Ζωναράς).

***

ΓΡΑΜΜΑΤΑ: "ὅτι ΓΡ.. αμμαῖς καὶ Ξ...υμοῖς
 Χ... αράσσονται..."
 (πρώμη τεχνική).

LITTERA (Lettres, lettera, letra, letter, Letter...)
 ἐκ τοῦ lino=ἀλίνω=ἀλείφω..
 (μεταγενέστερη τεχνική).

ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

« Πᾶς γόχος μὴ ἀκριβῆ τὴν ὀμιλίαν ἔχων, ἀπαιδευθίας ἱκανὰ φέρεται τεκμήρια ... ἀναγκαῖόν ἐστι ἀβαρβαρίστον τὴν προφορὰν τῶν γόχων ποιεῖσθαι. Μήτηρ γὰρ φιλοσοφίας καὶ ρητορικῆς χέχουσι ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ». (Ἡρωδιανὸς 294)

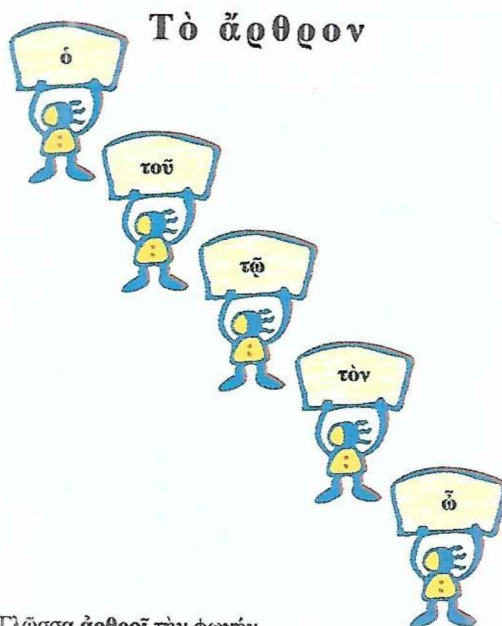
Ἡ ἐξηγητικὴ " Τέχνη Γραμματικὴ " κατατάσσει, ταξινομεῖ καὶ καθορίζει:
ΔΕΚΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΚΛΙΤΑ

(Ἔκ τοῦ κλίνω = χέρω. Μεταβάλλω τὸν ἀρχικόν " ὄρθιον " τύπον δι' ἐνδεικτικῶν καταλήξεων)

Ἄρθρον (ἔκ τοῦ ἀραρίσκω = συνδέω · πρβλ. " ἀρθρωθῆς ")

Γλώσσα ἀρθροῖ τὴν φωνήν.
 Τὸ ἄρθρο ἀρθρώνει, στερεώνει τὰ ὀνόματα,
 συνάπτεται μὲ αὐτὰ καὶ κτίζει φράσεις.

ΟΝΟΜΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΝ (ἐτυμολογείται ἐκ τοῦ οὖβα, οὐβία).

Τὰ οὐβιαστικά διακρίνονται ἐν δυοκεκριμένα (τὰ δηλοῦνται ἀνθρώπων, ζῶων ἢ πράγμα) καὶ ἐν ἀφηρημένα (τὰ δηλοῦνται πράξη, κατάστασις ἢ ιδιότητα).

ΟΝΟΜΑ ΕΠΙΘΕΤΟΝ (ἐπι + τίθημι· τίθεται ἐπὶ τοῦ οὐβιαστικοῦ, μᾶς προδιορίζει τὴν ποιότητα τοῦ οὐβιαστικοῦ).

ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ (ἀντι + ὄνομα· τίθεται ἀντι τοῦ ὀνόματος: "ἐγώ", "ἐκεῖνος", "ὅς", κ.λ.π.).

ῬΗΜΑ (ἐκ τοῦ ἔρω = ὀμιλῶ, ῥέω = ῥέχω) ("Ῥῆμα δὲ ἐστὶ τὸ προβ-βημαῖνον χρόνον" Ἀριστοτέλης, Περὶ Ἑρμηνείας).

ΜΕΤΟΧΗ (διότι μετέχει τόσον τῆς ἐγγυίας τοῦ ῥήματος ὅσον καὶ τοῦ ἐπιθέτου: "ὁ κἀπνίων ἐπιβάτης").

ΑΚΛΙΤΑ

ΠΡΟΘΕΣΙΣ (πρὸ + τίθημι· προτίθεται, προδιορίζει, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ βύνθετες ῥέσεις).

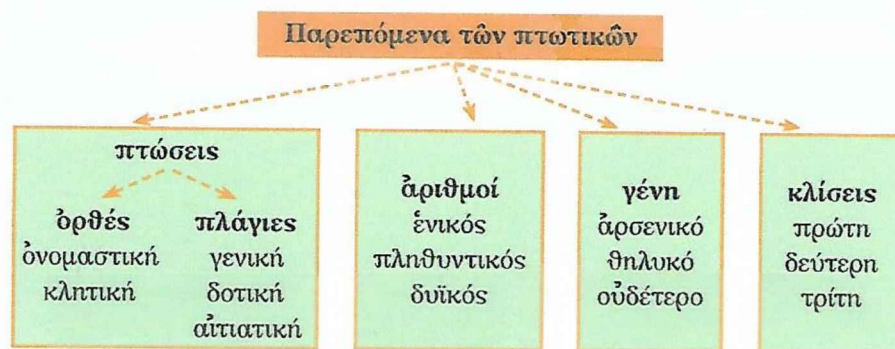
ΕΠΙΡΡΗΜΑ (ἐπι + ῥῆμα· προδιορίζει ἰδίως τὸ ῥῆμα: "ἀγαπῶ ποῦ", "τρέχω χρήσορα").

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ (βυνδέει ὀνόματα καὶ προτάξεις: καὶ, ἢ, δέ, οὖν, διότι, ἵνα κ.λ.π.).

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑ (ἐπι + φωνή) ὦ! οἴμοι! παπαί!

ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΠΤΩΤΙΚΩΝ

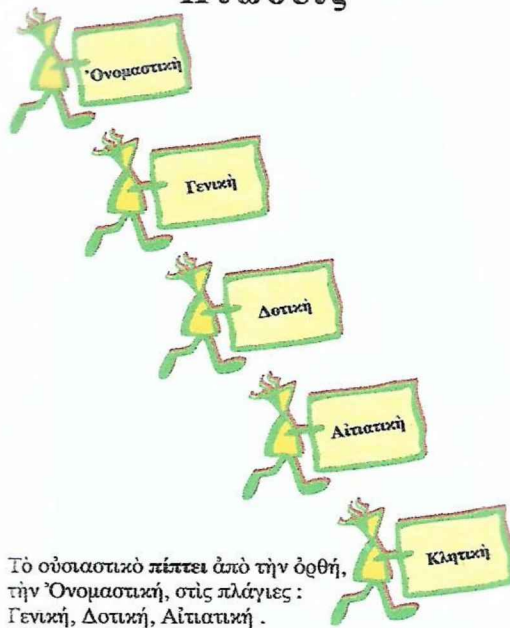
Τὰ παρεπόμενα (ἢ βυνακόρουδα) τῶν πτωτικῶν ἐπὶ ἀρχαία ἐλληνικὴ εἶναι τὰ ἑξῆς:

ΠΕΝΤΕ ΠΤΩΣΕΙΣ (ἀρχικῶς δεκτώ):

"Πτώσις": ἐκ τοῦ πίπτω ("ῥέχομεν πτώσις διὰ τὸ πεπτωκέναι ἀπὸ τῆς εὐθείας, Ἀμμώνιος).

Πτώσεις

Το ουσιαστικό πέφτει από την όρθή, την Όνομαστική, στις πλάγιες: Γενική, Δοτική, Αιτιατική. Είναι όμως πάντοτε το ίδιο.

Όνομαστική: Ἡ κατάληξη πτώβη γιά γά ἀποδώβει τὸ ὄνομα τινός.

(Ὅνομάβεται καὶ " εὐθεΐα" ἢ " ὄρθή").

Γενική: Πτώβη ἢ ὁποία δηλώνει τὴν κατηγορία τοῦ εἴδους, τοῦ γένους.

Ἀπεκρίθη ἐπίβης " κτητική" ἢ "πατρική" πτώβη. (π.χ. Ἀλέξανδρος Φιλίππου)

Δοτική: Ἐκφράβει ἀκριβῶς τὴν ἔννοια τοῦ "δίδειν", "δίδωμι τινί τι" [π.χ. δίδωμι τῷ φίλῳ δῶρα (=δίνω εἰς τὸν φίλο δῶρα)].

Γιά γά ἀποδώβουμε τὴν δοτική εἰς τὴν γά ἐξηγητική, χρῆσιμοποιοῦμε κυρίως γράβεις μὲ τις προδέβεις μὲ, βέ (εἰς, εἰς, εἰς), γιά ἢ ἀπὸ αἰτιατική πτώβη.

Κλητική: Ἡ πτώβη διὰ τῆς ὁποίας καλεῖ ἢ προβαγορεύει κάποιος κάποιον.

Ἐπῆρχαν τρεῖς ἀκόμη πτώβεις, οἱ ὁποῖες ἐξέβηγον:

Ἀφαιρετική: Πρὸς δήλωβιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀφαιρεῖται, γαμβάινεται κάτι. Συγχωνεῶθηκε μὲ τὴν Γενική.

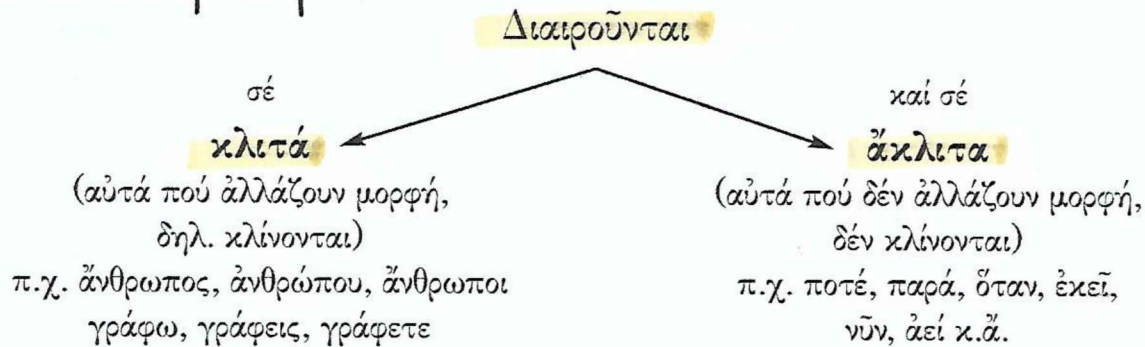
Τοπική: Πρὸς δήλωβιν τῆς ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ εἰς τῆς. Συγχωνεῶθηκε μὲ τὴν Δοτική. (Δοτική τοπική).

Ὀργανική: Πρὸς δήλωβιν τοῦ ὀργάνου καὶ τῆς συνδεΐας. Συγχωνεῶθηκε μὲ τὴν Δοτική. (Δοτική ὀργανική).

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Μέρη του λόγου ονομάζονται διάφορα είδη των λέξεων από τις οποίες αποτελείται ο λόγος. Αυτά είναι δέκα: Τό άρθρο, τό ουσιαστικό, τό επίθετο, ἡ ἀντωνυμία, ἡ μετοχή, τό ρῆμα, τό ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος καί τό ἐπιφώνημα.

Κλιτά εἶναι τά 6:

ἄρθρο, οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἀντωνυμία,
μετοχή, ρῆμα

Ἄκλιτα εἶναι τά ὑπόλοιπα 4:

ἐπίρρημα, πρόθεση, σύνδεσμος,
ἐπιφώνημα

- Τό μέρος τῆς κλιτῆς λέξεως πού δέν μεταβάλλεται, πρὸς τὴν ἀρχή τῆς λέξεως, λέγεται **θέμα**.
- Τό μέρος τῆς κλιτῆς λέξεως πού μεταβάλλεται λέγεται **κατάληξη**.
- Τό τελευταῖο γράμμα τοῦ θέματος (φωνῆεν ἢ σύμφωνο) λέγεται **χαρακτήρας**.
π.χ. 1. ἄνθρωπ-ος, ἀνθρώπ-ου. Θέμα: ἀνθρωπ, κατάληξη: -ος, -ου, χαρακτήρας: π.
2. ἦρω-ες, ἦρώ-ων. Θέμα: ἦρω, κατάληξη: -ες, -ων, χαρακτήρας: ω.
3. ἰδρύ-ω, ἰδρύ-ετε. Θέμα: Ἰδρύ, κατάληξη: -ω, -ετε, χαρακτήρας: υ.
4. γράφ-ω, γράφ-ετε. Θέμα: γράφ, κατάληξη: -ω, -ετε, χαρακτήρας: φ.

- Τά κλιτά μέρη τοῦ λόγου, ἐκτός ἀπὸ τό ρῆμα, ἔχουν:

α) **Πτώσεις**, δηλαδή μεταβολές στίς καταλήξεις καί λέγονται **πτωτικά**. Οἱ πτώσεις εἶναι πέντε: Ὀνομαστική, Γενική, Δοτική, Αἰτιατική, Κλητική. Ἡ Ὀνομαστική καί Κλητική λέγονται ὀρθές πτώσεις, ἡ Γενική, Δοτική καί Αἰτιατική λέγονται πλάγιες πτώσεις.

β) **Γένος**: τά γένη εἶναι τρία: Ἀρσενικό (ὁ οἶκος, ὁ πατήρ), Θηλυκό (ἡ μήτηρ, ἡ πύλη, ἡ χώρα), οὐδέτερο (τό θυσιαστήριον, τό σχολεῖον), **Ἐ** οὐδὲ + ἕτερον = οὐτε τό ἓνα οὐτε τό ἄλλο)

γ) **Ἀριθμοί**: οἱ ἀριθμοί εἶναι τρεῖς: Ἐνικός (κάνει λόγο γιά ἓνα), πληθυντικός (κάνει λόγο γιά πολλά), **δυϊκός** (κάνει λόγο γιά δύο, ἀλλά δέν χρησιμοποιεῖται στά νεοελληνικά).

δ) **Κλίση**, δηλ. ἰδιαιτέρο τρόπο πού σχηματίζονται οἱ τύποι τοῦ πτωτικοῦ. Οἱ κλίσεις εἶναι τρεῖς: Πρώτη, δευτέρα καί τρίτη.

Ἡ πτώση, τό γένος, ὁ ἀριθμός καί ἡ κλίση λέγονται παρεπόμενα (συνακόλουθα) τῶν πτωτικῶν.

Πτώσεις

Πρίν εξετάσουμε αναλυτικά τὰ διάφορα μέρη τοῦ λόγου θά ἀναφέρουμε μερικά συμπληρωματικά γιά τίς πτώσεις.

Οἱ πτώσεις εἶναι ἴδιες μέ τίς πτώσεις στήν νέα ἑλληνική. Στήν ἀρχαία ἑλληνική ὅμως ὑπάρχει μία ἀκόμη πτώση, ἡ δοτική. Εἶναι λοιπόν οἱ πτώσεις στήν ἀρχαία ἑλληνική πέντε: ὀνομαστική, γενική, δοτική, αἰτιατική καί κλητική.

Μέ ὀνομαστική ἀπαντᾶμε στήν ἐρώτηση ποιός; τίς;

π.χ. «Χριστός ἀνέστη!»

Ποιός ἀνέστη; ⇨ «Χριστός»· ὀνομαστική.

Μέ γενική ἀπαντᾶμε στήν ἐρώτηση τίνος;

π.χ. «...τοῦ ἄδου καθεῖλες (= κατανίκησες) τήν δύναμιν».

Τίνος «καθεῖλες τήν δύναμιν»; ⇨ «τοῦ ἄδου»· γενική.

Μέ δοτική* ἀπαντᾶμε στήν ἐρώτηση σέ ποιόν; σέ ποιούς;

π.χ. «ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν...».

Σέ ποιούς ἔδωσε ἐξουσία; ⇨ «αὐτοῖς» (= σ' αὐτούς)· δοτική.

Μέ αἰτιατική ἀπαντᾶμε στήν ἐρώτηση ποιόν; ποιούς; τί;

π.χ. α) «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Ποιούς νά ἀγαπᾶτε; ⇨ «ἀλλήλους» (= ὁ ἕνας τόν ἄλλο)· αἰτιατική.

β) «Εἰρήνην τήν ἐμήν δίδωμι (= δίνω) ὑμῖν».

Ποιός «δίδωμι»; ⇨ Ἐννοεῖται «ἐγώ»· ὀνομαστική.

Τί «δίδωμι»; ⇨ «εἰρήνην»· αἰτιατική.

Σέ ποιούς «δίδωμι»; ⇨ «ὑμῖν» (= σέ σᾶς)· δοτική.

Κλητική λέγεται ἡ πτώση πού χρησιμοποιοῦμε γιά νά καλέσουμε ἢ νά προσφωνήσουμε κάποιον.

π.χ. «ὦ φίλε», «ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι»,

«Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου», «Πάτερ ἅγιε, εὐλόγησον».

* Ἡ δοτική στήν νέα ἑλληνική χρησιμοποιεῖται μόνο σέ μερικές στερεότυπες ἐκφράσεις ὅπως: «Ἐν πάσῃ περιπτώσει θά ἔρθω», «συμφωνῶ ἐν μέρει μέ τίς ἀπόψεις σου», «Ἐν τέλει εἶχες δίκιο». «Κηδεύτηκε μέ τιμές στρατηγοῦ ἐν ἐνεργείᾳ», «ἐν συνεχείᾳ ἔλαβε τόν λόγο ὁ κ. Διευθυντής», «Μελέτησε ὅλη τή χρονιά σκληρά, ἐν τούτοις δέν πέτυχε στίς ἐξετάσεις», «τόν ἀποφεύγουν λόγω τῆς φλυαρίας του», «δόξα τῷ Θεῷ, φτάσαμε ἐγκαιρα».

Γράφει σχετικῶς ὁ W. Durant στὴν Παγκόσμιον Ἱστορίαν Πολιτισμοῦ:

«Ὅταν ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν (1397) ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Βυζαντίου, τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φλωρεντίας τὸν ἔπεισε νὰ γίνῃ μέλος τοῦ διδακτικοῦ τοῦ προσωπικοῦ, ὡς καθηγητῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του ἦσαν ὁ Πότζιο, ὁ Πάλλα Στρότσι, ὁ Μαρσουπίνι καὶ ὁ Μανέττι. Ὁ Λεονάρδο Μπρούνι, σπουδάζων νομικά, τὰ ἐγκατέλειψε, γοητευθεὶς ἀπὸ τὸν Χρυσολωρᾶν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς. "Παρακολουθοῦσα τὴν διδασκαλίαν του μὲ τόσον ζῆλον, "μᾶς λέγει ὁ ἴδιος", ὥστε τὰ ὄνειρά μου τὴν νύκτα ἦσαν γεμάτα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὅποια εἶχα μάθει ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας".

Ποῖος δύναται σήμερον νὰ φαντασθῇ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γραμματικὴ ὑπῆρξε κάποτε μία περιπέτεια καὶ ἓνας ρομαντικὸς ἔρωτας;... Τὸ πρῶτον βιβλίον τὸ ὁποῖον ἐτυπώθη εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, ἦτο ἡ ἑλληνικὴ γραμματικὴ....»

*

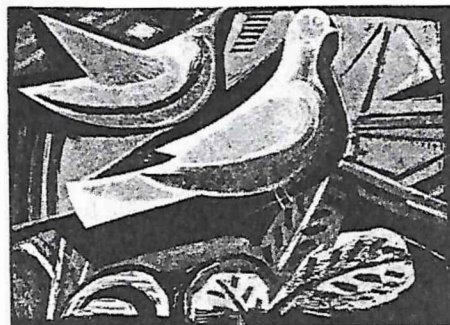
«Νὰ μαθαίνουμε ἑλληνικά, ἐπειδὴ ἀποτελοῦν ἐργαλεῖο τῆς πνευματικῆς ἀνάπτυξης, ἐπειδὴ ἀνοίγουν προοπτικὴ σκέψεως· μὲ αὐτὰ οἱ νέοι διδάσκονται τὴν σαφήνεια, τὴν λιτότητα καὶ τὴν ἠθικὴν κατάρτιση».

Ζακελὶν ντε Ρομπῆ

*

Βιβλιογραφία:

1. ΣΥΝΤΟΜΑ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛ. ΓΛΩΣΣΑΣ, Ἰ. Μ. Τόρτυνος κ' Μεγαλοπόλεως (Ἴστοβελγίδα Ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Σχολείου), Μάθημα 7^{ον}, 8^{ον}, 9^{ον}, 10^{ον}, 11^{ον}.
2. Ο ΕΝ ΤΗ ΛΕΞΕΙ ΛΟΓΟΣ, Ἄννα Τσιροπούλου - Εὐσταθίου, ἐκδ. Γεωργιάδης, 2006.
3. ΔΙΑΛΕΧΘΟΜΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙΣ, Εἰρήνη Μαυροπούλου, Α' κύκλος Σπουδῶν Παιδικοῦ Τμήματος Ἑλλ. Ἀγωγῆς, ἐκδ. Γεωργιάδης 1996.

(καὶ πάλιν οἱ Πτώσεις — Ἐξάβηθη βτὶς Ἐγκητικὲς Λέξεις)

ΤΟ ΑΡΘΡΟ — ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΝ (ΓΕΝΟΣ, ΚΛΙΣΕΙΣ)

Ἡ ὁμιλία τοῦ ποιητῆ Ὀδυσσεῆ Ἐλύτη στοὺς Ἑλληνας μετανάστες στὴ Στοκχόλμη τὸν Νοέμβριο τοῦ 1979

.....

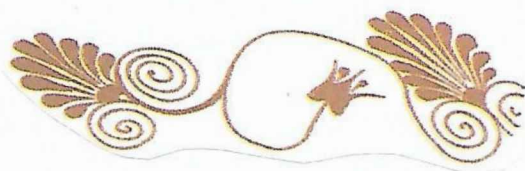
Τὴ ζωὴ μου τὴν πέρασα κλεισμένος μέσα σὲ 50 τετραγωνικὰ (μέτρα), παλεύοντας μὲ τὴ γλῶσσα. Ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι στὸ βάθος ἡ ποίηση: μιὰ πάλη συνεχῆς μὲ τὴ γλῶσσα. Τὴ γλῶσσα τὴν ἑλληνικὴ ποὺ εἶναι ἡ πιὸ παλιὰ καὶ ἡ πιὸ πλούσια γλῶσσα τοῦ κόσμου.

Ὅ,τι καὶ νὰ πεῖ ἓνας ποιητῆς, μικρὸ ἢ μεγάλο, σημαντικὸ ἢ ἀσήμαντο, δὲν φέρνει ἀποτέλεσμα, θέλω νὰ πῶ δὲν γίνεται ποίηση ἂν δὲν περάσει ἀπὸ τὴν κρησάρα τῆς γλῶσσας, ἂν δὲν φτάσει στὴν ὅσο γίνεται πιὸ τέλεια ἔκφραση. Ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ μεγάλες ιδέες, οἱ πιὸ εὐγενικὲς, οἱ πιὸ ἐπαναστατικὲς, παραμένουν σκέτα ἄρθρα ἂν δὲν καταφέρει ὁ τεχνίτης νὰ ταιριάσει σωστά τα λόγια του.

Μόνον τότε μπορεῖ ἓνας στίχος νὰ φτάσει στὰ χεῖλια τῶν πολλῶν, νὰ γίνῃ κτῆμα τους. Μόνον τότε μπορεῖ νὰ ῥθει καὶ ὁ συνθέτης νὰ βάλῃ μουσικὴ, νὰ γίνουν οἱ στίχοι τραγούδι. Καὶ γιὰ ἓνα τραγούδι ζοῦμε, στὸ βάθος, ὅλοι μας. Τὸ τραγούδι ποὺ λέει τοὺς καῦμους καὶ τοὺς πόθους τοῦ καθενός μας. Τόσο εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ μεγαλεῖο καὶ ἡ ταπεινοσύνη πάνε μαζί, ταιριάζουν.

.....

Εἶμαστε οἱ μόνοι σ' ὀλόκληρη τὴν Εὐρώπη ποὺ ἔχουμε τὸ προνόμιο νὰ λέμε τὸν οὐρανὸ «οὐρανὸ» καὶ τὴ θάλασσα «θάλασσα» ὅπως τὴν ἔλεγαν ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Πλάτωνας πρὶν δυόμισι χιλιάδες χρόνια. Δὲν εἶναι λίγο αὐτό. Ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι μόνον ἓνα μέσον ἐπικοινωνίας. Κουβαλάει τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας κι ὅλη του τὴν ἱστορία καὶ ὅλη του τὴν εὐγένεια. Χαίρομαι κι αὐτὴ τὴ στιγμή ποὺ σὰς μιλάω σ' αὐτὴ τὴ γλῶσσα καὶ σὰς χαιρετῶ, σὰς ἀποχαιρετῶ μᾶλλον, ἀφοῦ ἡ στιγμή ἔφτασε νὰ φύγω.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΤΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟ 8^ο ΜΑΘΗΜΑ

Ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ τῆς Κλασσικῆς Ἐποχῆς εἶχε πέντε πτώσεις:
ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ, ΓΕΝΙΚΗ, ΔΟΤΙΚΗ, ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ, ΚΛΗΤΙΚΗ.

Τὴν οὐδία, ἢ Ὀνομαστικὴ εἶναι ἡ βία πᾶν ὅπου ὀργανώγεται ἡ **Κρίση**.
 Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται **Ὀρθή**.

Ἡ ὀνομαστικὴ ὀνομάζει, δηλώνει τὴν πράξη τοῦ ὀνομάζειν κατ' ἑαυτὴν (ὁ ἄρτος ἐστὶ λευκός). Εἶναι ἡ μόνη πτῶση ποὺ μπορεῖ γὰ καταγράβει τὴν δέση τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ρήματος.

Ἡ **Γενική, Δοτική** καὶ **Αἰτιατική** εἶναι οἱ τρεῖς **Πλάγιες** πτώσεις. Χρησιμοποιοῦν μόνον ὡς ἀντικείμενα βυρητηρώνοντας τὴν ρηματικὴν βηματία.

Ὄταν ἡ Ὀνομαστικὴ δηλώνει τὴν πράξη τοῦ προβγυνεῖν καὶ τοῦ καλεῖν, ἀποκαλεῖται **Κλητική**. Ὄποτε ἡ κλητικὴ εἶναι μία παραγωγή τῆς Ὀνομαστικῆς καὶ δι' αὐτὸ ὀνομάζεται κι αὐτὴ **Ὀρθή** (ὡ ἄρτε, λευκὸς εἶ).

(Ἐξ ἀβελγίας παραλήφθηκε ἡ ἀναγορὰ βτῆν Αἰτιατικὴ πτῶση βτὸ προηγούμενο 8^ο Μάθημα).

Αἰτιατική: Ἐκφράζει τὸ "αἰτιατὸν" (= ἀποτέλεσμα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ "αἴτιον"). Ἐκφράζει δηλαδὴ τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς πράξης. Δηλώνει τὸ πρόσωπο ἢ πρᾶγμα εἰς τὸ ὁποῖον μεταβαίνει ἀμέσως ἢ ὑπὸ τοῦ ρήματος δηλουμένη ἐνέργεια. Εἶναι δηλαδὴ ἡ κατ' ἐξοχήν πτῶση τοῦ ἀντικειμένου.

Ἀπὸ τὴν Ἀρχαϊκὴ ἠδὴ Ἐποχὴ (750 π.Χ. — 480 π.Χ., τέλος τῶν περδικῶν πολε-

μων) ἐξέζηπον τρεῖς ἐπιηέον πτώσεις: **ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΗ**, **ΤΟΠΙΚΗ**, **ΟΡΓΑΝΙΚΗ**.

Ἡ **Ἀφαιρετική** δῆλωνε τὴν ἀφετηρία, τὴν ἀρχὴ μιᾶς ἐνέργειας, καὶ μετροῦσε τὴν ἀπόστασιν πού χωρίζει τὴν ἀφετηρία ἀπὸ τὸ τέλος. Δῆλωνε δηλαδὴ τὴν τοπικὴ καὶ χρονικὴ ἀπομάκρυνσιν (διάρκεια). Συγχωνεύτηκε μὲ τὴν Γενικὴ.

Ἡ **Ἀφαιρετικὴ Γενικὴ** εἶναι ἡ πτῶσιν μὲ τὴν ὁποῖαν γενικῶς δίνεται ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν: πόθεν; (ἀπὸ τίος; ἐκ τίος;)

π.χ. Θέτις ἀνέδου πορῆς ἄγρος (= Ἡ Θέτις ἀναδύθηκε ἀπὸ τὸ γὰρ τὸ κύμα) Ὀμ. Α359
(= ἐκ τῆς θαλάσσης)

— Ἡ Ἥρα μειδήδαβα παιδὸς ἐδέξατο χειρὶ κύπελλον (= Ἡ Ἥρα ἀνοχεζώντας μὲ τὰ χέρια τῆς πῆρε ἀπὸ τὸν γιὸ (τὸν Ἡφαίστο) τὴν κούπα). (= παρὰ τοῦ παιδὸς). Ὀμ. Α596

— ἀπέχει Πηγάταια Θηβῶν σταδίους ἑβδομήκοντα (= ἀπὸ τὰς Θήβας). Θουκυδίδης.

— οὐ τοὶ Τρῶες ... νεκροῦ χωρήσουσι (= οὔτε οἱ Τρῶες βέβαια θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸν νεκρὸ (Πάτροκλο), ἀπὸ τὸ βημεῖο ὅπου βρίσκεται ὁ νεκρός) Ἰλιάδα, Π 628.

Ἡ γενικὴ "νεκροῦ" εἶναι μία γενικὴ ἀφαιρετικὴ, ἡ ὁποῖα δῆλωνε τὸ βημεῖον ἀπομάκρυνσιν.

Ἡ **Τοπικὴ** δῆλωνε (κυριολεκτικῶς ἢ μεταφορικῶς) τὸν τόπον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου συμβαίνει κάτι: Ἀχιλλεὺς εἶδε μυχῶ κρηβίης (= ὁ Ἀχιλλεὺς κοιμόταν εἰς βάθος τῆς βκηνῆς του) Ὀμηρος. (= ἐν τῷ μυχῶ).

Δῆλωνε, ὅμως, καὶ τὸν χρόνο: τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐδήρουν τὴν γῆν, τῇ δὲ ὑστεραίᾳ πρὸς τὴν πόλιν προέβαλλον (= τὴν πρώτη ἡμέρα ζηλοῦσαν τὴν χώραν, καὶ τὴν ἐπομένη ἐπετίθειτο εἰς τὴν πόλιν) Θουκυδίδης.

Συγχωνεύτηκε μὲ τὴν Δοτικὴ (Δοτικὴ τοπικὴ).

Ἡ **Τοπικὴ Δοτικὴ** εἶναι ἡ πτῶσιν μὲ τὴν ὁποῖαν γενικῶς δίνεται ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν: ποῦ; πότε;

Ἡ **Ὄργανικὴ** δῆλωνε τὸ ὄργανο μὲ τὸ ὁποῖο ἐπραττε τὸ ὑποκείμενο τοῦ ρήματος (κυρίως ὄργανικὴ Δοτικὴ): Ναυτικῶ ἱμαβει μάβτιχι ἡμίονους (= ἡ Ν. χτύπησε μὲ

τὸ μαβίτιο τὰ μουάρια) Ὀδύβεια J 314-315. (= μὲ τὴν μαβίτιχα).

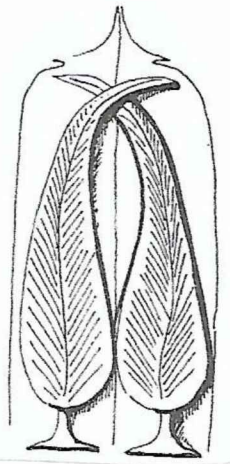
Δήλωνε ἀκόμη τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖο συνόδευε τὸ ὑποκείμενο
 βὲ κάποια ἐγέρχαιά του (**δοτικὴ ὀργανικὴ συνόδειας**): ἐντεῦθεν κύρος ἐξεργάζηται βυτε-
ταχμένω τῷ βτρατεύματι (= μὲ τὸ βτρατεύμα)

Συγχωνεύτηκε μὲ τὴν Δοτικὴ.

Ἡ ὀργανικὴ δοτικὴ εἶναι ἡ πτώβη μὲ τὴν ὁποῖα γενικῶς δίδεται ἀπάντηβη βτὴν
 ἐρωτήβη: μὲ τίνα; μὲ τί; (μὲ ποῖόν, πῶς;).

Ἡ ἀνάμειξη τῶν πτώβων καὶ κατόπιν ἡ ἀπώβειά τους προῆβθεν ἀφ' ἐνὸς μὲν
 ἐξ αἰτίας τῆς ὁμοιότηβας τοῦ τύπου αὐτῶν (πρββ. οἴκω δοτικὴ - οἴκοι τοπικὴ, οἴκω =
 οἴκοδεν ἀφαιρετικὴ) ἢ τῆς βημαβίας αὐτῶν (πρββ. Ἡβη ἐδέβζατο χεῖρι κύπεβρον, ὅπου
 ἡ βέβη χεῖρι μποροῦβε νὰ ἐκβμβάβεται καὶ ὡς πτώβη τοπικὴ = εἰς τὸ χεῖρι τῆς, καὶ
 ὡς πτώβη ὀργανικὴ = μὲ τὸ χεῖρι τῆς), ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐξ αἰτίας τῆς χβήβως ταυτοβήβων
 ἐμβροδέβτων (βέβω τιβί τι καὶ βέβω πρὸς τιβὰ τι).

ΕΜΠΕΔΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΙΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

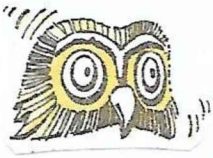
(Ἡ ἀντήρηση τῶν παραδειγμάτων ἀπὸ τὸ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΩΝ ΨΑΛΜῶΝ)

- Κύριε, τί ἐξηθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;
(Εἰς πόσον ἀμέτρητον πηῆδος ἀψήθησαν οἱ ἐχθροί μου!).
- Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαι με εἰδήκουσάς μου, ὁ Θεός...
(Ὅσες φορές ἐπικαλέστηκα, με ἀκούεις, ὦ Θεέ!).
- Τί ἐβίβη ἄνθρωπος, ὅτι μιμήθη αὐτοῦ;
(Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος (ὁ τόπον μικρός), ὥστε νὰ καταδέχεσθαι νὰ τὸν θυμᾶσαι;)
- Ἐξομολογήσομαι βοι, κύριε.
(Θὰ ἐδοξολογήσω, κύριε).
- Ζῶσόν με, κύριε.
- Ἀγαπήσω σε, κύριε ἢ ἰσχύς μου.
(Πάντοτε δὰ ἐξ ἀγαπῶ, κύριε, ἐξένα ποὺ εἶσαι ἡ δύναμί μου).
- Μὴ ἐξομολογήσεται βοι χυὸς ἢ ἀναρχεῖ τὴν ἀληθειάν σου;
(Μήπως τοῦ τάφου μου τὸ χῶμα δὰ ἐδοξολογήσει ἢ δὰ διακηρύξει τὴν ἀληθειάν σου;
- Πρὸς σε, κύριε, ἤρα τὴν ψυχὴν μου.
(Πρὸς σε, κύριε, ὑψῶσα τὴν ψυχὴν μου).
- Ἐν τῇ δικαιοβύβη σου ῥυθῶν με καὶ ἐξεγῶ με.
(Ἐν ὀνόματι τῆς δικαιοβύβης σου βῶσαι με καὶ ῥυθῶν με - ἐξουδενώσέ με - ἀπὸ τοὺς κινδύνους).
- ἤγγισον πρὸς με τὸ οὖς σου.
(ἤγγισέ με πρὸς ἐμέ τὸ οὖς σου).
- Διὰ τοῦτο ῥαοὶ ἐξομολογήσονται βοι εἰς τὸν αἰῶνα.
(Διὰ τοῦτο οἱ ῥαοὶ δὰ ἐδοξολογοῦν ἀπαύστως εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶτος).
- Πτωχὸς καὶ ἀρχῶν εἰμι ἐγώ.
(Πτωχὸς καὶ γεμάτος πότους εἶμαι ἐγώ).

5
ΨΑΛΜΪΣ ΔΑΛ
 Κ̅ς̅ φ̅ω̅π̅ι̅σ̅μ̅ο̅ς̅ κ̅αὶ̅ σ̅ὴ̅ρ̅ μ̅ο̅
 φ̅ο̅ι̅λ̅η̅θ̅ή̅σ̅ο̅μαι̅ :
 Κ̅ς̅ ὑ̅π̅ε̅ρ̅ α̅π̅η̅λ̅η̅σ̅η̅σ̅η̅ς̅ ζ̅ω̅ς̅

Τό άρθρο

Τό άρθρο είναι μονοσύλλαβη κλιτή λέξη, ή οποία τίθεται πριν από τά πτωτικά (δηλ. τά κλιτά μέρη του λόγου πού έχουν πτώσεις) καί καθορίζει τό γραμματικό γένος αὐτῶν.
π.χ. ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἄμπελος, τό δάσος.

Τά ἄρθρα εἶναι τρία:

Ἄρσενικό ὄ, θηλυκό ἡ καί οὐδέτερο τό.

Κλίνεται ὡς ἐξῆς:

	Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
	ἄρσεν.	θηλ.	οὐδέτ.	ἄρσεν.	θηλ.	οὐδέτ.
ὀνομαστική	ὁ	ἡ	τό	οἱ	αἱ	τά
γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
δοτική	τῷ	τῇ	τῷ	τοῖς	ταῖς	τοῖς
αἰτιατική	τόν	τήν	τό	τούς	τάς	τά
κλιτική	—	—	—	—	—	—

Παρατηρήσεις:

1. Τό άρθρο δέν ἔχει κλιτική. Πριν από τήν κλιτική τῶν ὀνομάτων τίθεται τό ἐπιφώνημα ὦ, τό ὁποῖο λέγεται κλιτικό ἐπιφώνημα καί εἶναι σπάνιο στήν νέα ἑλληνική γλώσσα. Ἐντί αὐτοῦ χρησιμοποιεῖται στήν νέα ἑλληνική σπάνια τό κλιτικό ἐπιφώνημα ἔ, πριν από τά ὀνόματα πού φανερώνουν πρόσωπο.

π.χ. «Ἐ, Κώστα, ἔλα μέσα».

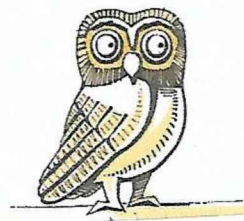
Συνήθως ὁμως ἡ κλιτική εἶναι χωρίς ἐπιφώνημα.

π.χ. «Ἄκουσε, παιδί μου, νά σοῦ πῶ».

2. Οἱ τύποι τοῦ ἄρθρου πού ἀποτελοῦνται ἀπό φωνῆεν ἢ δίφθογγο παίρνουν δασεῖα: ὁ, ἡ, οἱ, αἱ., δέν παίρνουν τόνο.

3. Ἡ γενική καί ἡ δοτική καί τῶν δύο ἀριθμῶν παίρνει περισπωμένη.

π.χ. τοῦ μαθητοῦ, τῷ μαθητῇ, τῶν μαθητῶν, τοῖς μαθηταῖς,
τῆς Ἐκκλησίας, τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῶν Ἐκκλησιῶν, ταῖς Ἐκκλησίαις,
τοῦ σχολείου, τῷ σχολεῖῳ, τῶν σχολείων, τοῖς σχολείοις.

Είπαμε ότι το ἄρθρο ἀρθώνει, βτερεύει τὰ ὀνόματα, βυγάπτεται μὲ αὐτὰ καὶ κτίζει φράσεις.

« καὶ τὸ περὶ τῶν ὀνομάτων, οὐ βμικρὸν τυγχάνει ὄν μάθημα », ἀναφέρει ὁ Πλάτων στὸν Κρατύλο (384 Β) καὶ ἀκόμη « εἶδέναι τὴν ἀληθείαν περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος » (384).

Ἔτσι ἀρχίζει ἡ διαδικασία « περὶ τῆς ἀληθείας τῶν πρώτων ὀνομάτων », καὶ γεννᾶται ἡ ἐπιβτήμη, διὰ τῆς ὁποίας ἀναζητεῖται τὸ ἔτυμον, ἡ ἔτυμολογία, δηλαδὴ ἡ ἀληθῆς ἀρχὴ τῶν λέξεων, τῶν ὀνομασιῶν καὶ τῶν ὀνομάτων... καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα κατὰ τὸν Πλάτωνα, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, « μίμημα τοῦ πράγματός ἐστι » (430α), χαρίζοντας μάλιστα ὀ ν τ ὅ τ η τ α, ἀφοῦ ὄν καὶ ὄν ο μ α εἶναι ἀληθηνένδε-
τα.

Ἄνευ τοῦ ὀνόματος δὲν ὑπάρχω. Ἐγὼ καὶ ὅταν παύσω νὰ γῶ, ὑπάρχω πάντοτε μέβω τοῦ ὀνόματος. « Πᾶν, ὄνομα ἔχον, ὑπάρχει ».

« Τὸ βῶμα δύβεις τοῦμόν οὐχὶ τοῦνομα » (τὸ βῶμα μου δὲ δυβιδάβεις - δὰ γο-
νέβεις - ὄχι τὸ ὄνομά μου), τονίζει ὁ Ὀρέβτης στὴν Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις (στ. 504).

Καθορίζουν οἱ παλαιότεροι γραμματικοὶ - βχογιαβταὶ ὅτι « Ὅνομα ἐστὶ πᾶβα
λέξις δι' ἧς δηλοῦται πρόβωπον, γῶον ἢ πράγμα ἢ ἰδιότης αὐτῶν (δηλ. πράξη, κατα-
σταβη ἢ ἰδιότητα), τὸ δι' οὗ τις (ἢ τι) καλεῖται ».

Ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς προβγαμβάνει ἰδιαίτερη βαρύτητα, ὅταν πρόκειται γιὰ ὀνόματα ἀνθρώπων, " κύρια ὀνόματα ".

καὶ γράφει ὁ Ὀμηρος :

« εἶπέ ὄνομα ὅτι βέ κάλεον μήτηρ τε πατήρ τε

...

οὐ μὲν γάρ τις πᾶμπαν ἀγώνυμος ἐβτὶ ἀνθρώπων
οὐ κακὸς οὐδέ μὲν ἐβδός, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται,

ἀλλ' ἐπὶ πᾶβι τίθενται » (ἽΟδύβ. β, 548-554)

(= Πέες μὲ ποιοὶ ὄνομα βέ καλοῦβαν ἢ μητέρα καὶ ὁ πατέρας βου...
διότι οὐδέις ἐκ τῶν ἀνθρώπων τυγχάνει πατεγῶς ἀγώνυμος
οὔτε ὁ καγὸς οὔτε ὁ κακός, ἀγ' ὅτου πρωτογεννηδεῖ,
ἀλλὰ βέ ὄρους ἐπὶ - τίθενται. - ὀνόματα. - Ἐπίθετα, ἐπώνυμα -).

Γι' αυτό, και πάλι ο Όμηρος, στην *Ραψωδία Δολώνεια* της *Ήλιάδας* (Κ67), υποδεικνύει καθοριστικά και βουά:

(Είναι όταν ο αρχιβράτης Αγαμέμνων αποστέλλει τον Μεγέλο μέσα στην νύκτα με την έντονη να προτρέψει τους άνδρες βέε επαχρύπνηση, να τους εμποδίζει να αποκοιμηθούν· το κλαββικό "γύρακες χρηγορεύτε").

« Φθέγγεο δέ η̄ κει ἴηδα και ἐρηγορδαι ἄνωχδι,
πατρόδευ εκ γεγεῆς ὄνομαζων ἄνδρα ἕκαβτον
πάντας κυδαίνων ... »

(= Φωνάζοντας στους άνδρες ν' ἀχρυπᾶνε,
να τους καλῆς με τ' ὄνομα και τὴν πατρογενιά τους,
γιατί ἔτσι ὄρους τους τιμᾶς ...)

(Π.χ. "Αἴαν Τελαμώνιε Αἰακίδη", "Ἰδομενεῦ Λευκαίωνος Μινωίδη" κ.ο.κ.

Με αὐτὸν τὸν τρόπο διακωνίζεται τὸ κῦδος τῶν προγόνων, και ἡ τιμὴ ἀλλὰ και τὸ χρέος τῶν ἀπογόνων, τῶν "υἱῶν": "υἱοὶ Ἀχαιῶν, υἱοὶ Δαναῶν, Ἀρχεῖτων, υἱοὶ Πανελληνίων" ...).

Τὴν ἀκατάλυτα καθοριστικὴ ἀξία τοῦ ὀνόματος φαερώνει και τὸ ἀρχαιότατον ἐλληνικὸ ρῆμα "ὀνομαίνω", δηλαδὴ καλῶ κάποιον με τὸ ὀνομαί του:

"ὀνόμηνε γίγον ἑταῖρον"

(= ἕκαλεβε με τὸ ὀνομαί του τὸν ἀγαπητὸ βύτρογο)

Ὁ γλῶσσος, με τὸ ἀγάθητο ἐνδοτικὸ του, τὸ ἔχει βυγγάβει, τὸ ἔχει κατανοήβει. Σύμφω-να με τὴν γαϊκὴ βουβία, τὰ πρόβωπα, τὰ ἄτομα, εἶναι "γομάτοι" ἢ "γοματέοι". (Πρβλ. και τὴν γαϊκὴ ἔκφραβη "ἐγὸχου μου" με τὴν βημαβία "ἐχῶ" ... "ἐγὸχου βου", "ἐγὸχου του" ...)

Εἶδε να μην ἔρδει ποτὲ ὁ καιρὸς πού ἡ βάρβαρη τεχνογοχία τῆς τάχα πογιτι-βμένης "Νέας Ἐποχῆς" δὰ ἀντικαταβτήβει τὰ ὀνόματα και τοὺς "γοματέους" με ἀρι-θμούς. Θα εἶναι τὸ τέλος τοῦ ἀνδρωπύγου ὀ ν ε ο ε .

Η ΜΑΓΕΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ
ΑΝΤΡΕΪ ΜΠΕΛΥ [1909]

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ)

Η ΓΛΩΣΣΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΙΣΧΥΡΟΤΕΡΟ ΟΡΓΑΝΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ. Όνομάζοντας ένα πράγμα με μια λέξη βεβαιώνω την ύπαρξή του. Κάθε γνώση προκύπτει από την πράξη τῆς ονομασίας. Ἡ γνώση δὲν εἶναι δυνατὴ χωρὶς τὴν λέξη. Ἡ διαδικασία τοῦ γὰ χωρίζεις κάτι εἶναι τὸ γὰ βυρηνηταεῖς μεταξύ λέξεων σχέσεις, οἱ ὁποῖες ἐν συνεχείᾳ μεταφέρονται βὲ ἀντικείμενα πού ἀντιβτοιχοῦν ἐπὶς λέξεις.

Ἡ ὁμιλία βυτιδεται ἀπὸ λέξεις, οἱ ὁποῖες ἐκφράζουν μὲ ποικίλο τρόπο τὴν ἀνέκφραστη ἐντύπωσή μου ἀπὸ τὰ πράγματα πού με περιβάλλουν. Ἡ ζωντανὴ ὁμιλία εἶναι πάντα ἡ μουσικὴ τοῦ ἀνέκφραβτου... εἶναι ἡ ἐκφραβὴ τῆς μυστικῆς οὐσίας τῆς φύσης μου, καὶ, ἐτὸν βαθμὸ πού ἡ φύση μου βυμμετέχει ἐτὴν φύση χεικὰ, ἡ λέξη εἶναι μιὰ ἐκφραβὴ τῶν ἀπώτατων μυστικῶν τῆς φύσης. Κάθε λέξη εἶναι ἕνας ἕνας ἦχος. Μπορῶ γὰ καταβαβαίνω τὶς ἔξω ἀπὸ ἐμένα σχέσεις τοῦ χώρου καὶ τῆς αἰτίας με τὸ μέβον τῆς λέξης.

Ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν οἱ λέξεις, δὲν θὰ ὑπῆρχε οὔτε ὁ κόσμος. Ἀπομονωμένο ἀπὸ τὸν περίχρὸ του, τὸ « ἔχω » μου δὲν ὑπάρχει δόξου· οὔτε κι ὁ κόσμος ὑπάρχει ἀποκομμένος ἀπὸ ἐμένα. Τὸ « ἔχω » καὶ ὁ « κόσμος » χειγιούνται μόνο κατὰ τὴν πορεία τῆς ἐγνώσης τους μέβω τοῦ ἦχου. Ἡ βυνεῖδση καὶ ἡ φύση, πού βρίβκεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἄτομο, χίγονται βυγαγεῖς καὶ ἐγώνονται μόνο κατὰ τὴν διαδικασία τοῦ ονομάζειν. Ἐτὶ ἡ βυνεῖδση, ἡ φύση καὶ ὁ κόσμος χειγιούνται χιὰ τὸν χιῶδτη μόνου ὅταν αὐτὸς μπορεί γὰ δημιουργεῖ ὀνόματα· δὲν ὑπάρχει φύση, κόσμος ἢ χιῶδτης ἔξω ἀπὸ τὴν χιῶδβα. Ἡ πρωταρχικὴ δημιουργία εἶναι βύμχυτη ἐτὴν λέξη. Συγδέει τὸν ἀγαυδο, ἀόρατο κόσμο πού βυγωβτίζεται βτὰ βάδση τῆς προβωπικῆς μου βυνεῖδσης, με τὸν ἀγαυδο, δίχως γόημα κόσμο πού βυγωβτίζεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἄτομό μου. Ἡ λέξη δημιουργεῖ ἕναν καινούρχιο, τρίτο κόσμο, ἕναν κόσμο ἦχητικῶν βυμβόχων, μέβω τοῦ ὁποῖου χωτίχονται τὰ μυστικὰ καὶ τῶν δύο κόσμων, τοῦ ἐβωτερικῶ καὶ τοῦ ἐξωτερικῶ. Τότε ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος ρέει μέβα ἐτὴν χιραυχῆ, μέβα βτὸ ὀρόβμα τῶν δένδρων· χιανδ δημιουργῶ χιὰ τὸν ἑαυτό μου ὄρα αὐτὰ πού με περιβάλλουν, μέβα μου καὶ ἔξω μου, μέβα ἀπὸ λέξεις...

Προβπαθώντας να δώσω ένα όνομα βέ οχα αυτα που πέγτουρ βτην προβοχη μου υπεραβπιζομαι, ουδριαβτικα, τον εαυτο μου εγαντιον του κοσμου που μου ειναι εχθρικος και αχρωστος, πιεζοντας με απ' ετες τις πηυρες· υποταββω αυτα τα εχθρικα στοιχεια με τον ηχο μιας ζεφης... καθε ζεφη ειναι το ριζιμο μιας ζητειας - ριχνοντας μια ζητει- α β' ενα γαιόμεγο βτην πραγματικότητα το υποταββω. Ονομαζοιτας τον ηχο του κε- ραυου που με τρομαζει «κεραυου», δημιουργω ειναι ηχο που μιμειται τον κεραυο, δημιουργωντας ειναι τετοιο ηχο, αρχιζω, ας πουμε, να αναδημιουργω τον κεραυο· αυ- τη η διαδικαβια αναδημιουργιας ειναι η γωβη. κατα βαιδος ριχνω ενα φορκι βτον κερα- υο... Η δημιουργια της ζωντανης ομιζιας ειναι παντα ενας αγωνας του ανθρωπου με τα εχθρικα στοιχεια που τον περιβαλλουν· η ζεφη φωτιζει το βκοταδι γυρω του με το φως της νικης.

Επομεγο ειναι πως η ζωντανη γωββα ειναι ενας ορος υπαρφεως του ιδιου του ανθρωπινου ειδους· αυτος ο ορος ειναι η πεμπτουβια του ανθρωπινου ειδους και γι αυ- το η ποινη, η γωβη, η μουβικη και η ομιζια αποτερουβαν αρχικα μια ενοτητα...

Ο δημιουργικος ζοχος ειναι ενας ζοχος ενβαρκεωμενος (ο ζοχος ειναι βαρκα) και μ' αυτη την εννοια ειναι πραγματικος· η ζωβα βαρκα του ανθρωπου ειναι το βυμβολο του· η ζεφη - ορος ειναι ενας βκεζετος· κατεις δεν θα προβπαθουβε να αρνηθει την βημαβια εγος οβτεροζοχου· η γωβη ειναι αναραιτητη και εξυμηρετει μια πρακτικη αναζητη της ζωης· η γωβη της ανατομιας ειναι, παγω απ' οχα, ενας απο τους προσπατουόμεγους ορους για την θεραπεια της αρρωβιας (πρεπει να μορει κατεις να ιδιωνει καρμπουρες, να ζαναδενει βωβτα τα βπαβμενα κοκαζα κ.γ.π.)· ομως κατεις δεν θα ιβχυριζοταν ο- τι ο βκεζετος ειναι ο κεντρικος αξονας εγος ποζιτιβμου· Αποδιδοντας πρωταρχικη μαζην παρα δευτερουβουβα και επικουρικη βημαβια βτο οροζοχικο νοημα της ζεφης, βκοτωνουμε την γωββα, δηλαδη τον ζωντανο ζοχο...

Η ζεφη - ορος ειναι ενα ωραιο και νεκρο κρυβταζο που βχηματιβτηκε ωσ αποτε- γεβμα οζοκηρωβης μιαρ διαδικαβιας φθορας της ζωντανης ζεφης· Η ζωντανη ζεφη (ο ζοχος - βαρκα) ειναι ενας οργαυιβμοσ βτην ακμη του...

Η ανθρωποτητα ζει οβσο υπαρχει η ποινη της γωββας· η ποινη της γωββας υπαρχει.

Ζουμε.

Τά ουσιαστικά

Όνόματα ουσιαστικά λέγονται οι κλιτές λέξεις πού σημαίνουν

1. πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα
2. ενέργεια (πράξη), κατάσταση ἢ ιδιότητα καὶ γενικά ἀφηρημένη ἔννοια

Συγκεκριμένα λέγονται ὅσα φανερώνουν:

πρόσωπα	π.χ. ἄνθρωπος, γυνή, τέκνον, μαθητής κ.ἄ.
ζῶα	π.χ. ἵππος, λέων, ἔλαφος
πράγματα ἢ τόπο	π.χ. ναός, σχολεῖον, δένδρον, θρανίον, λίμνη, ποταμός κ.ἄ.

Αφηρημένα λέγονται τά ουσιαστικά πού δηλώνουν:

ἐνέργεια (πράξη)	π.χ. ἐργασία, θυσία, βοήθεια κ.ἄ.
κατάσταση	π.χ. εὐτυχία, δυστυχία, ἡρεμία, σύγχυσις κ.ἄ.
ιδιότητα	π.χ. ταχύτης, λευκότης
καὶ γενικά ἀφηρημένη ἔννοια	π.χ. ἀλήθεια, ἀγάπη, τιμή, δικαιοσύνη, εἰρήνη κ.ἄ.

Κύρια λέγονται τά ουσιαστικά πού σημαίνουν ἓνα

ὀρισμένο πρόσωπο	π.χ. Ὀμηρος, Καποδίστριας, Γρηγόριος Ε΄ κ.ἄ.
ζῶο	π.χ. Βουκεφάλας, Μινώταυρος
πράγμα ἢ τόπο	π.χ. Κόρινθος, Ἄργος, Δελφοί, Ἄσωπος, Ἀχελῶος, Ὑλίκη

Προσηγορικά ἢ κοινά λέγονται τά ουσιαστικά πού δηλώνουν σύνολο προσώπων, ζώων ἢ πραγμάτων πού ἀνήκουν στό ἴδιο εἶδος

π.χ. πολίτης, μαθητής, ἀθλητής, ἵππος, ὄρος, πόλις, ἄνθος, ποταμοί, λίμνη κ.ἄ.
(δηλ. στά προσηγορικά ἀνήκουν ὅλοι οἱ πολῖται, οἱ μαθηταί, οἱ ἵπποι, τά ἄνθη, τά ὄρη κ.λπ.)

Σημείωση: Τά ὀνόματα τῶν πόλεων καὶ χωρῶν κλίνονται μόνον στόν ἀριθμό πού ἀπαντοῦν, π.χ. Ἐπίδαυρος, Ναύπλιον, Ἀσία μόνον στόν ἐνικό. Δελφοί, Μέγαρα, Ἀθῆναι μόνον στόν πληθυντικό. Ἐπίσης μερικά ἀφηρημένα ουσιαστικά κλίνονται μόνον στόν ἐνικό, ὅπως ἡ δικαιοσύνη, ἡ εἰρήνη, ἡ πίστις κ.ἄ.

Τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν

● Γνωρίζουμε ὅτι τά γένη τῶν οὐσιαστικῶν, καθὼς καὶ ὅλων τῶν πτωτικῶν, εἶναι τρία: ἀρσενικό, θηλυκό, οὐδέτερο.

● Τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν διακρίνεται κυρίως ἀπὸ τὸ ἄρθρο (ὁ, ἡ, τό) ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κατάληξη.

Α' Παρατηροῦμε τά κατωτέρω παραδείγματα:

1. πάτερ, ἄφες αὐτοῖς...
2. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον...
3. ὡς ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων
4. ἐλθόντες ἐπὶ τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον
5. προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα

Παρατηροῦμε ὅτι στά παραδείγματα ὑπάρχουν οὐσιαστικά πού βρίσκονται στά τρία γένη, ἢ ἀρσενικό, ἢ θηλυκό, ἢ οὐδέτερο, ἔχουν ὅμως ἕνα μόνον τύπο καὶ ἕνα μόνον γένος: ὁ πατήρ, ὁ ἄρτος, ἡ ἔλαφος, ἡ οἰκία, ἡ πηγὴ, τὸ ὕδωρ, τὸ παιδίον, τὸ δῶρον. Αὐτά λέγονται μονοκατάληκτα μονογενῆ (παραδ. Α' 1 ἕως 5).

Β' Στά ἐπόμενα παραδείγματα παρατηροῦμε ὅτι τά οὐσιαστικά ἔχουν δύο γένη (ἀρσεν. καὶ θηλ.) ἀλλὰ ἕνα τύπο, κοινὸ καὶ γιὰ τὰ δύο γένη καὶ τὰ διακρίνουμε μόνον ἀπὸ τὸ ἄρθρο, π.χ.

1. ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ
2. ἡ παῖς ἐγείρου
3. ... οὐ λύει τὸν βουῖν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον καὶ ποτίζει;
4. εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην

Αὐτά πού ἔχουν δύο γένη ἀλλὰ ἕνα τύπο κοινὸ καὶ γιὰ τὰ δύο γένη λέγονται μονοκατάληκτα διγενῆ: ὁ παῖς, ἡ παῖς, ὁ ὄνος, ἡ ὄνος (παραδ. Β' 1-4).

(Βλέπε τὰ νεοελλην. ὁ σύζυγος, ἡ σύζυγος, ὁ ἰατρός ἡ ἰατρός κ.ἄ.)

Γ' Στά ἐπόμενα παραδείγματα παρατηροῦμε ὅτι τά οὐσιαστικά ἔχουν δύο γένη (ἀρσενικό καὶ θηλυκό) καὶ δύο τύπους, ἕνα γιὰ τὸ κάθε γένος. Αὐτά λέγονται δικατάληκτα διγενῆ, π.χ.

1. λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ (ὁ μαθητής)
2. τί τά μύρα συμπαθῶς..., ὦ μαθήτριά, κερνάτε; (ἡ μαθήτριά)

(βλ. τὰ νεοελληνικά ὁ ἀθλητής, ἡ ἀθλήτριά, ὁ ποιητής, ἡ ποιήτριά, ὁ λέων, ἡ λέαινα)

Τὰ οὐσιαστικά διακρίνονται σέ

μονοκατάληκτα μονογενῆ
μέ ἕνα τύπο καὶ ἕνα γένος
(π.χ. ὁ ποταμός, ἡ λίμνη)

μονοκατάληκτα διγενῆ
μέ ἕνα τύπο καὶ δύο γένη
(π.χ. ὁ παῖς, ἡ παῖς)

δικατάληκτα καὶ διγενῆ
μέ δύο τύπους καὶ δύο γένη
(π.χ. ὁ μαθητής, ἡ μαθήτριά)

Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν

- Γνωρίζουμε ὅτι οἱ κλίσεις τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι τρεῖς: πρώτη, δευτέρα καί τρίτη.
- Ἀνάλογα μέ τήν κλίση στήν ὁποία ἀνήκουν τά οὐσιαστικά λέγονται πρωτόκλιτα, δευτερόκλιτα, τριτόκλιτα.
- Γνωρίζουμε ὅτι τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν διακρίνεται κυρίως ἀπό τό ἄρθρο ἀλλά καί ἀπό τήν κατάληξη. Γνωρίζουμε ἐπίσης πῶς κλίνεται τό ἄρθρο.
- Τά οὐσιαστικά πού ἔχουν τόν ἴδιο ἀριθμό συλλαβῶν σέ ὅλες τίς πτώσεις ἐνικιοῦ καί πληθυντικοῦ λέγονται ἰσοσύλλαβα. Τά ἰσοσύλλαβα οὐσιαστικά ἀνήκουν στήν Α' καί Β' κλίση.

Π.χ. ὁ νικητής, τοῦ νικητοῦ, τόν νικητήν, οἱ νικηταί, τῶν νικητῶν.
Ἡ χώρα, τῆς χώρας, τῶν χωρῶν κ.λπ.

- Τά οὐσιαστικά πού ἔχουν στίς πλάγιες πτώσεις (γενική, δοτική, αἰτιατική) ἐνικιοῦ καί σέ ὅλες τίς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ μία συλλαβή περισσότερη ἀπό τήν ὀνομαστική (καί κλητική) τοῦ ἐνικιοῦ λέγονται περιττοσύλλαβα.

Π.χ. ὁ πί-ναξ, τοῦ πί-να-κος, τόν πί-να-κα, οἱ πί-να-κες τῶν πι-νά-κων κ.λπ.
Ἡ κλι-μαξ, τῆς κλι-μα-κος, τήν κλι-μα-κα, αἱ κλι-μα-κες κ.λπ.

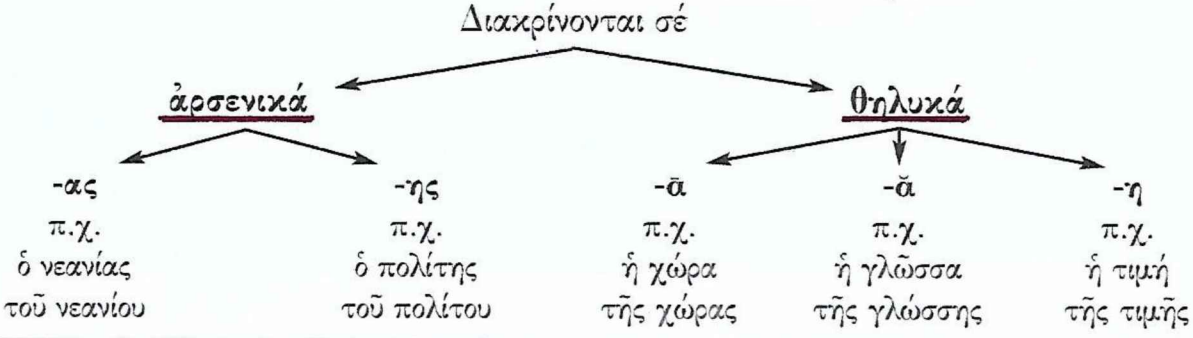
Τά περιττοσύλλαβα οὐσιαστικά ἀνήκουν στήν Γ' κλίση, στήν ὁποία θά ἀναφερθοῦμε ἀργότερα.

Α' Κλίση

Τά οὐσιαστικά τῆς Α' κλίσεως διακρίνονται σέ ἀσυναίρετα καί συνηρημένα.

Ἀσυναίρετα Οὐσιαστικά

Ἡ Α' κλίσις περιλαμβάνει οὐσιαστικά ἀρσενικά καί θηλυκά (ὄχι οὐδέτερα)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ, Ἀχιλλέως Ἄ. Τσαρτάνου, ἐκδ. ΟΕΔΒ 1966.
2. Σύγγραμμα Δεκαπενθήμερα ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ, 4. Μητροπόλεως Τόρτυνος καὶ Μεγαροπόλεως (Μάθημα 12^{ον}, 13^{ον}, 14^{ον}, 15^{ον}).
3. Ο ΕΝ ΤΗ ΛΕΞΕΙ ΛΟΓΟΣ, Ἄννα Τσιροπούλου-Ἐβταδίου, ἐκδ. Γεωργιάδης 1996.
4. Η ΜΑΓΕΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ, Ἔνα κείμενο γιὰ τὸν Συμβολισμό, Ἀντρέι Μπέζα, ἐκδ. Ἔραβμος 1997.

